

MLADIKA

DRUŽINSKI LIST

++

XVII

4

1937

STV

V S E B I N A A P R I L S K E Š T E V I L K E

LEPA POLJANA Živa plamenica (Mara Husova) // Butara (Francè Kunstelj) // Grad martinčkov (Sonja Sever, ilustrirala Ksenija Prunkova) // Povodnji na kraških poljih (Pavel Kunaver) // Iz nižav in težav (Ivan Zorec) // Kalvarija in božji grob (dr. Andrej Snoj) ★ PESMI Nenapisano pismo; Pomladna; Domovini († Draga Krajnc) ★ PISANA TRATA Moje življenje († dr. Ivan Svetina) // † Draga Krajnc Beloglavec Nove knjige // † Tomo Zupan // Vojno slikarstvo // Naše slike ★ DOM IN DRUŽINA Spomladanski jedilnik (Š. H.) // Kvačkana bluza (Eliza Skalický) // Kuharica (M. R.) ★ ZABAVA IN ŠALA Čarodejeva delavnica Anekdote // Uganke in mreže ★ SLIKE Albrecht Adam: Bitka pri Kustoci // Castagno: Zadnja večerja // Hinko Smrekar: Na vrtu Getzemani // Elda Piščanec: Križev pot // Correggio: Kristus in Magdalena // Verrocchio: Konjenik // K članku Kalvarija in božji grob: Žalostna Mati božja na Kalvariji; Kraj Kristusove smrti; Božji grob; Kristusov grob v grobni kapeli; Notranjščina božjega groba // Fotografije: Mlini pod zemljo / Draga Krajnc Beloglavec / Tomo Zupan / Počitek med delom (Fr. Krašovec) // Slika k članku Živa plamenica Osem sličic k članku Grad martinčkov // štiri slike k članku Povodnji na kraških poljih // Kvačkana bluza KROJNA PRILOGA Duševne naloge gospodinje; Koliko blaga potrebujemo za obleko; Otrok potrebuje otroške družbe; Otroška obleka; Otroci kot vzgojitelji in zdravniki; O humorju; Tudi usnjeno oblačilo moramo negovati; Nasveti. Četvero skic o spomladanskih modnih novostih.

DOBILI SMO V OCENO

Prvi in drugi zvezek zbirke Gospodinjsko-nadaljevalne šole: I. **Prehrana**. Spisala Marija Pleško. **Kuhanje**. Spisala Marija Prašnikar. Ljubljana 1954. II. **Dom**. Spisala Anka Mešiček-Černejeva. **Obleka in perilo**. Spisala Andreja Grum-Skuljeva. Ljubljana 1956. Založil odbor učiteljic Gospodinjsko-nadaljevalnih šol. Tiskali J. Blasnika nasl. Univerzitetna tiskarna v Ljubljani. ★ **Izbrani spisi Franca Jakliča**. I. zvezek. Uredil Janez Logar. Zbirka domačih pisateljev. Jugoslovanska knjigarna 1936. ★ **Jese in Marija**. I. Spisala Enrica V. Handel-Mazzetti. Prevedel dr. Ivan Pregelj. Leposlovna knjižnica 24. Izdala Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani 1936. ★ **Pevček**. Spisala Dolores Vieser. Prevedel Janez Pucelj. Ljudska knjižnica 61. Izdala Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani 1936. ★ **Elektrotehnika**. II. Proizvodnja, razdelitev in uporaba električne energije. Spisal ing. Drago Mattanovich. Kosmos. Izdala Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani 1936. ★ **Salezijanski knjižici: Očitki, odgovi. Med volkovi.**

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca ★ **NAROČNINA** za Mladiko je letno din 84.—, s krojno prilogo vred din 100.—. Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (din 42.—) in četrtletno (din 21.—). V INOZEMSTVU pa stane din 100.—, s krojno prilogo din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40 ★ **ČEKOVNI RAČUN** imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE je pošiljati na naslov: UPRAVA MLADIKE V CELJU. Reklamirati se more vsakikrat le zadnja številka ★ **ROKOPISI** naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, telefon 31-91 ★ **UGANKARSKO GRADIVO** sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank ★ **IZDAJA** Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. Tiska Mohorjeva tiskarna registrirana zadruga z omejeno zavezo. v Celju (Fran Milavec, Celje)

LEPA POLJANA

LETO 1937

APRIL

ŽIVA PLAMENICA

Mara Husova

Na poti iz šole je Pavla srečala sodnika Vrana. »Prišli ste ko naročeni, gospod sodnik. Drevi bomo pri meni malo posedeli. Pridite tudi vi! Zala pride, iblajtar in Trček. Veselo bo!« je vabila Pavla.

»Prav rad pridem!« je z obema rokama zgrabil Vran, ki je že dolgo iskal prilike, da se sreča z Zalo.

»Je gospodična Zala res obljubila, da pride? Zadnjič ste tudi rekli, da bo prišla, pa je ni bilo,« je podvomil pravnik.

»Zadnjič ji nekaj ni bilo prav. Pretrujena je bila. Za drevi pa mi je za trdno rekla, da pride. In violine ne pozabite, gospod doktor! Tako lepo poje v vaših rokah. Zala bo veselo presenečena. Ona ne vé, da ste imeniten godec,« ga je dobrodušno pohvalila Pavla.

»Pridem! Najlepša vam hvala!« je doktor Vran hvaležno stisnil Pavlino roko.

Sodnik je komaj čakal, da bi se znočilo. Sluga, ki mu je čistil obleko in obutev, mu danes nikakor ni mogel ustreči.

»Zanemaril si mi obleko, vsa je zmečkana in prašna. H krojaču jo nesi, naj jo očisti in zlika! Na, dva kovača mu daj, samo da bo do mraka v redu. Popazi na čevlje, ali so zatezalke v redu?«

Sluga se ni mogel načuditi gospodarjevi sitnosti. »Kaj ga je prijelo kar nenadoma?« Že šest mesecev mu streže. Tako dober in tako površen gospod je bil. Janez je ocedil in uredil le to, kar je vsak dan bilo najnujnejše, in vedno je bil gospod sodnik z njim zadovoljen.

»Kaj ga je neki obšlo? Da ni kakšna ženska vmes?« je pravilno zadel sluga, stari, že davno brezposelni natakár.

»Gospod doktor, obleka je v redu! Krojaški fantè jo je ravnokar prinesel.«

»Daj mu dva dinarja za bonbone!« je ukazal dobrovoljni sodnik, ki se je z vso skrbjo bril.

»Viš ga, pod večer se brije, ko pa se mu še dvakrat v teden ni zljubilo ostrgati se,« se je čudil sluga.

Že davno se je zmračilo. Sodnik Vran je še enkrat povlekel z glavnikom skozi svoje goste plave lase ter se pokril.

»No, ali je zdaj vse v redu na meni?« je vprašal slugo, ki se je nerodno vrtel okoli njega.

»Vse je nared! Vsake ženske oči bi očarali!« je zvito hvalil Janez.

»Kdo bi si mislil, da še veš kaj takega,« je sodnik potrepljal slugo po plečih.

»Kar je res, je res!«

»Je že prav, tu imaš za tobak! Še violino mi pripravi, potem pa lahko greš. Da, ključ mi daj! Ne vem, kdaj se vrnem,« je naročil gospod že na stopnicah.

Sodnik Vran je hitel k Zajčevi. Kakor otrok se je veselil družbe in pesmi. Toda skozi vse to veselje je utripalo samo eno kopnenje: Zala...

6.

Dr. Vran je bil tridesetleten fant. Srednjo šolo je končal že kot vojak. Pravo je študiral na Dunaju in v Ljubljani. Med srednjo in visoko šolo pa so ležala ubita njegova mlada leta, prebita na soški in gališki bojni črti. Nečloveško trpljenje in strašni duševni pretresi so vtisnili njegovemu mlademu duhu neizbrisen pečat. Bil je ostrega razuma, izvrsten matematik in sijajen pravnik. Na visoki šoli je užival glas mnogo obetajočega talenta. Domače razmere so mu zaprle pot do nadaljnega razvoja. Šlo je za biti ali ne biti.

Kadar se človeku zareži v obraz golo življenje s trdim krušnim vprašanjem; so zastoj vse visoke misli. Redki so, ki premagajo vsakdanjost.

»Oh, kaj pa bi še hotel za svoje sumljive talente? Dobro si plačan, visok gospod, spoštovan ter pri polni skledi. Kaj zato, če sedi na gorkem v pisarni od osmih zjutraj do poldne in od treh do šestih popoldne!«

Tako mu je mati slikala uradniško življenje. Miro je molčal, toda njegove misli so ugovarjale materi: »Da bom droben vijak v velikanskem stroju družabne uprave. Da bom po kapljicah prodajal dušo in znanje.«

»In ko opraviš, si sam svoj gospod,« je kar navdušeno nadaljevala mati. »Kaj neki ima učenjak od puščobnih študij, redkih dognanj in odkritij? Raztrgano suknjo, kruleč želodec in pusto osamelost brez ljubezni.«

Tako nekako se je odločevalo o njegovi življenjski poti. V Miru je prav na dnū nekaj kljubovalo. »Učenjak in umetnik res nič nimata. Vse kar blešči, jima je odvzeto. Od njih zahtevajo zmeraj novih naporov in žrtev. S široko odprto roko razsipljejo svoje duhovno bogastvo. Nate, ubogi, ki ste lačni resnice in lepote! Nič nimajo razen velikega zadovoljstva, ki ga daje stvariteljsko delo. Je to blagoslov izbranim v zameno za prekletstvo talenta.«

Tako je nejasno slutil Vran. Samo slutil, kajti materina beseda in njegova omahljivost sta govorili vse bolj jasno in stvarno.

»Dovolj nam je pomanjkanja, skrbi in trpljenja! Tudi mi se moramo odpočiti.« Tako se je odločilo in dr. Vran je šel za uradnika. Življenje po prestatnem pomanjkanju ga je tako omamilo, da ni znal najti prave mere.

Ljubil je vesele, šumne družbe; tako so oživele strasti, ki so v njem dremale. V začetku je kvartal le zato, ker je družba kvartala. Za kratek čas, tako je zatrjeval sam sebi. Kasneje zato, ker se je kvart toliko navadil, da ni mogel strpeti brez njih. Navada samo, si je dejal. Če ni kvartal, se je veselo in duhovito pogovarjal ob polnih kozarcih vina. Kadar je družbi vinski duh udaril v glavo, so se roke kar same iztegale po ženskih zabavah — kjerkoli in kakorkoli.

Tako je živel Vran. Nič slabega ni videl v svojem početju. Če ga je včasih le zapekla vest in se mu je zbudil sram, je imel vse to le za posledico prestroge in ozkosrčne vzgoje. »Saj vsi mladi sodobni ljudje tako živijo! Če je pa kje kakšna prismoda, ki si krati take nedolžne užitke, je gotovo bebast ali pa bolan.« Tako je Miro opravičeval sebe in svoje viharo življenje.

Včasih se je le uprlo v njem. »Ne maram več biti le majhen vijak v velikem stroju! Obesil bom službo na klin in šel spet študirat. Saj me je vabil profesor kazenskega prava. Docent bom! Toda, kaj pa bo mati rekla? Seveda je tako srečna, ko smo vsi pri kruhu. Počakati bo treba!« Njegovi načrti so bili prešibki, da bi prodrli v resničnost. Po takih trenutkih mu je ostalo le malo otožnosti in slab odmev njegovih želj. Vse pa je redno poplaknil z vinom in zadušil z grajo vesele družbe.

Zala ga je privlačila s čudovito življenjsko močjo, kakor privlači mlado steblo, polno življenjskih sokov, ponižni, po tleh tipajoči bršljan.

Pri Zajčevi so bili že vsi zbrani.

»Oh, hvala Bogu, da si le prišla!« je Pavla veselo sprejela Zala. »Dr. Vran se je držal kot pust na pratiki,« je dregnil Zala dobrovoljni Trček. »Poglej ga, kako so se mu raztegnila usta! Da mu Bog ni dal ušes, bi se raztegnila do zatilnika,« je opazil iblajtar Tone židane volje.

»Tako, zdaj pa nam zagodi, kakor le ti znaš!« je rekel Trček ter postavil Vrana h klavirju.

»Pavla, sedi in začnita!«

»Prav rad!« se je pokoril sodnik ter se lotil strun. Pavla je sedla h klavirju. »Kaj pa bova, doktor?«

»Kar spoštovana družba zahteva!«

»Kaj domačega, kaj veselega in lepega,« so hiteli vsi vprek.

»Dobro!« Miro je naravnal svoj lok in violina je zavriskala pesem o škrjancih in zrelem žitu. Klavir jo je spremljal. Zdelo se je, da je zapela sama zemlja, nabrekla od rodovitnosti, moči in toplote. Klavir je utihnil. Pavla je zastrmela v godca. Violina pa je pela dalje vse lepše in polneje. Tako zveni in šusti zrelo žito v mesečnih nočeh, ko skozi prozoren zrak zaveje igravi vetrič. Zdaj blede noč. Iz krila prozornih meglic pada drobno biserje na zlato zrelega klasja. Violina je utihnila. Vran je sedel med zamaknjene poslušalce.

»Vam je všeč?«

»Imeniten godec si!« so ga obsuli z občudovanjem.

»Zate sem sviral!« se je nagnil Miro k Zalinemu ušesu.

»Hvala!« mu je vsa presunjena tiho rekla.

»Si res nisem mislil, da kaj takega zmoreš,« se mu je dobrikal Tone.

»Gledam te z drugimi očmi!« je priznal Trček ter mu nall do roba. Zala je bila ponosna. Nekaj toplega in nežnega ji je zaživelo v srcu, ji stopilo v oči, da so bile rosne.

Lok je švignil po strunah...

»Od kdaj pa sviraš?« je hotela zvedeti Pavla.

»Od mlada že. Oče me je učil. Da je nisem imel, bi bil v vojski najbrž znorel,« je povedal Miro in nežno pobožal svoj rjavi instrument.

»Pa si jo le redko kdaj prinesel s seboj!«

»Ne igram vsak dan; samo ob praznikih,« je pol v šali, pol zares povedal Vran ter pomembno pogledal Zalo, ki je bila še vsa pod vtiskom godbe.

»Počakajte, še nekaj lepega vam zagodem,« se je spet dvignil Miro.

»Imeniten fant!« je vzkliknila očarana Pavla. Lok je švignil po strunah in tožeča pesem je zadrtela nad njimi. Zala se je zagledala v roko, ki je vodila lok. Zdaj je šele opazila, da ima Miro zelo lepo roko z dolgimi, tankimi prsti. Pesem je rasla ter se razcvetala ko čudovita roža. O ljubezni je pela. O trnju in rožah. O ljubezni, ki je bolečina in obup, lepota in sladkost. Vse je v njej zlito, vse se v njej pretaka.

»Glej, Zala, tako te jaz ljubim!« so govorile njegove oči, ki so iskale le njen pogled. Zala mu je odgovarjala z nasmehom.

Godba je spredala med njima čudovito vez, v katero sta se zapletala.

»Miro, odpusti nespodobno mišljenje, ki sem ga imel o tebi!« je občutil potrebo, da se izpove iblajtar Tone. »Mislil sem, da si kakor večina tvoje stroke, suhe in uboge biriške duše, ki so vse svoje življenje vklenili v predpise in paragrafe. Takile, veš, ki nimajo nič dodati iz svojega, ki jih oblika predpisa zadovoljuje ter se ji brez-pogojno klanjajo. Ne vem, kako bi ti to povedal, da bi ti bilo jasno,« se je Tone zaplétal v lastne misli kakor muha v pajčevino.

»Saj te razumem. Vem, kaj hočeš reči!« mu je olajšal zmedo Vran, ki je sedel poleg Zale in bil zaradi njene bližine ves blažen, ter ga potolažil: »Nič se ne jezim nate! Saj si morebiti zadel resnico. Jaz pa ti to povem: Vsak človek ima v sebi, ali pa je imel, skromen cvet lepote poleg vse puščobe in uboštva. Tako se zgodi, da vam včasih takole zaigra birič. Izvil je iz sebe edini cvet ter vam ga podaril. Tebi sicer ne, tejle pa!« je z levico objel Zalo, ki se za čuda prav nič ni branila. Vsi so se zasmejali. Tako je s hitrim domislekom bila odkrita resnica. Razvil se je prijeten, nad vse lep večer, eden tistih blaženih večerov, ki jih doživljajo slovenski ljudje le izven svoje domovine. Raz dušo, srce pade koprena vsega vsakdanjega in ničevega. Srca vseh utrip-ljejo kakor na dlani in vsak navzoč daje iz srca najlepše, kar premore.

»Če dovoliš, pridem z violino k tebi v vas. Vse najlepše, kar znam, ti zaigram!« je Vran poprosil Zalo.

»Boš res prišel?« se je razveselila.

»O, še vprašaj?«

To je fant bogate duševnosti, sicer mu ne bi tako prepevale gosli. Tako je pomislila Zala, ko se je spomnila Tonetovih besed. Kakor da je Vran prisluškoval njenim skritim mislim, ji je odgovoril nanje.

»Za druge sem tak, kakor je rekel Tone; ali zate, zate bi bil najrajši popolnost.«

»Pa bodi moja popolnost!« je brez pomisleka sprejela Zala.

»Vstani, Pavla, in ne glej tako zamaknjeno v svojega Trčka. Zaigravja!« jo je dvignil Miro.

»Veselo, veselo!« je vriskal Tone iz polnih pljuč.

»Vse vas imam rad! Vse na svetu imam rad!« je objemal vse vprek srečni Trček.

7.

Od tistega dne, ko je Zala prestala tako hudo ploho od svojega starešine zastran zavidljivega in maščevalnega pripravnika, se je pletlo med njo in gospo Julijo Korenovo prisrčno prijateljstvo,

ki je povežalo v celoto tudi mrkega, vedno vase zaprtega dr. Beliča, vodjo računskega oddelka. Delo v pisarni ni bilo več tako neznosno. V kratkih oddihih ji je čebljala Julija o svojih otrocih in o domu. Tuptam se je pri njih mimogrede ustavil dr. Belič, prinesel kakšno knjigo ter se ob Julijini in Zalini vedrini odpočil.

Danes je prišel kar iznenada. »Gospodična Zala, stari ima veselo novico za vas.«

»Kaj pa, kaj pa?« sta hiteli obe hkratu.

»Oho, dopust!« se je spomnila Zala, ki je v zadnjem času radi Vrana skoraj pozabila nanj.

»Bi rekel, da!« se je skopo nasmehnil dr. Belič in zginil v svoj oddelek.

»Škoda, da je ta človek zmeraj tako mrk,« je opomnila Zala za njim. »Kaj neki nosi v duši?« se je obrnila z vprašanjem h gospe Juliji.

»Sam Bog vé. Meni se zdi, da ga je vojska vsega razonegavila. Še zdaj se ne more znajti,« je menila Julija. Pogovor je prekinil starešina, ki je prišel v sobo.

»Prošnja za vaš dopust je povoljno rešena,« se je približal Zalini mizi.

»O, hvala lepa, gospod predstojnik!«

»Pripravite vse potrebno in svoje knjige izročite gospodu Miholiču. Njega sem odredil, da vas ta čas nadomešča.«

»Prosim, prosim!« se je z žarečimi očmi odzvala uradnica.

»Pokažite mu svoje delo, da vé ravnati. Potem pa lahko odpotujete! No, ste zadovoljni?« jo je prijazno pogledal stari gospod.

»Oh, pa še kako! Hvala vam, hvala!« Zala je bila tako srečna, da bi ga najrajši objela.

»Vihrava, neugnana mladost!« si je mislil gospod Molek, ko je zapustil sobo.

»Kdaj pa mislite na pot?« jo je zvedavo vprašala Julija.

»Čimprej, gospa, čimprej!«

»Slišite, porednica, danes morate še k meni na čaj. Moj mož že težko čaka, da vas vidi. Toliko sem mu pravila o vas.«

»Pridem, za gotovo pridem!«

»Vam ni nič žal tukajšnjih znancev in doktorja z violino tudi ne?« jo je šepetaje vprašala Julija. Zala je do ušes zardela.

»Mislim, da jim ne bo dolg čas po meni. Pa saj se tako prekmalu vrnem.«

Zalo je zajelo tako veselje, da so ji rubrike in številke kar plesale pred očmi. Silno se je krotila, da je opravila določeno delo.

»Domov, domov! Domov, domov!« ji je utripalo srce v poskočnem ritmu. V njeni glavi ni bilo prostora za nič drugega več.

Pripravnik Miholič se je vljudno približal.

»Prosim, pokažite mi svoje delo. Jutri mi ga izročite, pa ga še nič ne poznam,« je pohlevno prosil Miholič. Odkar je tičal med njima tisti neprijetni dan, ga Zala sploh pogledala ni. Zdaj pa se je spričo svoje sreče razblinila v nič vsa jeza, ki jo je povzročil pripravnik.

»Seveda vam bom, pregrešna duša!« se je široko zasmejala njegovi sramežljivi zmedi ter ga s kretnjo roke povabila za svojo mizo.

Ko je zvonilo poldne, je Zala kar zletela iz pisarne.

»Miro, pridi zvečer! Dopust imam! Jutri že odpotujem. Tako sem srečna! Pridi, da skupaj praznujemo redko srečo!«

Tako je Zala v naglici obvestila Vrana ter hitela znašati reči za pot. »In h Korenovim pojdem, ker sem obljubila. Pavla pa naj oprostí. Ne morem ji žrtvovati zadnjega večera. Ta je za naju,« je nežno božala njena misel Mirovo podobo.

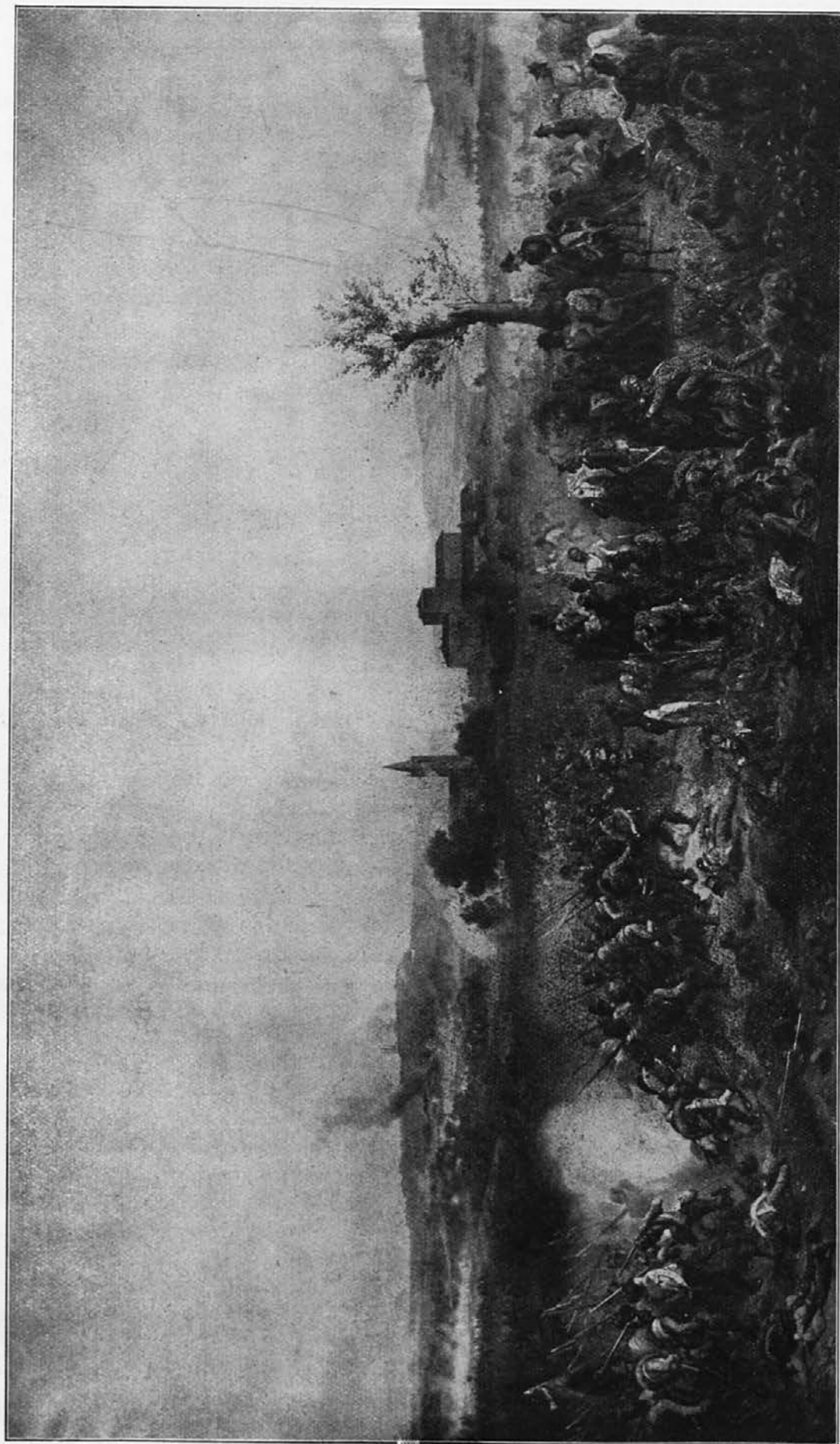
Pri Korenovih je bilo že vse popoldne nenavadno živahno. Gospa Julija se je urno vrtela po hiši in pripravljala južino za goste. Njen mož, Maks Koren, je bil zaposlen z najstarejšim sinom in njegovo šolsko nalogo. Bil je častnik v pokoju in invalid. Z južnega bojišča so leta tisoč devet sto šestnajstega med mnogimi ranjenci pripeljali v graško bolnico tudi njega, kapetana Korena. Oklestili so vse, kar je viselo z njega. Zašili so in zakrpali brez upanja, da ostane ranjenec pri življenju. Ali močna vojakova narava je prebolela in prenesla vse. Duševno strt, pohabljen, živ mrlič se je vrnil.

»Ne bi se vrnil tak, da nimava otrok,« je rekel ženi, ki v spačenem pohabljenecu ni takoj spoznala svojega moža. Šele po glasu se ji je zjasnilo, da je nesrečni pohabljenec pri vratih njen Maks. Ni padla v nezavest, tudi jokala ni. Junaško je pogoltnila čezmerno bolečino, vzela berglo iz njegovih tresočih se rok ter ga nežno vedla v hišo. Posadila ga je za mizo in šla klicat otroka, ki sta se igrala po vrtu.

Vzela je najmlajšega v naročje, starejši se ji je prijel za krilo, ter odvihrala v hišo.

»Tu sta, Maks! Hvala ti, Maks, da si se jih spomnil v težki uri. Hvala — — čeprav jaz nisem bila vredna,« je s skrajnimi močmi izdala žena. Mali ji je zdrsnil iz naročja in blede ko smrt se je sesedla možu nasproti.

»Julija! Zakaj si me tako razumela?« je začela njegova brezmejna boleost. »Ti si bila cvet mojih sanj, lepota mojega življenja...«

Albrecht Adam: Bitka pri Kustoci.

»Rekel si, če ne bi imela otrok, se ne bi bil nikdar več vrnil.«

»Vidiš, kaj so naredili iz mene. Tak pohabljenec se ne bi upal nazaj k tebi. Ti si lepa in mlada — nisem vedel, da me tako ljubiš,« je zadrhtel njegov glas z globoko zahvalo. Gledala sta se molče in tihe solze so jima polzele po licih. Roke so se sprožile in našla sta se v objemu vse prerajajoče, vse razumevajoče ljubezni. Najmlajši je v silnem joku objel noge svojih staršev. Tisti čas se je vselil pod njihovo streho božji blagoslov.

Z neprisiljeno vljudnostjo je bila Zala pozdravljena pri Korenovih in kmalu vsa domača v njihovem družinskem krogu. Pravkar je pestovala najmlajšega Korenčka ter se zabavala s sončnim kodrolascem, ko je prispel drugi povabljenec, dr. Belič, vodja računskega oddelka. Resen, skoraj mrk je prišel, da se ogreje pri Korenovem družinskem kresu.

Bila sta vojna tovariša. S Korenom sta obujala spomine in reševala vsa mogoča vprašanja, pri katerih sta se tudi redno sprla. Oba sta bila štiridesetletna možaka, a različna po duši ko dan in noč. Koren je ob ženi in otrocih spet našel samega sebe in pravo življenjsko smer. Belič je bil na dnu svojega bitja dober in preobčutljiv človek. Vojna vihra ga je izrila iz prvotnih tal in mu spačila duhovni obraz. Bil je eden tistih neštetihi, ki jih je vrnila vojska domov razklane, raztepane, trpeče in radi tega tako razdražljive, da so se zaletavali v vse skrajnosti. Ker ni mogel več najti svojega pravega jaza, je visel med nebom in zemljo, trpinčen z mukami dvoma in negotovosti, zgubljen zase in za družbo. Zala in Korenova družina so bili edini, ki so uživali njegovo skopo naklonjenost.

»Jaz moram domov, ne zamerite! Na dopust grem, pa imam še vse polno opravkov,« se je opravičevala Zala takoj po večerji in vstala, da bi šla. »Če že morate, pa naj bo v božjem imenu,« je rekla Julija.

»Se zelo veselite, ko greste domov?« jo je vprašal Koren.

»O, pa še kako!« je ušlo Zali. Dr. Belič jo je pogledal z očmi, polnimi bolne zavisti.

»Pozdravite vse svoje kraje! Lepi so in nesrečnega spomina,« ji je naročil Koren in tiha otožnost je zadrhtela v njegovem glasu.

»Bom! Hvala lepa!«

Zala se je poslovila in hitro odšla.

Dr. Vran se je nestrpno sprehajal pred vrati Zalinega stanovanja.

»Pa prav zdaj je moralo priti,« je grenko mislil Miro, ko se je spomnil, za koliko lepih ur bo ta čas prikrajšan.

»Ko bi, ko bi hotela ostati pri meni!« Predrzna želja! Dobro je vedel, da je nemogoče. Njena duša je tako velika — ali si bom kdaj pridobil vso njeno, tako lepo in svetlo dušo?« se je vpraševal sodnik.

»Ti me že čakaš?« ga je veselo prišla pod pazduho in odvedla s seboj.

»Že dolgo te čakam.«

»Pri Korenovih sem bila. Obljubila sem že prej. Pri Pavli pa povej, da nisem utegnila. Jutri predpoldne uredim vse v uradu. Popoldne odpotujem. Reci ji, naj pride s Trčkom na postajo. Za Toneta pa res ne utegnem. Pozdravi ga, če ga vidiš! Boš?«

»Bom, kar brez skrbi bodi.«

Zala ga je obsula s tako bogato nežnostjo, da je pozabil na svoje grenke misli. Omamljen od sreče ji je naročeval, naj mu piše s poti in od doma. »Mene si že tako podjarmila, da nimam razen tvojega imena nič več v svojih mislih. Ti pa se tako veseliš poti domov, da mi je bilo v začetku kar bolno pri srcu.«

»Oh, ko pa sem res tako srečna; ali ne moreš razumeti, kako veliko doživetje je to?«

»Razumem že, ali ne dojamem, vidiš,« je spet zalila grenkost njegove misli.

»Ko pa bova šla skupaj, boš dojel,« ga je poljubila. Tedaj je skoraj ponorel od sreče.

»Pa se hitro, hitro vrni!«

»O, še prekmalu bo,« sta se poslovila.

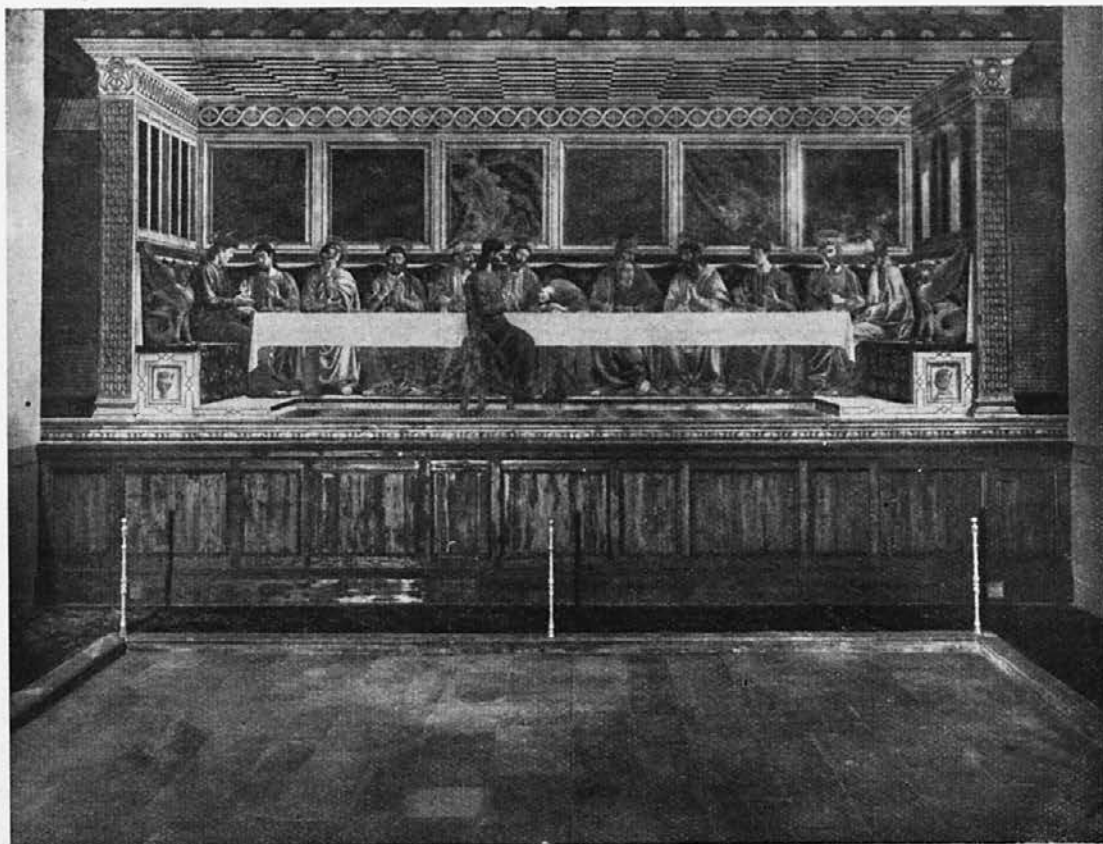
Drugi dan je Zala odpotovala.

(V drugo naprej.)

NENAPISANO PISMO

† Draga Krajnc

<i>Pridi!</i>	<i>Oh, ne pridi, ne!</i>
<i>Bolna misel kliče Te.</i>	<i>Morda razbolela</i>
<i>Pridi!</i>	<i>bi se skrita rana,</i>
<i>Kliče Te srce.</i>	<i>spet zakravela.</i>
<i>Pridi rahlo kakor duh,</i>	<i>Saj med nama dalja</i>
<i>božaj proče čelo</i>	<i>neprehodna, večna.</i>
<i>in za roko primi me,</i>	<i>Kaj naj misel vabi Te</i>
<i>nasmehni se veselo!</i>	<i>pekoča in nesrečna?</i>

Castagno: Zadnja večerja. (Firenze; kliše Slovenske Maticе.)

BUTARA

Francè Kunstelj

Tisto popoldne je bilo kot ves teden. Mrzle deževne kaplje so mrcinile izpod nizkega, meglenastega neba, položne strehe so se solzile kakor v odmevu žalostink, v žlebove je enakomerno pokljalo in v raztrganem curku lilo pod kap.

Kljub temu je stopil Dolči na cesto. Kako ne bi? O, saj mu je že skoraj mesec dni čebljalo nekje v slabotnih prsih kakor sen zvonkljajočih pravljič, ki si jih je ponajveč sam izmišljal: tisto nedeljo pa, o...! Butara... Težko je čakal tiste ure, ko bo treba v gozd za butaro. Zdaj je čas!

Cesta je bila mokra in nenavadno samotna. Gori izpod ovinka se je prigugal koleselj in se zgubljal v megli. Nizke, grde, skoraj neprijazne kočice so dremale ob cesti kakor lene kokoši.

Dolči je mežikal v megleni prš, ki mu je sikal v mlada lica, potisnil preveliko, po starem očetu podedovano kapo čez rdečkasta ušesa in poniglavo smuknil mimo hiš, da bi ga ne ujelo človeško oko.

Krenil je prek holma skozi odprto jaso smrečja, zavil pri Čolnarjevi dolini na desno in se v dolgem loku ognil sosednje vasi, ki je čepela ob položnih lazih.

Oddahnil se je globoko kakor grešnik, ki je dobil pokoj svoji vesti. Tu je sam, svoboden, nihče ne gleda nanj. Kar zavriskal bi.

Spodrsnilo mu je na blatni stezi, da je ploskoma tlesnila bosa peta. Pa kot bi se prebudil iz zamišljenosti, se je hipoma okrenil, potegnil suhotne roke iz natrganih hlačnih žepov, žilavo zamahnil in se zagnal v prijeten dir.

Deževne kaplje so mu kakor živossrebrne korlade zdrknile z dolgega nohta njegovega pokrivala, ko je zdrsel po sluzasti stezi.

Ni mu bilo mar, da je začelo bolj na gosto pršeti. Morda mu še na misel ni hodilo, da je vreme tako žalostno, ko je zacepetal z nogami in se skoraj z glasnim smehom spustil v reber.

Debelo uro jo je že ubiral. Vsak kamen je poznal, vsako drevo ga je pozdravilo kot prijaznega znanca. Kje daleč, daleč je bil trg s tistimi groznimi ulicami in pustimi, sovražnimi obrazi, s tistim umirajočim, vsakdanjim krikom gospodarja, ki se je razlegal na podstrešje, če se je Dolči malo živahneje oglasil...

»Že pri Svetem Andreju?« ga je objelo sladko upanje.

»Še pol ure!« Segel je globoko v žep, zaskrbelo ga je, če ni morda vsejal popkarico, ko se je drsal na stezi. Vse v redu. Še malo in...

Kakor vsako leto. Nihče izmed pobalinov ni šel tako daleč in vedel za tako lep bršljan s tistimi okroglimi jagodami, živimi kakor kosovo oko. Nekoč ga je celó zamikalo, ugriznil je eno, pa ni bila užitna. No, zato so tako lepe, si je razlagal moško, ker jih ljudje ne jedo.

»Še zmeraj!« ga je spreletelo, ko je zapičil svoje sokolje oči v vršičke visokih bukev, ki so strmele vanj in mu vabeče šepetale: na, zaženi se in nas osmukaj do golega. Bujno zelenje ga je mamilo.

Gori v mrežastem vejevju je živo zašcebetalo.

»Sinica vabi!« mu je nehote ušlo.

Še tisti hip je pljunil v roke, kot je videl včasih gospodarja na vrtu, ko je zasajal lopato v grudo, pomel je z nogami, objel skoraj gladko deblo in splezal v vrh kakor žolna.

»Da bi me zdajle videla!« se mu je prešerno zahotelo po materi, ki je ležala doma. »Kaj bi dejala? E, nič!«

Gozd je dišal po zgodnji pomladi, ki ga je zalivala s potrebno roso — narava je pila sladki mošt. Gori v vrhu je pokalo, lepo zelenje je drselo ob deblo, se ustavljalo v rogovilah in polzelo na mehka tla. Za dve butari bi ga bilo dosti, pa Dolči je lomil in lomil kakor tat. Potlej je povezal bršljan s srobotom, vtaknil v butaro še ostrega bodičevja in brinja ter nekaj vejic na pol razcvelega živorumenega drena.

Zadel je butaro na ramo in zdrsnil v mrtvo dolino. Oči so mu iskale bližnjic, poznal jih je kot mati svojega otroka. Utrgal je ovelo trobentico in drobno zapiskal. Blaga pesem mu je odmevala v dno duše.

Cunjast večer je visel nad trgom.

Mati je ležala v temačni podstrešni sobi in umirjeno sople. Dolči se je stegnil, vzel z omare sajasto petrolejko in nažgal. Hipoma je zasmrdelo po ognju, privijal in odvijal je stenj, da je ujel pravo svetlobo.

Brez besede je skočil skozi škripajoča vrata in privlekel zelenje v sobo. Blago dišeče je udarilo iz svežega bršljana kakor skrivnostna pesem cvetne nedelje, ki je še staro srce veselo, ko se potopi v spomine mladostnih doživetij.

»Vsak čas mora priti,« je bežno pomislil na sestro Francko, ki je čez dan pomagala pri Kramarjevih. Za vse so jo porabili: morala je ribati, snažiti parketne sobe, pomivati in pospravljati, pa še h kuhi so jo dali, da je potem doma dolgo za njo dišalo po vsakovrstnih prikudah, ko se je na noč vrnila.

Mati se je zganila. Luč jo je zbodla v oči.

»Kaj še nisi naredil?« je ljubeznivo pretrgala tišino. Pomela si je trepalnice in si popravila podzglavnik.

»Zdajle bom,« je poškilil v kot in sedel na stol. V temnem prostoru se je slišala vsaka beseda močnejše in jasneje kot kjerkoli.

»Butara, butara,« mu je venomer cingljalo v prsih. Naostril je šobo in si začel požvižgovati. Stisnil je med noge šop leskovk, ki so proti vrhu že odpirale nežne očke popja, zvil med gibčnimi prsti kolešček iz dobrovitine trte in palice zvezal na obeh krajih.

Pa kaj je vse to, ko je pa tisto še vse kaj več, kar mu je Francka zadnjič zagotovila, da ga bo namreč pri Kramarjevih za cvetno nedeljo priporočila. O, kak ponos mu je zagorel na ustnicah, ki so rahlo požvižgovale: pred gospo bom stopil, pred tisto — o, bogve kakšna neki je — pred tisto visoko in lepo gospo z vijoličasto rdečimi koraldami krog golega vratu, v črni, žametni obleki, s košatimi, lepo sčesanimi kodri; nasmehnila se mi bo sladko: kaj ti si Franckin bratec? Na, pa še prihodnjič! In kovanec mi bo zdrsnil v pest, morda kar kovač, saj jih imajo tam dosti, pa velika rumena pomaranča... Zaplesalo je pred njim nekaj velikega in živega, otrok se je pogrezal v opojne sanje, sam ni opazil, kako hitro je zrasla pred njim butara.

»Francka, ta je dobra, hm, da se tako zavzame zame!« si je tiho šepetal v nemirno srce in vnaprej doživljal ugodje jutrišnjega praznika.

Mati se je predramila. »Kakor on,« je natančno brala njegove misli. »Samo hosta in divja ga vleče, knjige so pa zanj deveta briga!«

»Si tudi kaj bodičevja nabral?« se je zanimala za sinovo spretnost.

»Pa še kako lepega!« mu je ponosno dlesnilo z jezika, kot bi že čakal na zastavljeno vprašanje. Spomnil se je, kako mu je oče nekoč pripovedoval, zakaj morajo tudi bodice v butaro: na prvo cvetno nedeljo je tisti Judež — fej ga bodi, je dostavil v srdcu — nastiljal Jezusu, ki je jezdil v Jeruzalem, s takim trnjem. Pa se je uštel, misleč, da se bo Kristus vbodel. Oslica, ki jo je jahal, je trnje pocepotala.

Spet je postalo tiho v sobi.

»Kako, da je še ni?« je oba hkrati zaskrbelo. Za večerjo bo treba tudi doma kaj pristaviti.

»Pa ti zakuri!« se je čez čas bolnica oglasila. »Bo že prišla. Sobota je, dosti imajo pospravljanja nocoj, pa se je malo zakasnila.«

Tisti hip je spodaj na dvorišču zalajal gospodarjev pes.

»No, vidiš, saj sem rekla, da bo kmalu doma!«

Hinko Smrekar: Na vrtu Getzemani.

Lesene stopnice so zastokale, počasen korak je odmeval po podstrešju.

Brez besede je Francka vstopila. Svojo dolgo ogrinjačo je vrgla čez stol, ki je samotaril v kotu ob vratih, ruto je pustila mokro na glavi. Zadišalo je za njo po svežem mrazu. V orošenih laseh, ki so ji silili ob sencih izpod rute, se ji je zaiskrilo, če se je obrnila proti luči.

»Butara!« jo je spomnilo, ko je zagledala brata, ki je pravkar pospravljajl neporabljeno zelenje v prtovni koš.

»Ste imeli dosti dela?« jo je mati motrila. Tisti trenutek se je Francka zdrznila. Pred oči ji je stopila grozna slika današnjega popoldneva, kakor živa pošast se je zagnalo vanjo. Kaj, ali naj pove, kaj se je zgodilo z njo? Ali ni bolje, da zamolči pred materjo in bratom svojo bol? Ne, saj ni mogoče, saj jo bosta spoznala že po glasu.

V sobi je bilo troje src, vsako v svoji pesmi, vsako po svojem glasu.

Francka je sedla na stol. Njen vzdih je bil tako bolesten in skoraj glasen, da je mati uganila dekletovo misel.

»Saj je vseeno, kar naj se zjokata oba z mano vred, naj bo že kakorkoli!« ji je vrelo v obupu.

»Francka!« Materin glas se je boleстно tresel.

»Gospa me je odpustila!« se ji je iztrgal skoraj glasen jok.

»Iz službe?«

»Da!« Tisti da je presunil tudi Dolčita. Čeprav ni razumel, kaj je s Francko, se je vendar zjokal.

»Že drugi mesec nismo gospodarju plačali,« je šlo obema mimo srca kakor teman oblak.

Na cvetno nedeljo je vabilo v cerkev. Dolči je pogledal na cesto, ki je bila polna ljudi in sonca. Zgrabilo ga je nekaj, da je zadel svojo butaro na ramo in se s tihim obrazom zarinil med množico. Krog njega je šumelo v prazničnem občutju, on pa je zrl v tla, pa kljub temu je videl pred sabo Kramarjevo hišo in visoko gospo, njen pogled in zadirčno besedo in neskončno tuja se mu je zazdela...

POMLADNA

† Draga Krajnc

Čez noč sto cvetov je vzcvetelo
in pesmic sto je zazvenelo,
ker zemljo je nebo objelo.

Čez noč je v mojem srcu luč vzplamtela
in z žarom svetlim zagorela,
da revno bo srce ogrela.

Čez noč je v duši vstalo hrepenenje;
objela petje, cvetja bi dehtenje.
O, lepo kakor sanje je življenje!

DOMOVINI

† Draga Krajnc

Roža bi bila! Bi zate dehtela,
v cvetu krvavem bi zate cvetela,
v vetru jesenskem bi zate venela.

Ptička bi bila! Bi tebi žgolela,
vedno o tvoji lepoti bi pela;
pesem moja ne bi onemela.

Zvezda bi bila! Bi v dalji žarela,
v srečo bi tebi in tvojim blestela,
v slave ti venec blesteči se splela.

Elda Piščanec: Križev pot.

prestrašilo. Dobro so vedeli, da jih ima babica preveč rada, da bi zares udarila z repom.

Tedaj so zaslišali od daleč obupen jok malega martinčka. Babica je prestrašena vstala, k njej je pritekel ljubi malček in milo jokajoč jecjal: »Babica, babica, izgubil sem svoj repek!« Ko je babica to slišala, je zopet mirno legla na sonce in rekla: »Dragi otrok, to ni nobena nesreča, to se ti bo v življenju še večkrat zgodilo. Nikar ne jokaj, prav kmalu ti bo zrasel drugi, ki bo še lepši od prvega.« Toda malček se ni dal umiriti, debele solze so mu padale na prednje nožice. Bilo je pač prvič, da se mu je odlomil repek.

Ko je babica videla tako žalostnega vnučka, se ji je revček zasmilil. Stisnila ga je k sebi in ga nežno potolažila: »Ne bodi tako neumen! Čakaj, če se ne boš več jokaj, ti bom pripovedovala nekaj zelo lepega!« Ko so drugi malčki slišali te besede, so urno pritekli vkup in se radovedno postavili okrog babice v velik krog. Glavice so tiščali skupaj, a repki so gledali navzven. Vsi so napeto čakali, kaj bo babica lepega pripovedovala.

Pritekli so tudi starejši martinčki in prosili babico, naj jim spet pripoveduje tisto lepo staro povest, kako so martinčki rešili malega Milana in kako so potem sami postali gospodarji starega gradu. »Dobro,« je rekla babica po dolgem razmišljanju, »naj slišijo tudi malčki, kako so bili naši pradedi uslužni, modri in dobri.« Tedaj je začela pripovedovati:

„Pred davnim davnim časom je živel na tem gradu plemič, ki je bil zelo hudoben. Njemu ni bilo dovolj bogastva, katero je imel sam in katero mu je prinesla njegova žena, temveč si je želel še več in vedno več. Da bi prišel do še večjega bogastva, je s svojimi hlapci napadal v temnih nočeh trgovce, ki so potovali skozi to sotesko. Tudi ladje, ki so z blagom plule po reki, niso bile varne pred njim. Kmetje in vse ljudstvo daleč naokoli so se ga silno bali.

Kakor je bil plemič hudoben, tako dobra je bila njegova žena. Venomer je prosila svojega moža, naj opusti to roparsko življenje, zakaj če ne drugi, ga bo kaznoval Bog. Ali mož ni maral takih svaril, temveč se je robato otresal in odgovarjal ženi: »Ti se brigaj za otroka in se ne mešaj v moje stvari. Dovolj sem močan, lahko delam, kar hočem, ne bojim se nikogar.« Nesrečna žena ni več ugovarjala, posvetila se je res samo svojemu otroku, ljubkemu

GRAD MARTINČKOV

Sonja Sever / Ilustrirala Ksenija Prunkova

am, kjer se hribi toliko približujejo reki in cesti, da nastane ozka soteska, stoji na mogočni steni, kakor grozeč stražar pred vrati, razvalina starega gradu. Nihče ne ve povedati, kdo je bil poslednji gospodar tega gradu; kajti že neizmerno dolgo je od takrat, ko so še ljudje prebivali v njem. Grad je postal prava naselbina martinčkov, ki jih je na teh razvalinah toliko kakor nikjer na svetu. Zato imenujejo ta kraj grad martinčkov.

Bil je topel sončni dan. Na razgretih kamnih razvaline so se sončili v poldanskem soncu vsi martinčki tega gradu in greli svoja hladna telesca. Na stari marmorni plošči se je udobno zleknila prababica vsega rodu. Rada bi dremala na toplem poldanskem soncu, toda mala vnučad, ki se je venomer podila okrog nje, ji ni dala spati. Babica je sicer zdaj pa zdaj grozeče dvignila rep kakor voznik bič, ali poredne malčke to ni niti najmanj

Žalostna Mati božja na Kalvariji (13. postaja).

Milanu. Najrajši je sedela z njim pred grajskim obzidjem v malem vrtilčku, kjer je grelo toplo sonce. Milan je mogel cele ure opazovati, kako se igrajo in podijo po steni gor in dol martinčki, kako izginjajo v razpoklinah in radovedno kukajo iz njih. Ščasoma se je z njimi tako sprijateljil, da so urno pritekli, brž ko so ga opazili. Rad jim je trosil drobtinice. Postali so si najboljši prijatelji. Bili so si pravi tovariši v igri in živalce so se mu dale celó gladiti.

Nekega dne je plemič zvedel, da bo turški sultan peljal na svoji ladji velike zaklade po reki. Polakomnil se je tudi teh zakladov in sklenil, da jih ugrabi. Premrežil je zato reko pod vodo z debelimi vrvmi in vse naokrog po temnem gozdu postavil močno oborožene hlapce. Ko je ladja priplula, res ni mogla naprej, ujela se je v vrvi. Tedaj so jo napadli hlapci z besnim vojnim krikom, jo izropali in odnesli zaklad v grad, plemič pa ga je položil v skrito zakladnico v globokem hodniku pod gradom.

Ko je sultan zvedel o napadu, je sklenil, da se bridko maščuje in vzame uropani zaklad. Ker pa je vedel, da je zelo težko zavzeti plemičev

grad, ki je mogočna trdnjava na visoki steni, je porabil zvižajo. Dal je zgraditi velike trgovske vozove s platnenimi strehami. Z njimi se je odpeljal v deželo, kjer je imel plemič svoj grad. Naprej je poslal ljudi, ki so pripovedovali med ljudstvom, da bo te dni bogat trgovec vozil skozi sotesko velike zaklade v severne kraje.

Plemič je to novico kmalu zvedel. V naglici je pripravil vse, da oropa bogatega trgovca. Ko so prišli vozovi v sotesko, so jih napadli plemičevi hlapci. Sam plemič jih je tokrat vodil. Toda gorje! V vozovih ni bilo zaželenega blaga, temveč iz njih je skočilo brez števila do zob oboroženih sultanovih junakov. Začela se je strahovita borba in prav kmalu so ležali plemič in vsi njegovi hlapci mrtvi v cestnem prahu. Nato so se sultanovi junaki ogrnili v plašče padlih in odšli na grad. Vrtar, ki ni slutil nič hudega, je spustil grajski most in odprl vrata, kajti mislil je, da prihajajo domači. Tedaj so sultanovi junaki z divjim krikom zavzeli grad.

Plemkinja, ki je ravnokar zopet sedela s svojim sinčkom v malem vrtu ob grajskem zidu, je zaslišala nenavadno vpitje. Rekla je malemu Milanu: »Bodi priden, takoj se vrnem!« Nato je hitela gledat, kaj pomeni ta hrup. Milan je dolgo čakal mamo, toda mama se ni vrnila.

Ko so martinčki videli, kaka nevarnost preti njihovemu osamljenemu prijatelju, so urno prisakljali. A ko se je Milan hotel z njimi igrati, se niso dali gladiti, temveč so bežali pred njim. Milan je tekel za njimi in ko so se martinčki končno skrili v veliko luknjo, je zlezel za njimi. A koliko čudo! V luknji je bilo svetlo, kajti vsak martinček je držal v gobčku velik dragulj. Izposodili so si jih iz plemičeve podzemeljske zakladnice. Dragulji so svetili kakor male svetilke. Prvi kamen se je žarel v krasni, svetlozeleni barvi, drugi se je svetil kakor ogenj rdeče, tretji se je zopet iskril v vseh mavričnih barvah. Malemu Milanu je to tako ugajalo, da je kar veselo tekel po podzemeljskem rovu za martinčki, ki so venomer be-

žali pred njim. Dolgo dolgo je tako tekel, toda ščasoma so se mu le utrudile slabe noge. Ustavil se je in začudeno gledal okrog sebe. Toda vsenaokrog so bili samo vlažni zidovi in temna noč. Strah ga je obšel, spomnil se je svoje mamice in jo začel plaho klicati. Toda nihče se mu ni odzval. Milan se je bridko razjokal. Martinčki so se

zelo trudili, da bi razveselili z blestečimi kamni malega prijatelja, a Milan je mislil le še na svojo mamico in jokal, dokler ni zaspal.

Sultanovi vojaki pa so medtem neutrudno iskali plemičeve nagrabljene zaklade. Toda vse iskanje je bilo zaman. Razbili in razdejali so ves grad. Ko nikakor niso mogli najti zakladov, so v divji jezi in iz maščevanja zažgali ostanke roparskega gradu, ubogo plemkinjo, Milanovo mater, pa odvedli s seboj v suženjstvo.

Milan se je po dolgem spanju prebudil. Misli je, da sanja, ko se je znašel še vedno sam v čudnem, temnem rovu, a okrog njega so se sukali martinčki s svetečimi dragulji. Bil je zelo lačen in ko je zagledal pred seboj velik kup drobtin, ki so mu jih čez noč nanosili martinčki, je urno začel jesti. Ko je pojedel, so začeli martinčki zopet teči dalje po rovu. Ker ni hotel ostati sam v temi, je hitel za njimi.

Zopet je dolgo, dolgo bežal. Toda zverženega hodnika ni hotelo biti ne kraja ne konca. Večkrat je moral počiti, pa martinčki niso mirovali, dokler ga niso pripeljali do drugega izhoda, ki je bil tam daleč za tretjo goro. In tako so rešili svojega malega prijatelja pred jeznimi sultanovimi vojaki.

Milan je bil silno vesel, ko je po tolikem času zopet zagledal zlato sonce, in je radostno vzkliknil. Toda zelo se je začudil, kajti znašel se je sredi gozda. Ni vedel, kam bi se obrnil. Žejen je bil. Tedaj je zaslišal v bližini žuborenje studenca. Urno je tekkel tja. Z obema rokama je zajemal bistro vodo in se napil do dobrega. Potem se je še igral z vodo, da je bil ves moker. Nenadoma je zaslišal v daljavi votlo udarjanje sekire. Pustil je igro in tekkel tja, od koder je slišal glasove.

Stari drvar, ki je pravkar podiral mogočno deblo, se ni malo začudil, ko je pritekel iz goščave mali fant. Odložil je težko sekuro in prijazno vabil otroka k sebi. Milan se ni nič bal gozdnega moža, saj je bil vesel, da po tolikem času zopet vidi človeka. Ljubko je položil svojo drobno ročico v veliko in žuljevo drvarjevo roko in se mu nasmehljaj. »Kako pa ti je ime, mali?« ga vpraša začuden drvar. »Mi... Milan,« je nerodno jecljal fantek. »Odkod pa si se vzel?« je še vprašal drvar. Milan je z drobnim prstom pokazal nekam v goščavo in bebljal: »Tam, tam.« Ko ga je drvar vprašal po mami in očetu, je z velikimi, skrbi polnimi očmi zopet pokazal

v goščavo in zopet rekel: »Tam, tam.« Drvar je brž spoznal, da od malega ne bo dosti zvedel; ni se mogel dovolj načuditi, kako je zašel lepi otrok ves premočen sem v veliki gozd. Zapuščeni fantek se mu je silno zasmilil, nežno ga je pobožal. Bila sta si hitro najboljša prijatelja.

Kako se je začudila drvarjeva žena v leseni kolibici ob robu gozda, ko je mož stopil v hišo z drobnim fantkom in ji pripovedoval, kako ga je našel sredi gozda. Žena je sočutno privila drobnega Milana k sebi in mu gladila mehke kodre. Vesela ga je bila, ker sama nista imela otrok, čeprav sta si jih vedno želela.

Tu pri dobrih drvarjevih, ob robu lepega gozda, ki je kar odmeval od veselih ptičkov, se je mali Milan kmalu udomačil. Drvarjeva žena mu je bila dobra mama, a drvar skrben očka. Razvil se je v prekrasnega fantička, ki je kmalu pridno pomagal svojemu novemu očetu pri delu v gozdu. Bil je dober fant, da so ga njegovi redniki vzljubili kakor pravega sina.

Leta so potekala in iz malega fantička je postal krasen mladenič, redniki pa so postali stari in slabotni. Tedaj je Milan skrbel zanje, kakor bi bili njegovi pravi starši. Hodil je v gozd in pridno delal od ranega jutra do pozne noči. Toda med delom se mu je večkrat sekira ustavila, zakaj čudne slike so se mu porajale pred očmi. Videl je reko, stisnjeno v sotesko, in na visoki skali mogočen grad. Posebno žive so bile te slike takrat, ko je zagledal med skalami kakega martinčka. Tedaj je videl dolgi, temni rov in zdelo se mu je, da vsakemu živemu martinčku nekaj blestečega manjka v gobčku. Tudi mu je megleno vstajala pred očmi podoba dobre žene. Teh slik si nikakor ni mogel razložiti, a v svojem srcu je čutil silno hrepenenje po krajih svojih sanj.

Nekega dne je drvarjeva žena od visoke starosti za vedno zaspala. Tudi drvar je ni dolgo preživel; žalost za dobro ženo ga je potrla in tudi on sam je bil že zelo star. Ko je ležal na smrtni postelji, je poklical Milana k sebi in mu razodel, da oni niso njegovi pravi starši. Povedal mu je, kako ga je kot drobnega fantka našel v gozdu in da ni mogel nikoli zvedeti, čigav otrok je. Milan se je globoko zamislil. Sedaj je razumel, da so tisti prividi podobe iz njegove rane mladosti. Ko je rednik umrl, Milan ni več strpel v gozdu. Hrepenenje po domačih krajih ga je gnalo v svet. Z majhno culico in sekuro v roki je šel na pot.

Prehodel je prvo goro, prehodel drugo in ko je prišel čez tretjo, je ves začuden obstal: pod njim je ležala tista soteska s široko reko in cesto, ki mu je tolikokrat lebdela pred očmi. A na

visoki skali ni stal mogočen grad, temveč tam so bile le razvaline. Neka neznana sila ga je vlekla tja gor. Toda pot ni bila lahka, kajti vse je bilo zaraslo z gostim grmovjem in trnjem. Z močno roko in ostro sekiro si je Milan utrl pot. Ko je prišel do razvalin, je toplo poldansko sonce grelo kame-nje, a vse okrog je kar mrgolelo samih martinčkov. Milan je takoj segel v culo in začel trositi drobtinice. Sédél je na široko ozidje in gledal v dolino. Obšlo ga je lepo, neznano čustvo. Ker pa ga je daljna pot zelo utrudila, je prav kmalu na toplem soncu zadremal.

Začudeni martinčki so se zbrali in vsi vprek spraševali: »Kdo bi mogel biti ta čudni gost, ki je prodril v našo tišino? Pa zelo dobrega srca je videti, ker nas je hranil z drobtinicami.« Tedaj se je s težkimi koraki privlekla iz svoje luknje prababica martinčkov in začudeno rekla: »Kaj, tujec je prodril do nas in z drobtinicami vas je hranil? Čudno, čudno,« je zmajala z glavo, »grem ga pogledat.«

Tiho se je priplazila k spečemu Milanu, ali kako se je začudila, ko je opazila na njegovi lakti isto znamenje, katero je imel mali Milan. Kolikor so jo nosile stare noge, je tekla nazaj in vsa srečna je rekla: »Pomislite, nenavadni gost ni nihče drugi kot sam Milan, o katerem sem vam že tolikokrat pripovedovala. Brž tecite k njemu in recite mu v uho, da je on plemičev sin in da mi hranimo njegove zaklade.« Tedaj pa se je oglasil starešina in modro dejal: »Ne tako, otroci! On je sin hudobnega plemiča in če bi imel te zaklade, Bog ve, ali jih ne bi porabil v slabe namene.« »Ne,« ga je branila prababica, »on ni tako hudoben, kakor je bil oče, on je pravi sin svoje dobre matere.« »Dobro,« reče starešina, »naj nam to najprej dokaže. Recite mu v uho vse, kar veste o njem in njegovih starših, in dajte mu čarobni kamen iz zakladnice. Bomo videli, ali ga bodo privlačevali zakladi, ali bo šel iskat svojo zaslužnjeno mamo.«

Martinčki so urno pohiteli in spečemu Milanu pripovedovali na uho zgodbo njegovih staršev in kako so ga rešili. Ko se je Milan prebudil, je začudeno pogledal okrog sebe. Zraven sebe je zagledal velik, blesteč dragulj. Vzel ga je v roko in dolgo obračal. Nenadoma je videl, kako se v kamnu prelivajo prečudne slike. Videl je neskončno dolgo pot, ki je peljala v prekrasno mesto ob morju s tisoči tankih, vitkih stolpičev. Nato je zagledal v mestu razkošno palačo, ki je bila prav-

ljično lepa. Hipoma je videl v tej palači izbo, obloženo s prekrasnimi preprogami; a ob oknu je sedela žena, sklonjena nad ročno delo, zdaj pa zdaj so ji padle solze na vezenino. V tej žalostni ženi je spoznal tisto lepo ženo, katero je že tolikokrat videl v svojih prividih. Razumel je, da mu je čarobni kamen pokazal pot do njegove zaslužnjene mame, o kateri so mu pripovedovali martinčki.

Ni dolgo razmišljal, kaj mu je storiti. Urno je vstal in se napotil v daljno sultanovo deželo. Moral je dolgo hoditi in že je mislil, da ne bo nikoli došel do nje. Ko pa je po dolgem romanju vendarle zagledal v daljavi tanke stolpiče sultanove prestolnice, se je zelo razveselil. Ali preden je prišel do mesta, je moral še skozi velik, temen gozd. Nenadoma je zaslišal obupno kričanje na pomoč. Hitro je tekel tja, odkoder so prihajali glasovi, in zagledal je, kako je hotel divji merjasec s svojimi okli nabosti staro ženico, ki je obupno bežala pred njim. Hitro je priskočil in z ostro sekiro pobil merjasca na tla. Tedaj je pristopila ženica k njemu, mu hvaležno segla v roko in rekla: »Hvala ti, mladenič, za pomoč! Reci mi, s čim bi ti lahko pomagala, da se ti oddolžim.« Milan ji je začel pripovedovati o svoji zaslužnjeni materi v sultanovi palači, ki jo je hotel osvoboditi. Pokazal ji je tudi čarobni kamen, ki mu je razodel, kje je mati. Ko ga je starka do kraja poslušala, je neverno zmajala z glavo in dejala: »Iz sultanove palače ni še nikomur uspelo osvoboditi sužnja, kajti preveč je zastražena. Razen tega obdaja palačo globok jarek, v katerem se podijo divji Levi. Gorje tistemu, ki jim pade v žrelo. Tudi mestna vrata stražijo noč in dan številni junaki. In če bi se ti tudi na čudežen način posrečilo priti s svojo mamo iz mesta, nikoli ne bi prišel iz te dežele, ker sultanovi vojaki imajo tako urne konje, da jim je nemogoče uiti. Toda pokaži mi svoj kamen. Če ti je že razodel, kje je tvoja mati, bo mogoče tudi meni povedal, kako jo lahko rešiš in srečno pripelješ domov.« Starka je dolgo gledala v kamen in naposled veselo dejala: »Pojdi z menoj, rešila bova tvojo mamo.«

Začela je zbirati po gozdu razno listje in razna zelišča. Nabrala je tega toliko, da je Milan že komaj nosil. Naposled sta dospela do njenega doma, ki je bil videti prav čuden. V veliko, z mahom obraslo skalo so vodila vrata. Ko jih je starka odprla, so priskakali iz skalne izbe črni mački in priletele črne vrane. Te so starki glasno krakajoč sedle na rame, a mački so se ji predli okrog nog. Stopila sta v izbo, ki je bila tudi vsa črna. Ob stenah so viseli snopi raznih zelišč in korenov, na velikem ognjišču so stali nešteti lonci. Tedaj je ženica zanetila na ognjišču velik ogenj. Pristavila je črn kotel, vrgla vanj nabrana zelišča, prilivala iz neštetihih loncev in pri tem venomer nekaj mrmrala. Dolgo je kuhala in ko je dokuhala, je obrnila kotel. Iz njega je padel bel prah. Skrbno ga je spravila v posodo, s police vzela malo stekleničico s temno tekočino in velela Milanu: »Pojdiva!« Črni mački so zamijavkali, vrane so zakrakale v slovo in starka je zaklenila vrata.

Dolgo sta hodila skozi goščavo in mrak se je že delal, ko sta stopila iz nje. Pred njima je ležalo mesto v mesečini. Tedaj je starka ukazala: »Naber drva, da zakuriva kres.« Milan je hitro nanesel velik kup drv in kmalu je gorela grmada. Nato je starka dala Milanu stekleničko s črno tekočino in rekla: »Izpij polovico, drugo polovico daj svoji mami, ko prideš do nje.« Nato je vzela posodo z belim prahom in ga sipala v ogenj. Buknil je velik sinji plamen in strašen steber belega dima se je dvignil proti nebu. Starka je mrmrala skrivnostne besede in na čudne načine plesala okrog ognja. Tedaj je potegnil iz gozda

veter, ki je nosil čudežni dim kakor dolg, bel trak proti mestu. Ni dolgo trajalo in vse mesto je bilo ovito v rahlo meglo. »Pojdi zdaj v mesto,« je rekla starka Milanu. »Pojdi brez strahu po poti, katero ti kaže čarobni kamen, ker nihče te ne bo ustavil. Vrne se s svojo mamo čimprej in to še pred luninim zatonom. Vse drugo ti že pripravim.«

Tesno je bilo Milanu pri srcu, ko se je približal mestnim vratom, kjer je videl stati straže z velikimi sulicami. A kako se je začudil, ko je prišel do njih, straža pa se ni ganila. Tudi v mestu se ni nihče ganil. Srečal je jahača, ali konj in jahač sta stala nepremično kakor bronast kip. Pes je podil mačko, a oba sta bila še v zaletu kakor vkovana.

Ko je prišel do palače, ozki most čez levji jarek ni bil spuščen. S strahom se je spustil v jarek. Pa tudi levi se niso ganili, čeprav so imeli žrela odprta, kakor bi ga hoteli požreti. Ko je z veliko težavo splezal na drugi strani iz jarka, je prišel v prekrasen vrt. Cvetje je spalo in noben list se ni ganil v mesečini. Stopil je v palačo. Tudi tu je vse spalo. Prišel je v veliko dvorano, ki je bila razsvetljena s čarobno lučjo. To je bila mesečina, ki je sijala skozi okno, sestavljeno iz samih kristalov. Stene dvorane so bile prevlečene z zlatom, a tla so bila iz prozornega marmora, ki se je lesketal kakor ogledalo. Sredi dvorane je bil vodomet, a tudi voda se ni ganila. Tudi ribe v vodnjaku so spale. Iz te dvorane je vodilo na vse strani vse polno hodnikov. Če Milan ne bi bil imel čarobnega kamna, gotovo ne bi bil vedel, kam iti. Toda v kamnu je videl, kateri hodnik je pravi. Čim dalje je hodil, tem lepše je bilo vse in Milan je mislil, da je v pravljичnem carstvu. Hodil je po preprogah, ki so bile mehkejšje od najmehkejšega mahu. Strop so nosili prekrasno izrezljani stebrički iz kristalnega marmora. Med stebrički so visele čudovito izrezljane svetilke iz čistega zlata, a tudi luči so spale in le mesec mu je svetil na pot.

Ko je prehodil že dolge hodnike in neštete stopnice, je končno odprl vrata zadnje sobe, pred katero je spala močna straža. Brž ko je vstopil, je v mesečini videl, kako sedi v naslanjaču, sklonjena nad ročnim delom, žena iz njegovih pri-
vidov.

Ves srečen je stopil k svoji mami. A tudi ona je spala trden sen. Nežno je pokleknil pred njo in ji dal piti iz steklenice. Čarobne kapljice se še niso prav dotaknile ust, že je mati odprla oči in začudeno gledala v nežnega mladeniča. »Mama!« je poln ljubezni vzkliknil Milan. »Prišel sem, da te rešim.«

Kakor v sanjah je ponavljala plemkinja čudne besede: »Mama, rešim...« Tedaj je lunin trak posijal na Milanov obraz. Plemkinji se je zdel silno znan.

Lunin žarek je posijal tudi na Milanovo roko in ko je plemkinja zagledala znamenje na laktu, je presrečna vzkliknila: »Milan, moj sin!«

in vsa solzna od sreče objela svojega otroka. Pa nenadoma se je zdrznila in vsa blede vprašala: »Povej, sin, kako si prišel do mene? Ali ne veš, da pomeni to tvojo smrt?« »Ne boj se, mama!« jo je miril Milan. »Brž pojdi z menoj, da zapustiva grad, še preden zaide luna, kajti dobra starka iz gozda je uspavala ves grad in nihče se ne zbudi, dokler je še mesec na nebu.« Začudeno je šla mati za svojim sinom, v strahu gledala okrog sebe, ker se je le bala, da bi jih kdo mogel ustaviti. Ko pa je videla, kako vse naokoli trdno spi, kako je spustil sin brez ovir celó most čez levji jarek in kako so levi tihi in nepremični, se je pomirila in hitela z Milanom vsa srečna iz spečega mesta.

Ko sta dospela na rob gozda, ju je čakala starka ob dogorevajočem kresu. Milan ni našel dosti besed, da bi se zahvalil, a starka mu je padla v besedo in rekla: »Nikar ne zgubljam časa, nevarnosti še ni kraj. Hitimo, ker brž ko zaide luna, se mesto prebudi in straža vama bo za petami.« Hiteli so skozi goščavo in prišli do ceste, kjer je stal zaprežen voz, na njem pa velik hlod.

In glej, starka je stopila k hlodu in ga odprla kakor skrinjo. Znotraj je bil votel in obložen z mehкими blazinami. V njem je bilo dovolj prostora za enega človeka. Tedaj je spregovorila starka: »Gospa, zlezite brž v to skrinjo, in vi, mladi kočijaž, odpeljite srečno svojo mamo domov.« Še preden sta se mati in sin utegnili zahvaliti, dobre starke že ni bilo več.

Milan je dolgo vozil po cesti čudežno skrinjo z dragim zakladom. Luna je zašla in zdanilo se je. Nenadoma je zaslišal za seboj peketanje konjskih kopit in še preden se je zavedel, so ga od vseh strani obkrožili sultanovi vojaki, ki so se drli nad njim: »Ali si videl ženo v temnem plašču?« Milan ni hotel lagati, nemo je prikimal z glavo, nasmehljaj se in z bičem pokazal na hlod. Tedaj so se tudi vojaki zasmeli in rekli: »Bebec, tako debele žene pa že ne iščemo,« in odjezdili so naprej. Dolga je bila še pot do domovine, še večkrat so ga ustavili sultanovi vojaki in ga vpraševali, ali je videl ubeglo ženo. Milan jim je vedno prijazno prikimal in pokazal na hlod in vedno so ga imeli za bebca. Tako sta slednjič po dolgem dolgem potovanju le srečno dospela z materjo v domači kraj.

Mati in sin sta se takoj napotila k razvalinam svojega nekdanjega doma, da obiščeta svoje rešitelje martinčke. Toda ko sta stopila med razvaline, sta se zaman ozirala okrog. Martinčkov ni bilo nikjer.

Ti so že od daleč opazili prihajajoče in zdaj zborovali. Prababica je prva zmagoslavno spregovorila: »Imela sem le prav, ko sem rekla, da je Milan sin svoje dobre matere. Sedaj, starešina, ga nagradi!« Toda starešina se je globoko zamislil in dejal: »Dobro, toda ali nič ne mislite na to, kaj bo potem z nami? Če bo Milan dobil svoj zaklad, bo gotovo sezidal nov grad in zgubili bomo svoje lepe, udobne razvaline, v katerih smo se že tako udomačili!« Toda prababica ni popustila in je odločno rekla: »Kar je njegovo, mu moramo dati, čeprav bi morali biti že jutri na cesti.« Njenim besedam se ni nihče več upal upirati, posebno mladina jih je burno odobraval. Ker je starešina, še vedno ves v skrbeh, majal z glavo, je vzela babica s seboj nekaj svojih najdražjih malčkov in odšla z njimi v podzemeljsko zakladnico. Tu je dala vsakemu po en bleščeč dragulj v gobček in odkorakali so v lepi, dolgi vrsti proti Milanu.

Kako sta se Milan in njegova mama začudila, ko sta zagledala ta čudni, ljubki sprevod! Milanu se je zdelo, da je nekaj podobnega že nekoč videl. Ko se je približal martinčkom, so se ti hitro obrnili in Milan je šel za njimi. Prišel je zopet v dolgi, temni hodnik in zopet so kakor lučke zažareli dragulji v gobčkih martinčkov. A tokrat ga martinčki niso vodili do izhoda za tretjo goro, temveč naravnost v veliko podzemeljsko zakladnico. Milan je obstrmel. V zakladnici je ležalo na kupe biserov, draguljev in drugih dragocenosti. Tudi sultanovi zakladi so ležali nedotaknjeni v velikanskih zabojih. Vse to neizmerno bogastvo je bilo sedaj Milanovo.

Starešina se je zaman bal, da bi izgubili martinčki svoje lepe razvaline, kajti Milan se kljub tolikemu bogastvu ni prevzel. Sultanu je vrnil njegov zaklad, ostale zaklade, ki so bili večinoma tudi nepoštene pridobljeni in katerih ni mogel vrniti prejšnjim lastnikom, je razdal med ubožno ljudstvo. Z materinim imetjem si je zgradil na sončnem obronku pod gradom ličen dom, v katerem je srečno in zadovoljno živel s svojo mamo. Razvaline starega gradu pa je za večne čase prepustil v last martinčkom. To je vklesano tudi v marmorno ploščo, na kateri zdaj ležimo. Od tedaj smo mi martinčki edini pravi gospodarji tega starega gradu in razvaline se imenujejo zato grad martinčkov.“

Sonce je že zahajalo za tretjo goro, ko je babica končala svojo povest. Malčki so še dolgo potem tiščali glavice skup, kajti zelo jih je prevzelo, kar so ravnokar slišali. Tudi mali martinček z odlomljenim repkom se ni ganil od babice, popolnoma je pozabil na svojo nesrečo. Sedaj so mu rojile vse druge misli po drobni glavici. Želel si je tudi on tak lep sijajen dragulj, s katerim bi lahko svetil kakemu dobremu otroku v temi in mu pokazal pot do mame in sreče.

POVODNJI NA KRAŠKIH POLJIH

Pavel Kunaver

Velika so kraška polja, a na njih veliko, tiho trpljenje, vse tam od pričetkov Krasa ob obronkih Alp pa doli do skrajnih južnovzhodnih mej Jugoslavije. Prebivalci goratih krajev naše države in tisti, ki stanujejo po bogatih ravninah ob naših velerekah, malo vedo, kaj se pravi imeti vsako leto rodovitno prst svojega polja po več mesecev pod vodo. Žalosten potuješ preko teh polj, gledaš pomanjkanje in vidiš le na višje ležečih krajih njive, ki rede kmeta. Če pa prideš v te kraje pozno jeseni, pozimi ali spomladi, ko se ob deževnih nalivih po višavah taja sneg, ugledaš pred seboj širna jezera, ob njih revne vasi s stradajočim prebivalstvom.

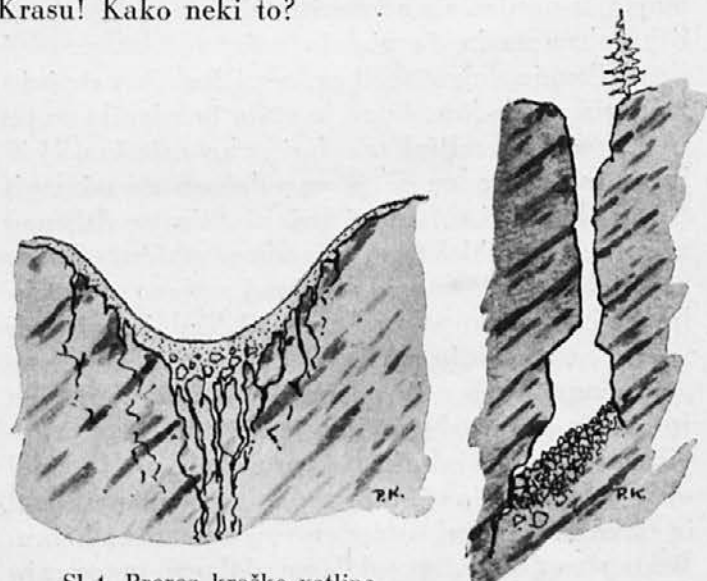
Čemu vse to? Ali ni pomoči? Ob teh žalostnih razmerah se spomnimo daljne starodavne Grčije in njenega Kopajskega jezera blizu nekdanjih Teb. Obdajajo ga gore in voda nikjer ne more iz jezera po nadzemski strugi; le podzemski pota jo vodijo do morske obale. Nekoč je bila vsa ta velika naravna kotlina, ki je tako dolga kakor ravnina od Ljubljane do Kranja in ne dosti manj široka, res veliko kraško jezero. Toda narod starih Grkov, ki se je naselil tam pred tisoč štiri sto leti pred Kristusom, je takoj spoznal, da bi bilo širno, plitvo dno jezera, ki je nastajalo le ob času dolgotrajnega deževja, odlično polje. In v času, ko še niso poznali železa, se je umni rod lotil silnih del. Še danes nam ni razumljivo, kako so mogli ti Grki brez današnjih sredstev preiskati mogočne podzemne jame, razširiti ozke stalne razpoke v mogočne kanale in odvesti v morje tudi tiste množine vode, ki so pridle v jezersko kotlino ob deževju. Poznejši rodovi so te silne naprave zanemarili in nesreča jih je začela bít, kakor bide danes našega kmeta od Nanosa do Prokletij. Šele v najnovejši dobi so moderno izobraženi tehniki zopet popravili naprave, ki so jih naredili Grki pred več kakor tri tisoč leti. In učeni inženirji, ki so jim poleg lastne znanosti na razpolago moderni vrtni stroji in dinamit,

nemo občudujejo delo preprostega starega človeka, ki je brez vseh današnjih tehničnih sredstev in današnjih znanosti izvršil ta velikanska dela.

Današnje prebivalstvo našega Krasa s strahom gleda sile, ki mu uničujejo dom in polje. Nezaupljivo zre redke raziskovalce njegove čudovite zemlje in tudi redkim pomočnikom, ki bi radi pomagali rešiti ga vodne nadloge, ne pomaga, kakor bi bilo treba. Nevednosti in plahosti se pridruži često še praznovernost. Kako mučno je bilo premnogokrat raziskovalcem, ko so prosili za pomoč, pa se je vse plaho umikalo pred strahovi, ki jih nikjer v podzemlju ni. Zlati čas, ki ga možje in fantje našega Krasa prežde v gostilnah in nižje doli na jugu v kavarnah ali pa v brezdelju in obupu sedeč na zapečku, bi lahko bolje uporabili za lastno izobrazbo, za spoznavanje lastne zemlje, da bi jo mogli bolje izrabljati in se njenim silam bolje postaviti v bran.

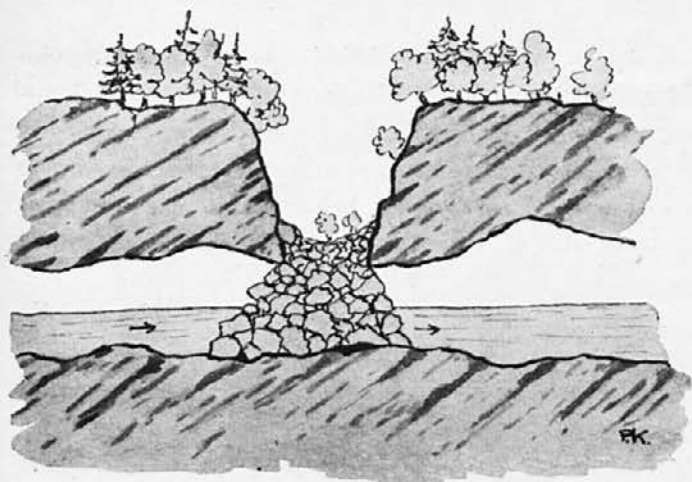
Skoraj tretjina naše države, od Triglava do albanske in grške meje, je pokrita z mogočnimi plastmi apnenca. Velik del teh plasti je le malokje zelo naguban. Posebnost teh plasti iz apnenca pa je, da so izredno razpokane (sl. 1). Le pojdi v največjem naliivu preko kraške visoke planote, zaman se boš oziral po potokih in rekah. Šele globoko doli na kraških poljih pridejo ti nenadoma na dan. Vsa izpodnebna voda namreč takoj izgine med nešteti razpokami v zemljo.

V Jugoslaviji imajo vprav kraški predeli največ dežja. Medtem ko bi stala deževnica, če bi ne odtekla, v Ljubljani letno okoli 1500 mm visoko, v Banatu samo pol metra, bi bila plast vode okoli Snežnika nad tri metre globoka, a v kraških gorah nad Kotorskim zalivom bi je bilo nad štiri metre. In vendar je tako pomanjkanje vode na vsem Krasu! Kako neki to?

Sl. 1. Prerez kraške votline, ki jo razjeda voda.

Sl. 2. Kraški prepad.

Sl. 3. Vdor jamskega stropa.

Voda izgine na kraških planotah po neštvislnih razpokah v zemljo in ima na apnenec poseben vpliv: raztaplja ga. Ta moč se kar podese-tori, če se voda napoji z ogljikovo kislino, ki jo dobi deloma v zraku deloma v gornjih plasteh prsti. Zato se razpoke, po katerih voda pronica, nepre-stano širijo. Gornje plasti apnenca so vse žlebičaste in preluknjane. Tam pa, kjer je posebno mnogo razpok v apnencu, ga voda tako zelo razkrajja, da se začne svet zniževati in nastajajo zaradi tega tako zване kraške doline (sl. 1), ki so okrogle kotanje in merijo od enega do več sto metrov v premeru. Tudi globoke so kaj različno. Vse površje Krasa je po-krito s temi dolinami kakor koža kozavega človeka, ali da se izrazim bolj sodobno, kakor bojišče, ki so ga razorale granate.

Ob izredno širokih razpokah je voda še po-sebno delavna. Medtem ko v kraških dolinah pušča po večini vsaj rdeči ostanek apnenca, prst, »terra rossa« imenovano, ki preživlja mnogo kraških ljudi, ob velikih razpokah tako naglo gloda, da nastanejo tam globoki, črni prepadi ali jame (sl. 2), kakor jih imenujejo naši ljudje. Žal, imajo pred njimi preveč strahu. Ker sem bil že v več stotinah takih prepadov, lahko zanesljivo povem, da v njih še nisem nikjer našel ne vruga ne rdečega škrata, niti nisem videl »krvavih stegen« niti »belih rok«. Pač pa sem v mnogih duhal neznosni smrad mrtvih prašičev in goved, ki jih je kmet »spravil« v jami, a sebi v škodo s tem zastrupil tudi vodo izvirov, če so bili v bližini.

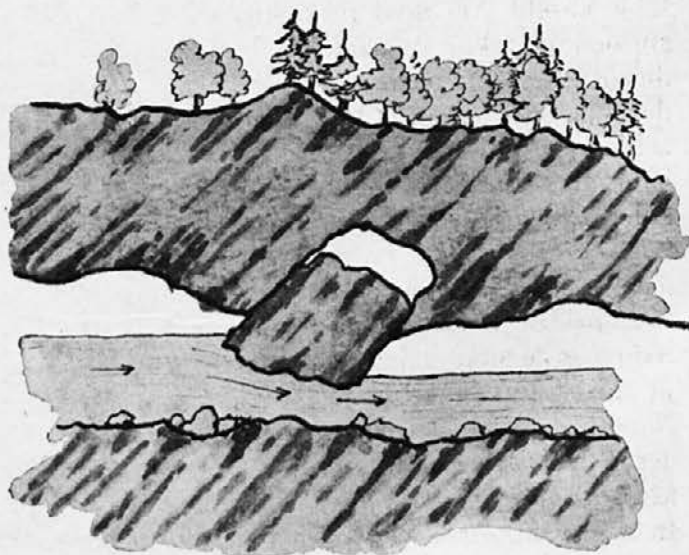
Ti prepadi so različno globoki. Vodijo v glo-bino od nekaj metrov do silnih globin nad pet sto metrov. Tako jamo so italijanski raziskovalci od-krili na Banjski planoti nad Sočo. A gotovo je mnogo takih ali še večjih jam v nepreiskanih pre-delih našega Krasa po širnih visokih planotah Hrvatske, Bosne, Hercegovine in Črne gore. Takih

prepadoy, ki sem jih nekoč že popisoval v Mladiki, je na tisoče. To so le širši odtoki izpodnebne vode, zato jih znameniti jugoslovanski učenjak Cvijić pravilno postavlja v isto vrsto z opisanimi dolinami, ki jih je seveda še neprimerno več.

Le redki, izredno redki so prepadi, ki vodijo do zadnjih skrivnosti kraškega sveta: do pod-zemskih rek. Le pogledjte zemljevid naše države tam bliže morja, kjer se razprostira Dinarsko go-rovje od Julijskih Alp do Albanije in sega v širokem pasu do Krke, gornje Une, gornjega Vrbasa, gornje Neretve in tja do Zete v Črni gori. Kolikokrat vidite, da reke izginejo, ne da bi dosegle morje na površju zemlje. Tu in tam se vijejo po kraških poljih med visokimi gorovji, nenadoma pa izginejo. Kam?

Apnenčeve plasti niso posebno debele. Pod njimi leže plasti hribin, ki jih voda ne more tako lahko razdehati in ki niso tako razpokane. Izpod-nebna voda torej po razpokah ne more neprestano dalje v neskončne globine, kajti ustavijo jo nazad-nje nepropustne plasti. Tedaj si prične voda iskati pota k nižje ležečim krajem v vodoravni smeri. Potov pa ji v apnencu ne zmanjka. Naravne sile so ji ga po razpokah odprle na vse strani in sama si jih poišče v smeri, kamor najlaže odteka. Tudi tu nevzdržema razjeda dalje stene svojega pod-zemskega pota. Širi jih in izpreminja v velikanske podzemske jame. Strop nad podzemsko Pivko med Postojno in Planino n. pr. se dviga ponekod nad 80 m visoko, torej više kakor Ljubljanski grad nad Ljubljano.

Na najnižjem kraju pridere podzemsko voda nato na dan in teče dalje po površju, in sicer, do-kler je še na kraškem ozemlju, navadno spet le za nekaj časa, potem pa jo zopet pogoltnejo podzem-ske jame.

Sl. 4. Vdrti strop zapira podzemski reki pot (sifon).

Kraška polja so zelo obsežna, največkrat podolgovate kadunje. Dolge so lahko le nekaj kilometrov, kakor naše Rakovo polje pri Rakeku, ali pa tudi do 60 km, kakor meri Livansko polje na severovzhodu Dinare planine v Bosni. Posebnost teh kraških polj je venec višavja, ki jih tako obdaja, da voda nikjer ne more odteči po površju dalje. Druga posebnost teh polj je, da jih mnogokrat pokriva več metrov debela prst, rdeča »terra rossa«, ki bi ob primernem obdelovanju redila številno prebivalstvo, če bi ne bilo seveda dolgotrajnih povodnji.

In kako nastanejo kraške povodnji? Pojdimo n. pr. v pokrajino okoli Loškega polja na Notranjskem. Zgodaj spomladi ležé po gorah tam okoli velike množine snega. Prihrumi jug, sneg se taja in dan za dnem dežuje. Vsa voda izgine v notranjost zemlje, se zbira v podzemskih rekah ter mogočno pridere ob robu Loškega polja v Malem in Velikem Obrhu ter številnih drugih manjših pritokih na dan. Nihče se ne bi bal te vode, če bi mogla prosto odtekat. Toda Loško polje je kotel, ki ga obdajajo od vseh strani gore. Le v smeri Cerkniškega jezera požira vodo, ki dere od vseh strani, jama Golubina. Navadno zadostuje ta ponikva, a v veliki vodi ni dovolj: voda zastaja ter izpremeni plodno polje in travnike v dolgotrajno jezero. Kjer je zelenela ozimina, pljuskaajo valovi jezera.

Pod zemljo drvi kalna voda dalje, a njena pota so ozka. Tu in tam se poniža strop in stene se stisnejo; tam se je zataknilo deblo, ki ga je prinesla voda s seboj, trava, bičevje in kdo ve kaj še se lovi ob njem in še bolj zavira odtok vode. Ne daleč od Golubine na vzhodnem bregu Cerkniškega jezera vre voda na dan. Navadno se vije reka kakor lena kača po plitvem dnu jezera, ki je kraško polje kakor vsako drugo, a ob pomladnem in jesenskem deževju priteka tudi po drugih podzemskih in nadzemskih pritokih toliko vode v jezersko kotlino — 160 m³ na sekundo —, da začne voda zastajati in preplavljati polje. Do 25 km² lepega, ravnega dna,

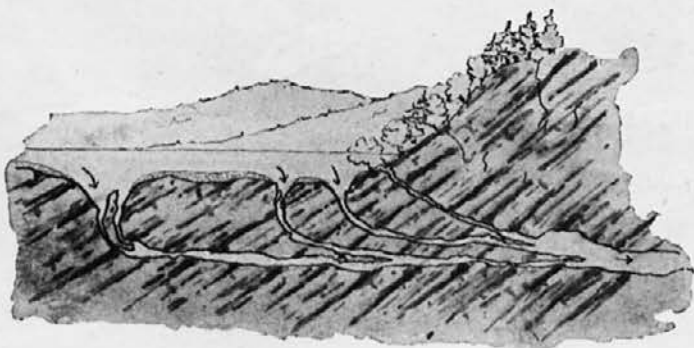
pokritega po večini z debelo prstjo, zalije voda. Za koliko časa? Tega ni nikdar mogoče naprej povedati. Dasi je dno Cerkniškega jezera in njegov zapadni rob kakor sito, vendar odteče običajno le nekaj nad 80 m³ vode na sekundo iz njega. Dokler je torej dotok vode večji od odtoka, toliko časa bo voda v primerni množini pokrivala dno.

Kakšna škoda za toliko zemlje! Pa bi jo bilo mogoče rešiti, če bi mogli vodo hitreje odvajati. Po veliki večini so vsi nadaljnji podzemski naravni kanali zadosti veliki, le mestoma jih ovirajo tesni in vdori. Vse te ovire moremo prav okoli Cerkniškega jezera najlepše zasledovati. V njegovih tleh najdemo nešteto ponikev, ki pa jih odtekajoča voda sproti maši z bičevjem in drugo navlako. Ob robu jezera najdemo številno ponorov, ponikev ali požiralnikov, kakor imenujemo kraje, kjer voda ponovno izginja v zemljo. Mogočna je posebno Velika Karlovica, ki je 12 m široka in nad 4 m visoka. Neutrudni raziskovalec kraškega sveta, višji inšpektor ing. Hočevvar, je prodril v zadnjih letih po njej do 1600 m daleč in dal razstreliti več velikih ovir, ki so zabranjevale vodi odtok.

Ena izmed najpogostejših in najnevarnejših ovir pod zemljo je ta, da se strop zniža, jama postane ozka in voda najde komaj ob nizkem stanju priliko, da odteče. Ob deževju pa voda zastaja in reke na polju udarjajo čez bregove in izpreminjajo kotlino v jezero.

Treba bi bilo le večje podzemске izpremembe in edini odtok podzemске reke bi bil zaprt, polje pa obsojeno, da ostane trajno pod vodo. To se večkrat res pripeti. Oglejte si le sliko 3. Kadar postane strop nad podzemsko jamo prešibak, da bi nosil lastno težo, se vdere. Nastane globoka dolina, kakršnih imamo nad podzemskim tokom Ljubljaniče več. Razvaline zasujejo strugo podzemске reke. Na srečo ostane med njimi vendarle še nekaj prostora, da more voda odtekat.

Včasih pa na površju zemlje niti opaziti ni, da se je pod zemljo kaj izpremenilo; kajti neštenevilne kraške doline so skoraj brez izjeme takega izvora, kakor sem ga že opisal in kakor ga pojasnjuje slika 1. Kaj se je tedaj zgodilo? Dvoje je mogoče: ali se je del zrahljanih podzemskih plasti polagoma pomaknil niže in deloma zaprl pot podzemski reki, ali pa se je del stropa popolnoma pogreznil v strugo in pušča vodo le skozi ožino med seboj in stropom. Te vrste ovir imenujemo sifon. Raziskovalcem podzemskega sveta povzročajo premnogo neprilik in le tu in tam je mogoče nad njimi v stropu najti prehod na nasprotno stran (gl. sl. 4).

Sl. 5. Kraško polje s požiralniki.

Najbolj vidne ovire opazimo seveda na površju kraških polj samih. Povzpniimo se n. pr. na grič Jakovico v Planinskem polju. Po njem se vije reka Unica, to je voda, ki je poplavljalna Loško polje, Cerknisko jezero in Pivško polje južno od Postojne. Po neskončnih, deloma znanih deloma nezanih podzemskih jamah je končno pridrla iz mogočne Malograjske ali Planinske jame na Planinsko polje. To polje je le 6 km dolgo, a Unica je razvila na njem strugo, ki je 18 km dolga. Nikjer ni velike podzemne jame, ki bi reko vsaj v veliki meri pogoltnila. Toda ko se pričnemo bližati severnemu delu polja, se prično pojavljati v strugi in ob njej ponikve, po katerih voda izginja v zemljo. Posebno mnogo jih je ob severnem robu, kjer so nekatere umetno razširili in preko njih naredili železne mreže. Vse te številne ponikve bi najbrž skoraj zadostovale, če bi bile brez ovir. Toda ker so ozke (sl. 5), se vedno sproti maše. Deloma jih obrašča celó grmovje, ki deluje kakor sito. Na njem in na ostrem kamenju, na nešteti razpokah in ožinah se ulovi in obvisi skoraj vse, kar ni voda! Pa ne samo na površju, ampak globoko v notranjost zavleče voda nekaj nesnage in jo pusti na ožinah. To smo neštetokrat videli, ko smo se plazili po ozkih, blatnih podzemskih preduhah. Celó žaganje se obesi in ustavi v razpokah. Najboljši dokaz za to je dejstvo, da so naivni »raziskovalci« poizkušali odkriti, kje ta ali ona ponikalnica zopet priteče na dan, in v ta namen pometali vozove žaganja v iz-

ginjajočo vodo, žaganja pa nikjer več ni bilo na dan. Le barve in druge snovi, ki se v vodi raztopé, morejo skozi skrivnostna podzemna pota.

Vse te ovire so torej glavni vzrok domala vsakoletnih povodnji naših kraških polj in presihajočih jezer. So kraji, za katere je človek opustil upanje, da jih bo mogel izkoristiti, kakor n. pr. deli Cerkniskega jezera, jezera Švica ob Gackem polju i. dr. A premnogo je polj, kjer se človek krčevito bori z zahrbtno naravo, ki kmetu leto, dve leti ali še več pusti obdelovati zemljo, pa mu jo v drugih letih voda zaporedoma poplavlja in ne uniči le letine, ampak ga oškoduje celó za seme.

Ali je treba, da klonemo pred naravo našega Krasa? Že oni stari človek ob Kopajskem jezeru, človek brez dinamita, strojev in železa, odločno pravi: ne! Moderna tehnika premore vse kaj več. Kaj vse so v zadnjih letih zgradili v Ameriki in drugod, ker so hoteli in žrtvovali! Namesto, da bi mladi fantje na našem Krasu zapravljali zlati čas s popivanjem in pohajkovanjem, naj bi rajši spoznavali posebnosti narave, kjer živé. V prostem času naj bi šli pod zemljo. Posebno naj se lotijo ponikev. Vse in prav vse, tudi tiste, ki ležé razmeroma visoko, bi morale biti vedno popolnoma očiščene. Tu bi tudi šola lahko neizmerno koristila. Učitelji bi morali biti vsestranski pomočniki naroda. Toda kako izredno redko se nam je kdo pridružil na naših raziskovanjih Krasa! Že šolarji bi lahko mnogo koristili pri čiščenju zunanjih delov ponikev, pri

Počitek med delom. (Fot. Fr. Krašovec.)

tem bi izgubili tudi strah pred podzemskim svetom in iz mladine bi zrasli mladi, pogumni možje, ki bi se reševanja polj vneto lotili. Podzemska pota vode bo treba po vsej dolžini odpreti in razširiti. Čim dalje se bo delalo, tem več bo izkušenj in tem lažje bo šlo. Ta dela pa bodo silno koristila. Najvažnejše je, da bo mogel Kraševce od Slovenije do Črne gore izrabljati vso zemljo na širnih poljih, ki jo sedaj vsako leto za dolgo časa pokriva voda.

Višinske razlike med posameznimi polji in med polji in morjem, posebno na Hrvaškem, so včasih zelo velike; odkrita vodna pota in kanali bi dajali lahko velike vodne sile. Na ta način bi tudi odkrili podzemska čuda, katera sedaj komaj slutimo. Pomislimo samo, kako velike so podzemске jame ob Pivki med Postojno in Planino, kakšne jame sta morali izdolbsti Unica in Ljubljanka med Planinskim poljem in Ljubljanskim barjem. Črna tema zemske skorje na Krasu skriva lepote, ki bi tudi v tujskem pogledu mnogo koristile najrevnejšemu delu naše domovine.

Kraševce čaka še mnogo dela, a tudi srečnejša bodočnost; toda en sam raziskovalec podzemlja, majhen državni urad za urejevanje vodnih razmer, ne more vsega storiti; treba je volje in sodelovanja vsega naroda.

IZ NIŽAV IN TEŽAV

Ivan Zorec

PO STARIH PAPIRIH KOTARJEVEGA NANETA.

52. Skušnjave.

A teisti so kajpak že dolgo vedeli, kakšni duševni boji mi grenijo življenje; najbrž je Ivan kje kaj znil o tem.

»Ubogi fant,« je zame čutil sicer prav utrjen nejevernik; »vera mu je pognala pregloboke korenine, ne more jih izpuliti in presaditi.«

»In nemiren je, v njem vse kar vre,« me je poznal še drugi; »omahoval dolgo vendati ne bo; ali pojde naprej, ali jo ubere nazaj.«

»Da, pridobil bi ga samo, kdor bi mu z vlekel primernih knjig,« me je še bolj razodeval mlad brezbožnik; »veste, še nikoli nisem poznal nikogar, ki bi se tako gnil za knjigami.«

»O, hlastne res po vsem, kar mu pokažeš; znanja in vednosti je čudovito željan.«

»Že, že, ampak kar vtepsti si ne da nič, vsako stvar ti s pravo kmečko nezaupljivostjo ogleduje in otipava z vseh strani.«

»Vrhu vsega je še občutljiv ko najtanjša strunica, tako ni čudno, če so ga zmogli spomniti z doma in verska mistika — skrivnostnost.«

»Da, težko bo živel, gorje si ga mu še bo, če ga druge sape ne preprihajo.«

Tako so se menili o meni. Povedal pa mi je tisti socialist, ki je bil knjig tako poln.

To mi je bilo precetj sitno, saj so mi prtili moških čednosti, ki si jih nisem bil svest; pošteno sem vedel le, da sem prazen in neveden in da marsikaj razumem le po večjem, če sploh kaj razumem. Zato se to pot nisem prav nič prevzel, čeprav me je že nekoliko razganjal napuh, češ nisem tako nič ničesasto, ne, sicer se učeni dijaki ne bi motali z menoj... Pa tudi lepega pomenka s patrom Lackom sem se spomnil — napuh se je precej razkadil, stara prevzetija je le dihnila vame in — šla mimo...

Kar ti je do mene pridrobencal gosposki Julij, goreč apostol Ernesta Häckla, in s prsti bobnil po knjigi, ki jo je položil na mizo.

Hlastnil sem po njej, ker sem mislil, da je kaj zame. »Kraft und Stoff, von Prof. Dr. Ludwig Büchner«, sem počasi prebral na prvi strani in dvignil oči.

»Da, ni povest,« se je oni smehljaj, »pač pa učena knjiga, kako je nastal svet.«

Odrinil sem jo in vstal. Tudi najmanjša vedečnost me ni premikala, kakšna je modrost takele knjige.

Julij se je še razločneje smehljaj in me svetlo gledal.

»Če ne utegneš danes, se o njej kaj pomeniva pač drugič,« je potlej vstal tudi on, skril knjigo pod suknjič in šel.

Ampak knjiga je bila vendarle knjiga: vsaka mi je bila svetinja, vsaka me je mikala, da sem kar koprnel.

Še tisti dan sem se lotil Ivana, da bi o njej zvedel še kaj.

»Beži no,« mi je odmahnil. »Bral sem jo že, bral, površno bral, pa me ni ogrela, prepusta je.«

»Kaj pa uči?« sem tiščal.

»E, kaj? Ne spominjam se več dobro. Ne veruje na primer, da je Bog iz nič ustvaril svet; trdi, da sta sila in snov večni in da sta bili že tu, ko se je judovski Jahve lotil ustvarjanja; misli, da je večna sila iz večne snovi zgnatla svet in da ji ob tem Boga ni bilo prav nič treba.«

Vrag te dal, te učenosti tudi še po večjem nisem razumel.

»Saj že dolgo ni nobena učenost več,« se je bistri Ivan smehljaj. »Nekateri se sicer še spogledujejo z njo, ker se pač precej ujema s Häcklom in z Darwinovo razvojno teorijo...«

Videl je, da ga spet gledam kakor žaba jajce, in mi je posvetil:

Correggio. Kristus in Magdalena. (Madrid. Kliše Slovenske Matice.)

»To se pravi: Svet ni potreboval Stvarnika, razvil se je z močjo, s silo, ki je v večni materiji, snovi sveta — Kraft und Stoff...«

Rad bi bil vprašal še kaj, pa se nisem upal. Premolknila sva oba.

»Ne poslušaj zapeljivcev,« mi je čez čas rekel, »veruj, da je začetek vsemu Bog in da je v vseh stvareh in rečeh spet le On sam. Tako veruj, pa boš živel mirno in lepo.«

Bog mi je ušel, uho sem nastavil besedi.

»Ali je kaj razločka med stvarjo in rečjo?« sem ga popal za besedo.

»Da te bés!« me je pogledal. »Besede pa že loviš, kakor bi bil profesor. — Stvar, veš, je, kar je ustvaril Bog, reč pa, kar človek napravi iz stvari.«

Kakor vselej, kadar sem glede besedi ali sloga kaj dvomil, so mi tudi zdaj misli z vsemi ušesi šinile v domače kraje in prisluhlele živi besedi.

»Oh, saj menda res,« sem se brž vrnil. »Tudi pri nas poznamo obe besedi in ju nekako tako ločimo, čeprav ne zmerom prav zvesto; prebližnji sta si, razloček se jima je že precej zabrisal.«

Začela sva se meniti o domačem jeziku. Pomenek je živo šel vame, razumel sem ga precèj dobro, ne samo po velikem kakor tiste nerazločne pogovore učenih dijakov.

»Med počitnicami doma poslušaj, kako ljudje govorijo, in si zapisuj posebno lepe in redke besede,« mi je naročal. »V šolskih nalogah ti bodo take besede kakor debeli ocvirki na luskovih žgancih.«

Za zgled me je spomnil Jurčiča, ki da je tudi tako zbiral prave ljudske besede in rečenice.

To sem mu pritegnil in se potlej še bolj lotil knjig. Hlastanje za knjigami mu pa ni bilo všeč.

»Res je,« se je popravljal, ker sem ga menda le predebelo gledal, »res je, prej sem ti v roko tiščal knjigo, da bi te jemal iz tiste pogubivne družčine; zdaj pa ti povem, da ni ne zdravo ne pametno tako požiranje knjig.«

In spustil je vame kopo čudnih besedi, ki sem jih razumel le bolj slabo. Med branjem, tako nekako se jih spominjam, se nam po glavi vrtinčijo pisateljeve, torej tuje misli. Zato se odvadi svojih misli, kdor le preveč bere — kakor ni več dober za hojo tisti, ki zmerom le jaha in se vozi. Kdor preveč bere, si tudi ne zapomni dosti, spomin mu je preutrujen. Z duševno hrano je namreč kakor s telesno: večji del je gre v upadek, duh je pač ne prebavi vse...

Zdelo se mi je, da prehudo sodi mojo lakoto po knjigah ali pa me nemara le skuša; poslušal sem ga vendar tako zamaknjeno, da kar trenil nisem z njega.

»Kar sem ti povedal, ni zraslo na mojem vrtičku,« se je otresal mojega očitnega občudovanja; »take približno so namreč le misli, ki jih je o branju knjig zapisal velik nemški modroslavec.«

Mislim, da se je imenoval Schopenhauer.

»Oh, nikoli ne bom toliko znal, da bi bral tudi take knjige!« sem se v mislih boleče zavedal svoje majhnosti in praznosti. »In vsega tega zastanka

Božji grob.

v vednosti je kriva le revščina,« se mi je že budila prav vroča proletarska jeza; »če mi tako dolgo ne bi odmikala mestnih šol, bi danes tudi jaz že imel glas med učenimi dijaki in bi lahko sam bral modre knjige!«

53. Ponižanost.

V družino torej nisem več hodil, knjig tudi ne požiral toliko, — e, sitno, tesno mi je bilo živeti kar tako; tiste skrivne telovadbe mi je bilo takisto še vse premalo. Prezdrav, premočan sem bil, prav razneslo bi me bilo, odpreti sem moral tak ali tak zaklopnik nemirnim silam, ki so me napenjale in razganjale.

Na srečo mi je prijatelj povedal, da nekaj prav trdnih dijakov hodi atletu, prav močnemu telovadcu Šodaku, svojo moč razkazovat.

Notarskemu solicitorju — pisarniškemu vodji Šodaku, precej ponemčenemu koroškemu rojaku, je bilo že dokaj čez štirideset let, pa je bil še zmerom prav mladosten, mišičast in kitast korenjak. Rad je zbiral dijake in jim dal, da so si moč skušali s težkimi in tudi s prav težkimi železnimi utežmi, ročkami, še rajši je pa

sam kazal moč svojih herkulskih rok. Svet je cenil le po številu in po moči atletov, za sistem in metodo atletike je imel prirojen ali le privzgojen tanek čut, duševno obzorje mu je bilo sicer ozko in megleno.

Tak mož torej je bil prijatelj in tudi nekaj vzgojitelj dijaške mladine... Ker drugega, boljšega pač ni bilo!

»Ha, to pa to,« sem popal priložnost in s prijateljem šel k Šodaku. Za trdno sem vedel, da se bom kar igral z najtežjimi ročkami. »Ali me bodo gledali!« sem se v mislih napihoval.

Pri Šodaku je bilo že precej dijakov. Goloroki so se vrstili z vzdigovanjem ročk predse, nakvišku in vstran.

Atlet mi je potipal mišice v nadlehti, pokimal in mi dal precej lahke ročki.

»To je za otroke!« sem se uprl, ker sem mislil, da se mu zdim preslab za kaj težjega.

»In za začetnike!« me je mirno useknil. »Če hočete kdaj zmagovati težje stvari, se morate najprej učiti vaditi z lažjimi.«

Gledal me je resno kakor prav hud učitelj. Umaknil sem oči. Nerad, pritegnil sem mu pa le, vsaj v mislih. Sitno pa mi je bilo precej, ponižanega sem se čutil v svoji umišljeni moči...

»Sicer pa,« se je nasmehnil moji kisli mrdi, »če ste res za kaj, izberite si sami.«

»Tistale dva kurja pereščka bi za začetek bila kar prava zame,« sem malomarno pokazal precej veliki ročki.

»No, kar,« se je spet nasmehnil in se spogledal z drugimi. »Le da mi 'kurjih pereščkov' kam ne odpihnete!«

Segel sem po ročkah in se ustrašil: težki sta bili, prav težki.

»In zdaj,« mi je velel, »počasi stegajte roke predse, nakvišku in vstran!«

Poskusim, pa nisem mogel in nisem mogel, še približno ne.

»Vidite, 'kurja pereščka' sta le še pretežka za vas,« je Šodak mirno dejal in mi vzel ročki iz rok. »Začnite, kakor sem rekel prej.«

A dijaki niso bili tako prizanesljivi: na ves glas so se mi smejali, težkali 'kurja pereščka' in se res kar igrali z njima.

Oh, sram me je bilo, strašno sram. Če bi mi bil kdo dokazal, da sem komu kaj ukral, me najbrž ne bi bilo bolj. Moč, ki so jo vsi poznali in občudovali in ki sem se z njo sam že toliko ponášal, me je ponižala in osramotila...

Ves potrpet sem klamal domov.

54. Oče.

Prišla sva skoraj oba hkratu: oče iz Amerike, jaz na počitnice. Malo manj ko ves dan sva se gledala in občudovala drug drugega.

Oče se je nekako pogospodil. Nosil je trd ovratnik z lepo ovratnico in uro z zlato verižico, na poseben način delane čevlje in prav gosposko obleko iz posebno lepega sukna. Tudi poredil se je in močno omožatil.

»Da,« sem uganil po spominu, kar sem že bral o Ameriki, »pozna se mu, da je štiri leta prebil med ponosnimi in pomeščanjenimi ljudmi... Le kako se bo spet navadil domače majhnosti?«

»Potegnil si se, Nane, in polno te je na vse plati,« se mi je smehljajal. »V Ameriko prihaja dosti šibkejših fantov, pa vsi precej dobodo dela in si služijo prebito lepih denarcev.«

»Dokler jih Amerika ne pogubi,« se je oglašala mati.

»Tudi to se jim primeri, če so lahkomišelní in ne slušajo pametnih ljudi,« ji je oče pritrdil. »Amerika je vendarle Amerika: kdor hoče delati, je gospod in mu tudi pravijo tako.«

Potlej je umolknil. Sploh je le molčal. Nekaj ga je bilo.

»Amerike pogreša,« sem ga razumel, »revščina, ki je vanjo spet prišel, ga peče.«

Ubogi, dobri oče se mi je hudo hudo smilil.

Včasih je sredi dela postal in se zagledal v tla, kakor bi čakal krta.

»Ne bo dolgo, pa jo spet ucvre v Ameriko,« sem že skoraj za trdno vedel.

Medtem se je po vaseh začela mlačev. Betičasti cepci so od treh zjutraj pa do trdnega mraka pikapokali na vseh podih. O, skrajni čas je bil. Že od pomladi je marsikje zmanjkovalo moke v hiši.

Sosed, trden kmet, je prosil očeta in mene, da bi prišla mlatit. Oče, ki ni nikoli nikomur mogel nič odreči, je precej prikimal, jaz se pa tudi nisem branil. Mikal me je dober zaslužek: v denarju po kroni na dan in prav dobra hrana zjutraj, opoldne in zvečer, dopoldne pa predjužnik in mala južina popoldne.

Ampak mlačev je najtežje kmečko delo, posebno na Dolenjskem, kjer nazadnjaški mlatič s cepcem čisto po nepotrebnem iznad glave z vso močjo treska po snopju — po klasovju, čez povese in tudi po ritovju — in z njim ne šviga okoli glave kakor dosti naprednejši Gorenjec, ki brez velike muke prav spridoma in dosti laže in hitreje omlati.

Kdor ni navajen hudega dela, ga mlačev zdela že prvi dan, da ga vse boli, posebno pa čez pas in po rokah tja do rame.

Kraj Kristusove smrti (12. postaja).

Tudi mene je sprva podiralo, da sem se sam sebi smilil, vdati se in odnehati pa nisem hotel, saj bi se mi vse smejalo in za menoj kazalo.

Ko sva opravila tu, je naju preprosil še drugi sosed. Vsega vkup sem mlatil dobre tri tedne.

Po mlačvi sva se z očetom šla v Témenico kopat. Ko sva se vsa trudna lomila domov, je oče postal in dejal:

»Vidiš, Nane, tri tedne sva po petnajst ur na dan trpela kakor črna živina, zaslužila pa sva, kolikor bi v Ameriki v enem dnevu ali dveh.«

»Zato pa sva delala doma, ne v daljni Ameriki,« sem neumno zinil.

»Da, doma... Delaj ali ne delaj, revež si in revež ostaneš... Doma...«

Premolknila sva in kobalila iz doline navkreber.

»Ne ostanem tu,« se je oče kakor domislil, »vrnem se v Ameriko. Nane, pojdi z menoj, ne bo ti žal.«

»Kaj pa šole?« sem se ustrašil in postal.

»Tudi v Ameriki so šole, večje in umnejše ko tu.«

»Ko pa jezika ne znam.«

»Mlad si, angleščine se hitro naučiš. Izšolal bi se za zdravnika ali pa za duhovna. Kar je tam naših iz starega kraja, jim manjka bolj zdravnika ko duhovna.«

»Kaj je duhovnov že toliko tam?«

»Zadosti. In vsi so prav bogati. Naš šentviški župnik, ki ima tri grunte, redi po dvajset prašičev in do trideset glav živine in ki mu pomagajo beneficiat in dvoje, troje kaplanov, je berač v primeri z najrevnejšim ameriškim duhovnom.«

Tuje dežele so me že dolgo mikale, knjige so mi jih približevale. Ali iti za zmerom v tako daljo in tu pustiti mater, sestro in brata, domače ljudi in vse slovenske knjige, nak, tega nisem mogel.

Oče nam je v sosedni župniji z ameriški prihranki kupil posestvece in se pripravil za pot v Ameriko.

»Nane, pojdi z menoj!« me je še nagovarjal. »V Ameriki te čaka sreča, tu pa vojaščina, ki te bo vzela iz šol. Kaj boš potlej? Birič, gosposki hlapec...!«

Velika sreča me je hotela srečati, pa sem se ji ognil; šla je mimo in se nisva nikoli več videla...

(V drugo naprej.)

KALVARIJA IN BOŽJI GROB

Dr. Andrej Snoj

Prvi obisk, ki sem ga napravil v Jeruzalemu, je veljal cerkvi božjega groba. Na Kalvarijo in k božjemu grobu najbolj vleče vsakega romarja. Z marsikaterim romarjem in turistom sem se sestal za svojega bivanja v Jeruzalemu, a pri vsakem

Kristusov grob v grobni kapeli.

sem opazil isto: preden se je odpočil in razgledal po mestu, je hotel spoštljivo pozdraviti cerkev božjega groba. To je pač povsem umljivo. Saj je cerkev svetega groba ne samo največje in najčastitljivejše svetišče Palestine, ampak tudi najpomenljivejše svetišče vsega krščanskega sveta. Hrani najdragocenejše spomenike našega odrešenja, Kalvarijo in božji grob. Kdo ne bi, ko je v Jeruzalemu, najprej v hvaležnosti pokleknil na kraj, kjer je nekdanj stal križ Kristusov, in spoštljivo poljubil skalo, na kateri je tri dni počivalo mrtvo truplo Gospodovo?

Cerkev božjega groba stoji na nizki vzpetini znotraj današnjega mestnega obzidja in tvori središče krščanske četrti, ki zavzema ves severno-zahodni del Jeruzalema.

Ko so se vršili evangeljski dogodki, je bil ta prostor zunaj mesta. Tako imenovani »drugi« (Eze hijev) zid, ki je v času Kristusove smrti na severu in severozapadu ograjal mesto, je vodil v neposredni bližini današnje cerkve; sledove zidu so našli še leta 1883 na vzhodni strani cerkve, na kraju, kjer stoji danes ruski hospic carja Aleksandra. Šele, ko se je nekaj let po Kristusovi smrti mesto razširilo proti severu in severozapadu, je dal Herod Agripa I. zgraditi nov, tako imenovani »tretji« zid, in zajel vanj tudi prostor, na katerem stoji danes cerkev svetega groba. Tako sta Golgota in božji grob že zelo zgodaj prišla v okvir Jeruzalemskega mesta.

Kakor na mnogih drugih krajih v Palestini, tako je tudi tu arheologija potrdila verodostojnost starega izročila o kraju, kjer so se vršili važni svetopisemski dogodki.

V najstarejši dobi.

Jeruzalemski kristjani so se sprva zbirali k službi božji v dvorani zadnje večerje na Sionu, a od vsega početka so z največjim spoštovanjem obiskovali tudi Kalvarijo in božji grob, saj so nedvomno dogodki na Golgoti tvorili glavno vsebino apostolske pridige. Tako se je že v najstarejši dobi o kraju Gospodovega trpljenja in vstajenja stvorilo zanesljivo izročilo, ki ga kratka doba rimsko-judovske vojske in razdejanje Jeruzalema ni moglo več zabrisati.

Ko je leta 135 cesar Hadrian dvignil mesto zopet iz razvalin in hotel, da bi kot Colonia Aeliae Capitolinae dobila povsem poganski značaj, je dal zasuti skalo z božjim grobom, prostor okrog Kalvarije pa zravnavati in postaviti vrh Kalvarije tempelj v čast boginji Veneri. S tem je mislil zabrisati spomin na krščanskega Boga in na kristjanom nad vse svete dogodke, krščanstvo pa nado-

mestiti s poganstvom. A vprav tempelj Venere na Kalvariji je še po dveh stoletjih pričal Konstantinu Velikemu in njegovi materi Heleni, kje so kristjani prvega in drugega stoletja častili kraj Kristusove smrti in vstajenja.

Konstantinova bazilika.

Ko je v začetku četrtega stoletja zmagalo krščanstvo nad poganstvom in je cesarica Helena ne daleč od Kalvarije našla Kristusov križ, je njen sin, cesar Konstantin, zgradil na tem mestu veličastno, 140 m dolgo in 35 m široko cerkev. Z zunanjim zidom je zajel Kalvarijo in božji grob. Prostor okrog Kristusovega groba, ki so ga našli po pričevanju zgodovinarja Evzebij še v prvotni obliki, je dal cesar zravnati in v ta namen odstraniti velik del skale, v katero je bil vsekani Kristusov grob; ostalo je le toliko, da se je videlo, kje je ležalo Kristusovo truplo. Nad grobom je dal zgraditi mogočno kupolo, slonečo na mnogih vitkih stebrih, in ta kraj imenoval »Anastasis«, to je Vstajenje. Vzhodno od grobne rotunde se je nad kapelo Najdenja svetega križa razprostirala velika bazilika s petimi ladjami, imenovana »Martyrion« (Pričevanje); posvečena je bila spominu na Kristusovo križanje. Njene stene, vitki stebri in mogočni svodi so se lesketali v bleščečem se marmorju; lepoto je posebno povzdigoval raven, bogato pozlačen strop. V bližini je bila Kalvarija, ki je stala zase in jo je od ostalega prostora ločila nizka, srebrna ograja, da se je dobro videla skala, na kateri je stal Kristusov križ. Vse tri zgradbe so bile ograjene z mogočnim, dolgim zidom, da je bilo vse videti kot ena sama stavba. Pred baziliko in okoli nje so bili razsežni dvori in na skrajni vzhodni strani mogočen stebrenik, propileji, pod katerim je bil s tržne ceste glavni vhod v baziliko.

Kakor poroča cerkveni zgodovinar Evzebij in potrjujejo še nekateri skromni ostanki bizantinske stavbe, je bila Konstantinova bazilika veličasten spomenik starokrščanske vere, pa tudi dokaz lepo razvitega umetniškega čuta bizantinskih stavbenikov. Posvečena je bila leta 336. Romarji, ki so z vsega sveta začeli prihajati v Jeruzalem, so občudovali njeno lepoto in darovitost bizantinskih umetnikov.

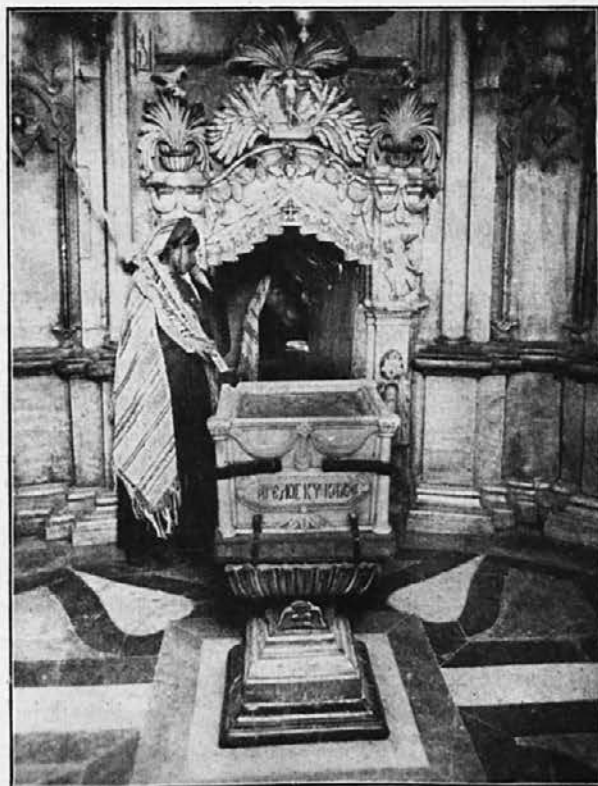
Konstantinova cerkev je stala le tri sto let; že leta 614 so jo popolnoma porušili Perzijci pod svojim kraljem Hozroo II. Od tistega časa je bila še velikokrat porušena in zopet na novo pozidana, a nikdar več v prvotni enotnosti, lepoti in razsežnosti.

Od križarjev do danes.

Končno so križarji po načrtih in s sodelovanjem zapadnih umetnikov zgradili svetišče, ki je kljubovalo stoletjem in v svojih bistvenih delih ostalo nespremenjeno do današnjih dni; nova je danes le streha, kupola in nekaj zidov notranjosti, med drugim marmorna kapela okrog božjega groba.

Križarska cerkev je zgrajena v romanskem slogu in v marsičem spominja na lepe srednjeveške cerkve, ki so skoraj istočasno nastale na zapadu; vse kapele in kapelice, ki so v teku stoletij nastale na mestu nekdanje Konstantinove cerkve, združuje ta cerkev v arhitektonsko zaokroženo celoto. Organsko zvezo posameznih členov motijo le razni prizidki, ki so nastali v poznejši dobi, posebno po velikem požaru leta 1808.

Cerkev, ki je bila nekdanj gotovo biser srednjeveške stavbarske umetnosti, napravlja danes prav za prav klavrn vtisk. Niti zunaj niti znotraj ni taka, kakršno si človek kot prvo in najpomembnejšo cerkev krščanstva zamišlja. Zidovje razpada, stene so okrušene in razpokane, od kupole se lušči omet in stara slikarija odpada. Stolp je znižan za dve nadstropji, zunanji zid na južni strani je še od zadnjega potresa leta 1927 podprt, ena izmed kupol vsa povezana, da se ne bi sesula v globino.

Notranjščina božjega groba.

Zakaj je taka? Tako se vprašuje romar, ko prvič obiše cerkev in jo v duhu primerja s cerkvijo sv. Petra v Rimu ali s slovečo Omarjevo mošejo na tempeljskem trgu.

Ne samo kristjan, tudi arabski vodnik ti bo znal odgovoriti na to vprašanje: Zato, ker ima cerkev preveč gospodarjev. Med varuhi cerkve, to je med frančiškani, razkolnimi Grki, Armenci, Kopti in sirskimi jakobiti vlada stalno napeto razmerje. Frančiškani, ki so že od 14. stoletja tu, bi radi popravili cerkev, a jim tega ne dovolijo zastopniki ostalih veroizpovedi, ki si laste enake ali še večje pravice. V cerkvi se ne sme izmenjati noben kamen, nobena ubita šipa nadomestiti z novo, nobeno stopnišče popraviti, ne da bi na to pristali zastopniki vseh imenovanih veroizpovedi in vrh tega v novjšem času še angleško mandatno oblastvo. Vsi ti se pa navadno nikoli ne morejo zediniti glede načina popravila. Takó cerkev že stoletja žalostno propada in nekega dne se utegne zgoditi, da se bo najčastitljivejša cerkev krščanstva kljub svojim številnim gospodarjem porušila.

Stopimo v cerkev! Takoj pri vhodu nas zaboli srce, ko zagledamo za vrati na neokusnem odru zamazane blazine in na njih oblastnega mohamedanca s tarbušem na glavi. Kaj ima ta opraviti v cerkvi? Da ni preprirov med katoličani, Armenci, Grki in Kopti, so že od davnih časov vrtarji cerkve in čuvarji ključev mohamedanci. Dvakrat na dan odpira in zapira s posebnim starinskim ključem cerkev mohamedanec, kristjani ga pa za to drago plačujejo.

Golgota.

Na desni strani vhoda vodijo dvojne stopnice na Golgoto. Danes skale, na kateri je nekoč stal Kristusov križ, ni več videti. Na njej je, kakih pet metrov nad cerkvenim tlakom, zgrajena nizka, temačna kapela, ki jo razsvetlujejo dragocene, od stropa viseče svetilke; nekaj malega dnevne svetlobe prihaja skozi barvano okno zraven ležeče kapele Žalostne Matere božje. Dva masivna stebra delita kapelo v dve ladji. V levi ladji je ob zadnji steni na mestu, kjer je Kristus umrl, oltar Kristusove smrti. Pod oltarno mizo, ki sloni na štirih stebričih, je srebrna plošča in v njeni sredi vdolbina, skozi katero se lahko otiplje skala. Tu je stal Kristusov križ. Malo vstran se še dobro vidi razpoklina, ki je nastala v skali ob Kristusovi smrti. Razpoklina je globoka in sega do tako imenovane Adamove kapele pod Kalvarijo. Ljubka legenda pripoveduje, da je na veliki petek skozi to razpoklino pritekla kri iz strani Kristusove na Adamovo lobanjo.

Oltar Kristusove smrti pripada razkolnim Grkom. Vštric njega je oltar Žalostne Matere božje (»Stabat Mater«) in malo naprej še tretji oltar, ki zaznamuje kraj, kjer naj bi bil Kristus oropan oblačil in na križ pribit. Ta dva oltarja sta last frančiškanov in katoliški duhovniki tu vsak dan opravljajo daritev sv. maše.

Ta mala, temna kapela je v nekem pogledu najsvetejši prostor na svetu. Tu je stal križ, tu je tekla Kri odrešenja. Obiskovalci se tega zavedajo. Prostor ni nikdar prazen in vendar vlada tu vedno sveta tišina. Kadarkoli prideš sem, vselej najdeš zbrane pobožne vernike vsakovrstnih narodnosti in veroizpovedi, ki klečé ali sklonjeni globoko k tlom izlivajo svojo hvaležnost, vero in ljubezen v pobožno molitev ter odlagajo svoje težave in križe na tem svetem prostoru, kjer je Odrešenik ležal v naročju svoje žalostne Matere. Ena sama misel: na tem mestu smo bili odrešeni, zadostuje, da padejo na kolena.

Božji grob.

Stopimo dol v cerkev in si oglejmo še druge kapele in spominske kraje. Po strmih, nerodnih stopnicah dospemo najprej do »kamna maziljenja«. To je podolgovata, četverkotna marmorna plošča, okrog katere stoje velikanski kovinasti svečniki. Staro izročilo pravi, da so na tem mestu mazilili Kristusovo truplo, preden so ga v grob položili.

Od tu zavijemo k božjemu grobu. Podoben je mali marmorni kapeli, ki stoji sama zase pod mogočno kupolo. Sedanja kapela, ki je dobrih osem metrov dolga, pet in pol metra široka in prav toliko visoka, je bila postavljena šele po požaru leta 1808, in sicer v ruskem slogu. Na zunanaj ne napravlja najboljšega vtiska. Ruski slog ni v skladu s slogom rotunde okoli nje; motijo tudi neštete svetilke, ki vise ob vseh stenah, in umetniško manj vredne slike, ki so naokrog razobešene. Razkolnim Grkom, ki so kapelo zgradili in jo okrasili, manjka vsak umetniški okus; to dokazuje ne samo ta kapela, ampak vse njihove cerkve in kapele v Palestini.

Kapela božjega groba je, kakor prvotni grob, iz dveh prostorov. Prvi prostor, do katerega vodi nizek vhod, se imenuje »angelska kapela«, ker so na tem mestu velikonočno jutro imele žene prikazen angelovo. Tu je še kos kamna, ki je zapiral vhod v Kristusov grob; stoji na nizkem podstavku in služi Grkom za oltar, na katerem obhajajo vsako jutro liturgijo. Na tem kamnu je sedel angel, ko je začudenim ženam naznanil blagovest o vstajenju Kristusa križanega: »Ne

Verrocchio: Konjenik. (Benetke. Klišé Slovenske Matice.)

bojte se! Jezusa iščete, Nazarečana, križanega; vstal je, ni ga tukaj. Glejte kraj, kamor so ga bili položili. Toda pojdite, povejte njegovim učencem in Petru, da pojde pred vami v Galilejo; tam ga boste videli, kakor vam je rekel» (Mr 16, 6. 7).

Globoko sklonjeni vstopimo skozi nizki vhod v drugi prostor, pravo grobno kapelo. Zelo majhna je, le tri osebe se morejo hkrati v njej muditi. Mesto, kjer je ležalo Kristusovo truplo, je podobno nizki klopi. Na prvotno skalo je položena debela marmorna plošča. Vsako jutro se Kristusov grob spremeni v oltar in na njem se opravljajo sv. maše. V votlini sta le mašnik in strežnik, ostali verniki so v angelski kapeli ali zunaj vhoda. Prvo sv. mašo imajo razkolni Grki že ob eni po polnoči; o poli treh pridejo na vrsto razkolni Armenci, okoli štirih frančiškani in drugi katoliški duhovniki. Kopti imajo zunaj božjega groba lastno kapelico, malo vstran pa sirski jakobiti.

Če zavijemo od kapele božjega groba proti desni, pridemo mimo moččnih stebrov, ki nosijo kupolo, do kapele, ki je posvečena sv. Mariji Magdalen. Po starem izročilu je bil tu kraj, kjer se je Kristus prikazal svoji zvesti učenki v podobi vrtnarja in ji dal naročilo, naj sporoči vest o vstajenju njegovim učencem.

Od tu vodijo štiri okrogle stopnice v lično kapelo Matere božje, ki je last frančiškanov. Staro izročilo pravi, da se je od mrtvih vstali Zveličar prikazal med drugim tudi svoji Materi. Kapela Matere božje ohranja spomin na ta dogodek. V njej opravljajo varuhi božjega groba brevir in druge skupne molitve; tu je vsako popoldne ob štirih začetek procesije, ki gre okrog vseh oltarjev v cerkvi božjega groba.

Nasproti kapeli božjega groba, na prostoru, kjer je bila srednja ladja in kor nekdanje križarske cerkve, je »katholikon«, glavna cerkev razkolnih Grkov. Cerkev je z umetnimi stenami oddeljena od ostalih prostorov. Za njenim korom na vzhodu vodi 29 stopnic v podzemsko cerkev sv. Helene. Zapuščeni bizantinski stebri v tej cerkvi pričajo o njeni visoki starosti, o nekdanji lepoti, pa tudi o zanikrnosti sedanjih gospodarjev, razkolnih Armencev. Tik nje je nekaka kript, bolje skalna votlina, ki je nekdanj utegnila biti cisterna za zbiranje deževnice. Izročilo pravi,

da je na tem mestu cesarica Helena našla Kristusov križ. Votlina je spremenjena v preprosto kapelo. Oltar, ki je v njej, oskrbujejo frančiškani.

Globok, neizbrisen vtisk je napravil na nas obisk cerkve, predvsem obisk Kalvarije in božjega groba. In vendar ne moremo zapustiti tega svetega kraja, ne da bi čutili težko boleost v srcu. Slavna bazilika božjega groba, nekdanj tako privlačna in občudovana, je postala danes sramota za kristjane. Svetišče, ki pod petimi gospodarji znotraj in zunaj žalostno propada, je viden znak strašnega gorja, ki ga je povzročil nesrečni verski razkol. Ta podprta in razpadajoča cerkev je viden opomin k edinosti vseh kristjanov. Šele, ko bomo vsi kristjani v veri edini in zopet povezani med seboj z onimi vezmi ljubezni, kakor smo bili nekdanj, bomo mogli na mohamedanskem vzhodu vršiti tiste apostolske naloge, ki nam jih je določila božja previdnost.

MOJE ŽIVLJENJE

Spisal dr. Ivan Svetina leta 1919.¹

Otroška leta.

Rodil sem se na veliki petek 18. aprila 1851 v Žirovnici na Gorenjskem. Moj oče, Anton Svetina, bratranec pesnika dr. Franceta Prešerna, je bil posestnik Muhovčeve hiše številka 7 v Žirovnici ter lepe, dasi ne prav velike kmetije. Mati Marija, rojena Potočnik, je bila Krivčeva z Bohinjske Bele; imela je nekoliko šolske izobrazbe, ki si jo je pridobila v uršulinski šoli v Ljubljani. Bilo nas je enajst otrok, izmed katerih sem bil jaz deseti. Trije so umrli pred mojim rojstvom.

Krstil me je na moj rojstni dan breznjski župnik Gašper Soklič, jako častitljiv gospod. Dobil sem ime Janez, kakor že dva brata, ki sta pred mojim rojstvom umrla. Krstni boter mi je bil Matija Čop, stari Ovsenjek, oče »velikana učenosti« Matija Čopa; botra je bila Špela Slamnik.

V šestem letu sem imel ošpice. Dasi nisem še hodil v šolo, me je vendar v bolezní obiskal dobri gospod kaplan Janez Vovk, ki sta mu brat in sestra v šoli povedala, da sem bolan. Dobro se še spominjam, kako je hodil po hiši, kjer sem ležal, vrteč v roki rumeno palico z belim, koščenim gumbom. Že takrat sem tega blagega gospoda vzljubil in menda tudi on mene, ker mi je bil v poznejših letih vedno izredno naklonjen.

V ljudski šoli.

V jeseni leta 1857 sem vstopil v breznjsko enorazrednico. Katehet mi je bil zgoraj imenovani gospod Janez Vovk, učitelj pa Janez Medja, ki je posebno dobro poučeval računstvo. Iz šole nismo odhajali vsi hkrati, ampak dajal je kratke račune na pamet, in kdor je račun prvi pogodil, je smel oditi.

Ko sem dopolnil sedmo leto, sem bil prvikrat pri spovedi, v osmem letu pa pri prvem sv. obhajilu, kar je bilo za tisti čas nenavadno zgodaj. Tudi v tem mi je pokazal katehet Vovk svojo posebno naklonjenost. Dal mi je tudi knjižico, iz katere sem se naučil pri sveti maši streči, in ko sem znal, sva z nekim tovarišem v njegovi sobi delala preizkušnjo, ki sva jo menda dobro prestala, ker naju je že takrat obdaroval: vsakemu je dal staro srebrno dvajsetico.

Leta 1858 je obhajal moj ožji rojak, gospod Tomaž Kajdiž, novo mašo. Povabljena sta bila tudi moj oče in moja mati. Ob tej priliki sta prigovarjala katehet Vovk in učitelj Medja mojim staršem, naj tudi mene pošljejo v šolo, da bom gospod. Misel je ugajala, vendar pa sem ostal še poldrugo leto doma. V nenavadnem

času, o pustu leta 1860, pa so me peljali v Tržič; spremljal me je učitelj Medja, ki je tudi imel v Tržiču v šoli svojega sina Alojzija. Pri tržiškem učitelju Janezu Debeljaku sem prestal sprejemni izpit za drugi razred. Za kateheta sem tu dobil svojega rojaka, gospoda Frančiška Ksaverja Bohinca iz Smokuča. Učenje mi ni delalo težav, ker sem z breznjske šole prinesel s seboj zadosti znanja v vseh drugih tvarinah razen nemščine, s katero so v Tržiču začenjali že v prvem razredu. V nemškem branju me je pod Debeljakovim nadzorstvom posebej poučeval neki učenec četrtega razreda. Dovršil sem drugi razred tako, da sem bil med »pohvaljenimi«, v tretjem in četrtem razredu pa že med »obdarovanci«. Tržiška šola je bila takrat precej nemška. Učenci četrtega razreda smo morali med seboj nemško govoriti. A tudi v slovenščini nas je v četrtem razredu izvrstno poučeval ter zanjo navduševal gospod Ivan Tomšič, poznejši urednik »Vrtca«. Učitelj četrtega razreda slovenščine menda ni znal ali pa je ni maral poučevati.

Leta 1862 sem dovršil četrti razred in zapustil Tržič, kjer sem bil našel svoj drugi dom. Bivanje v Tržiču je bilo zame velika sreča. Imel sem preprosto, a izvrstno stanovanje pri Potratnjekovih — pisali so se Meglič — blizu župne cerkve. Oče, star, popolnoma gluha mož, je delal zaboje in sode za tržiške kovače, mati je pletla nogavice, hči, »Potratnjekova Micka« (Marija Meglič), takrat stara kakih pet in dvajset let, je bila moja prava vzgojiteljica. Bila je šivilja. Pri njej so se učile šivati deklice skoraj vseh odličnejših tržiških družin. A to ni bila samo šola za šivanje, ampak obenem za pobožno krščansko življenje, imenoval bi jo nekako asketično šolo. V vednem stiku z izvrstnim župnikom, gospodom Alojzijem Koširjem, je priskrbovala Potratnjekova svojim gojenkam primernega berila, jih navajala k pogostemu prejetju svetih zakramentov in vsakdanjemu obiskovanju presvetega Rešnjega Telesa. Dasi je dovršila le štiri razrede takratne tržiške šole, si je s primernim berilom in svojo izredno nadarjenostjo pridobila nenavadno, a zdravo in trezno versko izobrazbo. Name je v tistih letih vplivala jako blagodejno in tudi pozneje sem ostal z njo v pismeni zvezi prav do njene smrti. Dosegla je visoko starost, blizu osemdeset let.

Na gimnaziji v Kranju.

Prvi in drugi gimnazijski razred sem dovršil leta 1862/3—1863/4 v Kranju. Kranjska gimnazija je imela takrat štiri razrede. Vodil jo je Lavrencij Krob. Nekaj profesorjev je bilo slabih. K tem prištevam zlasti razrednika, ki sem ga imel v prvem razredu. Poučeval je latinščino, nemščino, zemljepisje in matematiko, vse slabo, najbolj nesporno pa na zemljepisje po neki težki nemški knjigi. Veliko smo se trudili, pa je bilo malo uspeha. Neuspeh pa je profesor pokril z dobrimi redi, ki nam jih je končno vendarle dal. Z veseljem pa se spominjam iz te dobe izvrstnega profesorja in kateheta, gospoda Antona Brodnika, ki sem ga imel v drugem razredu za verouk in slovenščino. Tudi profesor Mihael Wurmer je bil prav dober učitelj; to sem spoznal že takrat, še bolj pa pozneje, ko sem ga v Ljubljani v sedmem in osmem razredu dobil za matematiko in fiziko. Učil je dijake logično misliti in se pravilno izražati. Žal, da se mu je poslednja leta um omračil,

¹ Ta prezanimivi lastni življenjepis, ki je obenem pomemben dokument za pok. kanonika dr. Svetina in njegovo dobo, smo dobili iz njegove zapuščine.

Na ljubljanski gimnaziji in v Alojzijevišču.

V tretji gimnazijski razred sem šel v jeseni leta 1864 v Ljubljano. Sprejeli so me v Alojzijevišče, in sicer po posredovanju dveh mojih rojakov: takratnega prefekta, gospoda Toma Zupana, in bivšega voditelja Alojzijevišča, gospoda Ivana Zl. Pogačarja, takratnega stolnega prošta. To posredovanje ni bila nikaka krivična protekcija. Oba gospoda sta me dobro poznala in za sprejem so govorila moja šolska izpričevala ter odločni namen, posvetiti se duhovskemu stanu, ako bo božja volja.

V Alojzijevišču sem ostal do izvršenega osmega razreda. Voditelj zavoda je bil ves ta čas gospod dr. Ivan Gogala, profesor verouka na višji gimnaziji, prefekta pa sta bila gospoda Ivan Gnjezd in Tomo Zupan in po odhodu poslednjega za profesorja in kateheta v Kranj gospod Josip Smrekar. Prefekta sta z učenci nižjih razredov ponavljala šolske predmete in jih izpraševala, voditelj dr. Gogala pa je gojence višjih razredov nekaj let poučeval francoščino. Name je kot ožji rojak še posebej vplival gospod Tomo Zupan, zlasti glede na versko življenje in zunanje vedenje. Moj prefekt je bil ves čas gospod Gnjezd. Vsestransko izobraženi gospod Smrekar nam je povedal tudi marsikaj iz zvezdoznanstva.

Na gimnaziji je delovalo tisti čas mnogo izvrstnih profesorjev, pa tudi nekaj originalnih čudakov in nekaj zagriženih nasprotnikov slovenskih teženj. Jaz sem visoko spoštoval profesorja Josipa Marna, ki mi je bil na nižji gimnaziji učitelj za verouk, v vseh razredih višje gimnazije pa za slovenščino. Naklonjen mi je bil Jakob Smolej, moj profesor za grščino v tretjem razredu, pozneje ravnatelj gimnazije in deželni šolski nadzornik. Poznal me je še iz Tržiča, ker je bil sorodnik Potratnjekovih, pri katerih sem v Tržiču stanoval. To družino je obiskal, kadar je prišel v Tržič, in prišel je večkrat, ker je bila njegova žena v Tržiču doma. Profesorja Wurmerja sem že spredaj omenil. Naj imenujem še profesorja Ivana Šolarja, poznejšega deželnega šolskega nadzornika, ki sem ga imel v šestem razredu za grščino, in slednjič še profesorja dr. Josipa Nejedlija, ki nam je v sedmem in osmem razredu jasno in po jako lahki metodi razlagal filozofično propedeutiko. Ko to pišem, to je leta 1919, mož še živi in je 98 let star.¹

Požar v Žirovnici.

Dne 21. junija 1870 je nastal v Žirovnici požar, ki je upepelil pet hiš, med njimi tudi mojo rojstno hišo. Malo pred maturo sem dobil to žalostno poročilo, ki me je sicer razburilo, vendar na potek mature ni bistveno vplivalo; prestal sem jo prav srečno. Ko sem prišel domov, je bila rojstna hiša brez strehe; vse naokrog osmojeno. Moje domače ljudi in živino so sprejeli dobri sovaščani po hišah, ki so ostale nepoškodovane. Meni je ponudil stanovanje mož v drugem koncu vasi, po domače Triplat, s katerim sva bila dobra znanca, ker je bil voznik in mi je večkrat kaj pripeljal v Ljubljano, kar so mi od doma poslali. Nemoten sem bival v njegovi zgornji hiši vse počitnice ter premišljeval o svojem prihodnjem poklicu. Volitev mi ni

bila težka, ker sem mislil, odkar sem bil šel v šolo, le na duhovski stan; nesreča v domači hiši mi je sklep še olajšala.

Tisti čas so delali gorenjsko železnico, ki je prerezala tudi nekaj našega polja. Odškodnina, ki so jo oče za to dobili, in še ena prodana njiva ter seča in stavbni les, ki ga je bilo za potrebo v domačem gozdu — vse to je omogočilo, da je na pogorišču kmalu stala obnovljena hiša in obnovljeno gospodarsko poslopje. Oče in vsi domači so se veliko trudili, le najstarejšega brata Antona, poznejšega gospodarja, ni bilo doma; bil je pri vojaki, in sicer v Tridentu — desetnik. Nekega dne so oče, utrujeni od dela in skrbi, rekli o njem: »Jaz se tukaj ubijam, oni pa gori v Tirolah rokavice nosi.«

V bogoslovnem semenišču v Ljubljani.

V oktobru leta 1870 sem vstopil v ljubljansko bogoslovno semenišče. Tisto leto nas je bilo še okrog osemdeset bogoslovcev; potem je začelo število hitro padati. Semeniško predstojništvo se je v štirih letih, ko sem bil jaz bogoslovec, vse prenovilo, tako da sem imel dva ravnatelja, dva namestna ravnatelja in dva duhovna voditelja (spirituala). Najbolj je name vplival duhovni voditelj gospod Karel Hajdrih. Bogoslovni profesorji so bili bolj stalni; vsa štiri leta ni bilo nobene izpremembe. Suhoparni so bili in nepraktični, dasi jim učenosti ni nedostajalo, življenja niso znali svojim tvarinam vdihniti in pravega zanimanja v gojencih vzbuditi. Izjemo je delal profesor dr. Andrej Čebašek, ki je predaval fundamentalko in posebno dogmatiko ne le jasno, ampak tudi navdušeno in navdušujoče. Posegal je tudi nekoliko v filozofijo, ki se takrat še ni poučevala kot poseben predmet, kakor tudi ne sociologija in cerkvena umetnost.

Leta 1871 sem moral iti na vojaški nabor. Potrdili so me, a dobil sem dopust za nadaljevanje bogoslovnih študij. Ko sem postal mašnik, so me vpisali v vojaške duhovnike v rezervi.

Mašniško posvečenje sem prejel 21. julija 1874. Posvetil me je škof Jernej Vidmar. Ker me je takrat in že dalje časa desna noga nekaj bolela, tako da nisem bil za težko hojo, me je semeniško predstojništvo priporočilo škofu Vidmarju, naj me pošlje na Dunaj v višje bogoslovne študije; tudi prošt Pogačar je to želel. A škof Vidmar je odgovoril: »Našla se bo zanj taka kaplanija, da bo tudi z bolno nogo šlo.«

Nova maša.

Novo mašo sem pel dne 2. avgusta 1874 v ljubljanski stolnici ob šestih zjutraj. Govor je bil, kakor je bila v stolnici ob nedeljah navada, ob pol šestih. Govoril je gospod Tomo Zupan, takrat profesor verouka na kranjski gimnaziji. Arhidiakon pri sveti maši je bil prošt Pogačar. Med svati so bili poleg imenovanih gospodov ter nekaterih drugih duhovnikov in bogoslovcev moji starši, oba brata in sestre ter sosedje iz Žirovnice, med njimi Šimen Čop, po domače Ovsenjek, brat učenjaka Matija Čopa. Tudi moja nekdanja gospodinja Marija Meglič iz Tržiča je bila navzoča. Po sveti maši smo imeli zajtrk in opoldne kosilo v vrtnem salonu pri Frincu. Popoldne kmalu po litanijah, ki so bile tudi v stolnici, smo se odpeljali Gorenjci po železnici domov.

¹ Žal, ni doživel sto let. Umrli je 12. 7. 1919. — Op. pis.

Želel sem obhajati slovesno novo mašo na Breznici, pa ni bilo mogoče, ker je malo poprej znameniti župnik gospod Lovro Pintar nenadoma zapustil Breznico. Um se mu je nekoliko omračil; zato je šel v Predvor, kjer je tudi čez nekaj let umrl. Na Breznici je ostal kot upravitelj kaplan Jožef Belar, ki si v takih razmerah ni mogel želeči nove maše na Breznici.

Mestni kaplan v Idriji.

V začetku septembra 1874 sem dobil dekret za kaplana v Idriji. Ko sem pred odhodom obiskal v Ljubljani prošta Pogačarja, mi je rekel: »Kaplanija je sicer za začetnika prav dobra, a meni bi bilo ljubše, ko bi vas bili poslali v Avguštinaj.« V Idriji sem našel nadarjenega dekana, gospoda Josipa Kogejca, in dobrega tovariša, gospoda Franca Onušiča. Privadil sem se lahko. Razmere so bile prijetne: ljudstvo verno, političnih bojov le malo; socialnih demokratov takrat še nismo poznali, le nekoliko nemškutariti so hoteli nekateri uradniki in tudi nekateri meščani. Bil sem prav rad v Idriji. Tudi bolna noga se mi je tam pozdravila.

Nenadoma se v začetku leta 1875 škof Vidmar škofiji odpove in kmalu se razglasi, da mu naslednik postane Pogačar. Takrat sem začel ponavljati — hebrejsko in arabsko slovnico. Pogačar je bil v škofa posvečen dne 5. septembra 1875. Z dekanom Kogejcem sva bila pri posvečevanju navzoča. Ožji rojaki, duhovniki Brezničani, smo mu še posebej čestitali ter izročili od vseh podpisano čestitko. Ob tej priliki je rekel meni, naj počakam v Ljubljani do drugega dne in pridem k njemu, ker mi hoče nekaj povedati. Ugibal sem, da me misli poslati v Avguštinaj. Gospod Tomo Zupan me je opozoril, naj se vdam v vse, karkoli bi mi odmenil. Ko pridem k njemu, me vpraša, ali hočem iti na vseučilišče študirat. »Filozofijo,« pripomnim, »ali ne teologijo?« »Filozofijo,« pravi, »da se usposobite za gimnazijskega profesorja.« Odgovoril sem, da grem rad, ako smem izbrati matematiko in fiziko. Prav mu je bilo, samo to je poudarjal, naj se predvsem pridno učim filozofije v ožjem pomenu. Bila sva zgovorjena in sredi septembra 1875 sem zapustil Idrijo, kjer sem kot mestni kaplan deloval vprav eno leto.

Na vseučilišču v Gradcu.

Šel sem na vseučilišče v Gradec. Obenem z menoj sta šla še dva duhovnika iz škofije: gospod Mavrilij Šarabon in gospod Anton Žlogar. Trije drugi, ki jih je škof tudi nagovarjal, so odklonili. Pogačar je mislil precej v začetku, ko je škofovsko službo nastopil, na ustanovitev lastne duhovske gimnazije. A šele drugemu njegovemu nasledniku, Antonu Bonaventuri Jegliču, se je posrečilo ostvariti to misel. Tudi moja dva tovariša namreč nista vztrajala v Gradcu, ampak sta se že čez nekaj mesecev vrnila domov.

Jaz sem ostal ter se oprijel filozofije, matematike in fizike. Filozofijo sem redno poslušal pri profesorju dr. Kaulichu, ki je stal kot filozof na krščanskem stališču in je zlasti materializem prav dobro zavračal; vpletal pa je v svojo filozofijo Güntherjeve zmote.¹

¹ Günther je bil zasebni učenjak na Dunaju, filozof in teolog, umrl je leta 1865. V svojih spisih je skušal zabrisati razliko med vero in vedo, med naravnim in nadnaravnim; zmotno je učil o človeški duši. Hotel pa je ostati pravoveren in se je po obsodbi svojih knjig podvrgel.

To sem kmalu opazil, opozoril me je pa nanje še posebej ter mi jih pomagal zavračati moj rojak dr. Fran Stanonik, profesor dogmatike na graškem vseučilišču. Tudi on sam je že kot profesor tri leta poslušal Kaulicha. Nasvetoval mi je tudi knjigo: Kleutgen S. I., Philosophie der Vorzeit (Filozofija preteklosti), ki sem si jo nabavil in mi je prav dobro služila. Nekaj časa sem poslušal tudi profesorja dr. Nahlovskega, ki je bil iz Herbartove šole. Dasi je bil že star mož, je vendar predaval jako živahno; pogosto je navajal citate iz raznih klasikov, zlasti iz pesnikov. Tretji profesor za filozofijo je bil dr. Riehl, ki se je pa nekoliko držal Kanta, a v negaciji vsakega nadčutnega spoznanja je šel še veliko dalje. Njega sem poslušal potem, ko je profesor Kaulich umrl. Riehl je dobil zaradi tega v presojo tudi mojo disertacijo za doktorat filozofije: Naravne znanosti in filozofija, njih odnos in meje njih spoznav. Vedel sem, da je presojevalec nasprotnih nazorov, kot sem jih jaz utemeljeval, vendar sem spis oddal. Presenečen sem bil, ko me je čez nekaj tednov po predavanju prijazno nagovoril: »Vaše delo sem že odobril. S svojega stališča imate prav. Seveda spreobrnili me pa niste.« Tudi pri ustnem izpitu je pokazal svojo nepristranost. Izpraševal me je največ o Kantu in je že vnaprej pripomnil: »Ne bova Kantovih nazorov presojala, da ne prideva navzkriž. Samo pripovedujte, kaj je Kantov nauk.«

V matematiki mi je bil glavni profesor dr. Ivan Frischauf, po rodu sicer Nemec, a popolnoma pravičen, znan prijatelj Slovenskega planinskega društva. Njegova predavanja o višji matematiki je bilo treba redno poslušati in si jih sproti urejati, potem si imel zbirko, ki ti je nadomestovala mnogo, včasih težko razumljivih knjig. Kdor je Frischaufova predavanja neredno obiskoval, ali kdor ni sproti študiral, mu kmalu ni mogel več slediti. Imel sem srečo, da mi je bil Frischauf tudi izpraševalec pri izpitu za profesuro in doktorat. Za oba izpita, tudi za domačo nalogo, so mi skoraj popolnoma zadostovala njegova predavanja, medtem ko sem iz fizike dobil za domačo nalogo vprašanje, o katerem v predavanjih nisem nič slišal. V veliki Wüllnerjevi Fiziki sem našel o tem le nekaj vrstic pod črto. Bilo je neko vprašanje o polarizirani svetlobi. S pomočjo tistih vrstic sem izsledil o vprašanju razpravo v fizikalnem časopisu »Poggendorfs Annalen« in potem še več razprav po raznih letnikih tega časopisa. Končno sem napisal devet in petdeset in pol strani. Profesorji fizike so se menjavali. Proforski izpit sem delal pri dr. Streintzu, rigoroz iz fizike pri profesorju dr. Boltzmannu. Poleg filozofije, matematike in fizike sem poslušal včasih tudi zgodovino pri dr. Weissu, en semester slovenščino pri dr. Gregorju Kreku in en semester nemško literaturo pri dr. Schönbachu.

Življenje v Gradcu se mi je prav priljubilo. Stanovanje sem imel pri gimnazijskem profesorju in katehetu gospodu Karlu Zetterju, ki je imel pri sebi dve sestri. Oče te družine je bil svoj čas protestantski pastor na Koroškem, po prestopu v katoliško cerkev pa profesor botanike na nadškofijski gimnaziji v Salzburgu, ko je ondi vladal nadškof in kardinal Schwarzenberg. Z očetom obenem je prestopil v katoliško cerkev takrat osemletni sin Karel, mati in tri hčerke pa nekoliko pozneje.

Pri vojaki v Bosni.

Konec junija 1878, ko sem bil tretje leto na vseučilišču, so me pozvali k vojakom. Avstro-Ogrska je zasedala Bosno in Hercegovino. Prišel sem kot vojni kurat v vojaško bolnico v Banjaluki. Tu sem deloval med ranjenimi in bolnimi vojaki štiri mesece. Moja služba je bila primeroma lahka. Prijetno mi je bilo zlasti zaradi tega, ker so mi sestre usmiljenke, ki so imele v Banjaluki šolo, v počitniški dobi pripravile v šolski sobi ugodno stanovanje.

Vrnitev na vseučilišče in izpiti.

Dne 2. novembra 1878 sem dobil stalen dopust za nadaljevanje svojih študij. Vrnil sem se, ko sem se bil nekaj dni pomudil v Ljubljani in doma na Gorenjskem, zopet na graško vseučilišče. Ker sem bil pri vojaki večinoma v počitniški dobi, nisem izgubil nobenega semestra. Vendar pa so mi popolnoma novi vtiski vojaške službe nekoliko zatemnili stare in sem se mogel le polagoma zopet vglobiti v svoje predmete. Ko sem bil v osmem semestru, sem se oglasil za proforski izpit. Dobil sem domače naloge iz matematike, fizike in pedagogike, ki sem jih izdelal v štirih mesecih in jih oddal 23. julija 1879. Potem sem se pripravljaj na nadaljnje pismene in ustne izpite. Za pismeni izpit je vsakemu predmetu odločen ves dan od osmih zjutraj do osmih zvečer z enournim odmorom opoldne, ko gredó kandidatje pod nadzorstvom skupno v gostilno kosit. Ko smo se prvi dan zbrali kandidatje

raznih strok v klavzuri za pismeni izpit, nas je hudo mušen tovariš hitro poštel ter izjavil: »Trinajst nas je, eden bo padel.« A padlo jih je še več. Meni se je še dosti dobro godilo. Najlaže sem delal matematiko. Frischau mi je dal tri naloge, ki so mi bile popolnoma jasne. V fiziki mi je vprašanje, kako določimo parno gostoto, delalo težave, ker sem to sicer teoretično vedel, kako se pa praktično določi, nisem vedel, ker mi to v fizikalnih vajah ni prišlo na vrsto. Profesor Streintz mi je odgovor na to vprašanje ocenil s »še zadostno«, na dve drugi vprašanji: izvajanje najvažnejših zakonov o prostem padu in sila vrteče se krogel, pa s »popolnoma dovoljno«. Pri ustnem izpitu me je vprašal tudi profesor Krek iz slovenščine in profesor Schönbach iz nemščine kot učnega jezika. Schönbach je bil na glasu, da je Slovencem gorak. Jaz sem se mu menda s tem prikupil, ker sem en semester poslušal njegova predavanja o Grillparzerju, dasi mi to ni bilo potrebno. Ko sem ga vprašal, kako naj se na izpit pripravljam, mi je rekel, naj preberem Bauerjevo nemško slovnico, ki smo jo imeli v prvem gimnazijskem razredu. Potem me je vprašal, ali sem rad bral nemške klasike in kateri mi je najbolj ugajal. Povedal sem mu, da sem Schillerja vsega prebral in da mi je bolj ugajal kot Goethe. To si je zapomnil in pri izpitu mi je po nekaterih slovničnih vprašanjih zastavil vprašanje: Schillerjevo življenje in njegova dela. Ko je bil o poli sedmih zvečer izpit srečno končan in so mi naznanili, da sem usposobljen za poučevanje matematike in fizike na vsej gimnaziji s slovenskim in nemškim učnim

»Mlini pod zemljo« v Alojzijevešču. Ležeči: † Luka Preželj, † Lovro Tič, Vid Hribar, župnik v Ameriki; zdravnik dr. Raznožnik, † župnik Alojzij Jarc. I. vrsta (stoječi): F. S. Finžgar, župnik Ivan Štrukelj, † prof. I. Kušar, dr. Mihael Opeka, prof. Fr. Prosenc, † kapl. Jernej Bernard, † župn. Ivan Renier, župn. Fr. Bleiweis, † dr. I. Valenčič, prošt Ign. Nadrah, † župn. Jož. Koblar. II. vrsta: ravnatelj Fr. Pretnar, dr. Anton Zdešar, dr. Greg. Pečjak, † Jož. Krištof, župnik Fr. Bernik, † župnik Jan. Rihtaršič.

jezikom, sem hitel najprej na brzojavni urad, da to sporočim škofu Pogačarju, ker sem vedel, da ga bo srečni uspeh razveselil prav tako, kakor sem ga bil jaz sam vesel. Srečni uspeh pravim, ker je vsak izpit bolj ali manj tudi od sreče odvisen. Proforski izpit se lahko ponesreči tudi kandidatu, ki ni zanemarjal svoje dolžnosti. V škofiji sta tisti večer, kakor navadno, Pogačarjeva kaplana, gospoda Žiga Bohinec in Anton Koblar, v škofovi navzočnosti na glas molila brevir, on sam je le poslušal, ker je slabo videl. Odmolili so vprav deveto berilo, ko je prinesel sel moj brzojav. Gospod Bohinec ga prebere in Pogačar pravi vesel: »No, sedaj pa Te Deum!« Dne 4. marca sem imel še preskusno predavanje iz fizike v osmem razredu druge državne gimnazije v Gradcu. Nekaj dni pozneje sem dobil izpričevalo.

Poskusni kandidat v Gradcu.

Po dovršenem izpitu sem šel domov na velikonočne počitnice, a se po počitnicah vrnil še za eno leto v Gradec, kjer sem bil poskusni kandidat na drugi državni gimnaziji pri profesorju dr. Ferdinandu Maurerju iz cistercienskega reda. Redovno obleko je nosil samo v počitnicah, v šolo je hodil v temni civilni obleki. Dr. Maurer je bil dober matematik in izvrsten vzgojitelj. Z najlažjimi sredstvi je znal ohraniti izbornu disciplino; njegovo bistro oko je vse obvladalo. Razlagal je jasno in govoril tako, da bi bil lahko dal v tisk vsak stavek, ki ga je izgovoril. Nekaj časa smo bili pri njem trije poskusni kandidati hkrati. Vsak kandidat je poučeval v enem razredu, v drugih pa profesor sam. V razredu smo bili vsi. Po uri smo se vselej zbrali v kabinetu, in kadar je hotel profesor kateremu kandidatu kaj pripomniti, je rekel zelo obzirno: »Jaz bi naredil takole.« Včasih sem hospitaliral tudi pri katehetu Zetterju, kar mi je rad dovoljeval; ko je pa nekoč Maurer vprašal ravnatelja Pavšiča, tudi matematika, ali smem prihajati tudi k njegovim uram, je odgovoril: »Ljubše mi je, če ne pride.«

V tem času sem poslušal tudi še nekatera filozofska predavanja na vseučilišču. Pred odhodom iz Gradca sem napravil prvi in glavni rigoroz iz filozofije v ožjem pomenu, drugega, iz matematike in fizike, pa sem šel delat nekaj mesecev pozneje iz Ljubljane že kot alojzijeviski prefekt. Za doktorja filozofije sem promoviral 18. julija 1881.

Prefekt v Alojzijevišču.

Dne 1. maja 1881 me je nastavil škof Pogačar za prefekta v Alojzijevišču v Ljubljani. To službo sem opravljal 13 let in 4 mesece, do 24. avgusta 1894. Ravnatelj v Alojzijevišču je bil takrat dr. Ivan Gogala, drugi prefekt pa gospod Rok Merčun. Vendar je Gogala že v avgustu 1881 zapustil Alojzijevišče, ker je postal ravnatelj bogoslovnega semenišča. Na njegovo mesto je prišel gospod Tomo Zupan, takrat profesor in katehet na ljubljanski gimnaziji. Deloval je kot ravnatelj v Alojzijevišču dvanajst let. Jaz sem bil ves ta čas prefekt. Moj tovariš je bil pet let dr. Fran Perne, potem pa sem bil nekaj let brez tovariša. Tista leta, ko smo bili v Alojzijevišču Zupan, Perne in jaz, je bilo delovanje v zavodu prijetno in plodonosno. Vsi smo delali po enotnem načrtu in delali smo mnogo. Poprej zavod ni bil na dobrem glasu, zlasti ker so bili pri sprejemanju gojencev premalo izbirčni. Preveč so gle-

dali na plačilo in na razna priporočila, ne oziraje se zadosti na vrednost priporočencev. Nevrednih in nepoklicanih elementov se nam je bilo treba polagoma znebiti, kar je povzročalo sem in tja nejevoljo in nepovoljno kritiko nekaterih krogov. A Zupan se tega ni zbal. Pri sprejemanju novih gojencev smo postopali poslej jako oprezno. Ozirali smo se predvsem na šolska izpričevala, zakaj profesorji, ki so imeli vse leto ali že več let učenca pred seboj, se redkokdaj bistveno motijo o njem. Zahtevali pa smo od prosilcev še poseben izpit, pri katerem smo jih izpraševali iz šolskih predmetov in govorili z njimi o vsakogar domačih razmerah ter drugih okoliščinah, iz katerih smo mogli z večjo ali manjšo verjetnostjo sklepati zlasti o duhovskem poklicu posameznih prosilcev. Tiste, ki so se nam zdeli najvrednejši, smo priporočili za sprejem in škof se je ravnal po naših predlogih. Gojencem smo v prostem času puščali potrebno svobodo, a čas, ki je bil po hišnem redu določen za učenje, so morali vestno izrabljati. Zupan je zahteval, da sta prefekta, stanujoča vsak med dvema učnima sobama, v učnih urah imela vrata odprta, da se učenci v tem času niso mogli med seboj pogovarjati. Nismo pa gojencev le nadzorovali, ampak smo jih tudi poučevali. Ravnatelj je temeljito poučeval grščino v tretjem razredu, moj tovariš druge humanistične predmete v vseh nižjih razredih, jaz pa matematiko in fiziko v nižjih in višjih razredih. Ker so v višjih razredih za domače vaje prihajale na vrsto tudi težje matematične in fizikalne naloge, ki so zunanjim učencem večkrat delale preglavice, so v prostem času tudi ti prihajali v Alojzijevišče, ali k meni ali pa k svojim součencem, da so jim pomagali. Da smo učence nižjih razredov pred šolo izpraševali ter pazili, da niso hodili nepripravljeni v šolo, to se umeva samo po sebi. Tako smo dosegali lepe uspehe. Nekoč je 70 odstotkov alojznikov izdelalo z odliko. Profesorji so o zavodu izrekli ugodno sodbo, od gojencev pa po pravici pričakovali lepšega vedenja in večje pridnosti kot od zunanjih učencev. Za nekatere predmete so v zavod prihajali tudi zunanji gospodje kot pomožne učne moči. Profesor Anton Foerster je hodil poučevati petje in glasovir. Glasovira smo imeli dva in poleg tega orgle. Izvežbalo se jih je mnogo. Nekateri so postali prav dobri muziki. Profesor Kragelj je nekaj časa prihajal v zavod poučevati staroslovenščino. Še sedaj mi je pred očmi, kako je gojenec Oštir, ki je, žal, prezgodaj umrl, pri neki domači akademiji staroslovensko govoril o izgubljenem sinu. Zdelo se mi je, kakor bi poslušal sv. Metoda.

Ravnatelj Zupan je posvečal posebno skrb »Domačim vajam«, ki so jih gojenci pisali. Tu se je vzgojilo veliko slovenskih pisateljev. Posredno ali neposredno so z Alojzijeviščem v zvezi najodličnejši možje naše duhovske in svetne inteligence. Ker je imelo Alojzijevišče namen, vzgajati za duhovski stan, so gojenci, ki so se v šestem ali sedmem razredu prepričali, da nimajo poklica za ta stan, redoma v tem času izstopili. Tudi tem je bilo bivanje v zavodu v korist in so mnogi izmed njih postali prav odlični možje v tem ali onem svetnem poklicu.

Včasih smo od kake strani čuli neupravičen očitek, da sprejemamo v Alojzijevišče le odlične, ne pa manj nadarjenih učencev, ki so lahko še boljši, in da nam je večja skrb za umsko izobrazbo kot za srčno omiko

gojencev. Resnica je, da smo odklanjali nesposobne prosilce, ki ne bi bili mogli redno napredovati; a sprejeli smo tudi mnogo manj nadarjenih, če so bili v npravnem pogledu zanesljivi in je bilo upanje, da bodo ustrezali namenu, ki ga je zavodu načrtal njegov ustanovitelj. Kadar nam je bilo izbirati med bolj ali manj vrednimi prosilci, takrat je pač pravičnost zahtevala, da smo priporočili najvrednejše, če ni bilo možno sprejeti vseh. Za srčno omiko smo več delali, nego o njej govorili. Naj omenim le eno. Ko sem bil jaz še gojenec, smo imeli pač po hišnih pravilih mesečno spoved in sveto obhajilo; a če je hotel kateri gojenec še vmes prostovoljno opraviti spoved ali prejeti sveto obhajilo, je za to komaj našel ugodno priliko razen ob času šestnedeljske pobožnosti v čast sv. Alojziju. Mi smo to uravnavali tako, da je vsako soboto in pred vsakim praznikom nekaj gojencev, ki so se za to oglašili, lahko opravilo sv. spoved. S srčno omiko je v tesni zvezi tudi zunanja oblika. Lepo zunanje vedenje smo ob vsaki priliki zahtevali od gojencev. Zupan jih je v tem sistematično poučeval. — Toda zašel sem v popisovanje alojzijeviske vzgoje, ki je bilo skupno delo vsega vodstva, predvsem ravnatelja Zupana. Naj se vrnem k popisovanju svojega lastnega življenja, kar je temu pisu namen. (V drugo naprej.)

† DRAGA KRAJNC BELOGLAVEC

Prav sredi februarja sem ji pisal pismo o njenih pesmih, ki jih je bila poslala. Prišel je odgovor, ki pa ga je pisal njen mož, da je Draga Krajnc — na smrtni postelji. Čez dva dni so časopisi nepričakovano prinesli smrtno vest: Draga Krajnc je 16. februarja pri Sv. Vidu pri Ptujju umrla. In čez dva dni je bila pokopana na pobreškem pokopališču v Mariboru.

Od leta 1932 se je njeno ime vedno česče ponavljalo v našem listu. Nekaj let je bila med najbolj produktivnimi pesniki Mladike. Vse njene pesmi so dekleško mehke, zdaj rahločutni opisi narave, pomladi in zime, cvetov in ptic, zdaj osebna razmišljanja. Vse pa preveva otožno hrepenenje po sreči, veličini, miru in dognanju. V to čustveno bogastvo zazveni včasih tudi pesem odločne volje, ki naj vlada in vodi pot. Nad vsem pa čuti skoraj v vsaki pesmi utrip božjega bitja, v katerem bo rešena zadnja uganka in utešeno sleherni hrepenenje. Sem in tja se oglasi tudi domovinska lirika. Kljub otožnim melodijam je njena pesem vendarle krepka, pogumna in spočna, nekam možata in zrela. V oblikovno preprostih verzih je napopičenih izredno mnogo miselnih dognanj in življenjskih skušenj: Draga Krajnc je bila dozorela pesnica. Ni ji bilo za golo modernost, rajši je hodila po potih pesniškega izročila prejšnjih dob, celó rahlo in neprisiljeno vzgojna je kar redno, vendar njeno pesem uživaš, vzljubiš in ceniš. To je bila Draga Krajnc: globina in dobrota na vse strani.

Rodila se je 11. decembra 1904 v Celju. Mladost je preživela v Velenju in Šoštanju. Z zasebno pridnostjo je z odliko naredila izpite za meščansko šolo v Mariboru in potem od 1920 do 1924 študirala učiteljske pri šolskih sestrah v Mariboru. Vse je dovršila z odliko. Kot učiteljica je službovala najprej pri Sv. Rupertu v Slovenskih goricah. Ko se je poročila z Maksom Beloglavcem, je prišla z njim vred na Rem-

šnik pri Marenbergu. Tu se je v nemala ves čas za šolski oder, sama zanj slikala kulise, sama pisala igre za šolsko mladino. — Po rojstvu sina Danijela je bolehal ves čas na vranici, slabokrvnosti in drugih boleznih. Iskala je pomoči na zagrebški kliniki in bila operirana. Od tam je pisala otožne pesmi hrepenenja po domu. —

Izmed obilice njenih pesmi naj tu navedemo le eno žalostinko z njene bolniške postelje:

Tam daleč je sonce,	a daleč sem jaz
je sonce in sneg,	in moje gorjé.
ko s srebrom pretkan	Oklepa zidovja
je remšniški breg.	me pustega krog;
V srebrnem nakitu	pozdravljam vas v daljo:
me čaka drhté,	Naj čuva vas Bog!

Ko se ji je zdravje zboljšalo, je bila lansko jesen prestavljena k Sv. Vidu pri Ptujju, a bolezen jo je v novem kraju brž spet napadla. Za posledicami svoje bolezní in španske hripe je 16. februarja umrla.

Draga Krajnc je bila izredno nadarjena, imela je izredno dober spomin, znala je cele strani prebrane knjige dobesedno ponoviti. Mnogo je tudi slikala in se prav zadnje mesece pripravljala na večje delo.

Za nagrobni napis si je sama izbrala iz svojih pesmi globoke besede:

Eno je veliko: večni mir.
Sanjam ga vsa jutra, vsak večer.
Sanjam ga v objemu božjem tisoč let;
ne dosanjam ga, ker
v mejah vaš, neskončen moj je svet.

Za njo žaluje tudi Mladika, v katero je pokojna s tolikim veseljem pisala. Ur.

NOVE KNJIGE

Izidor Cankar: **Zgodovina likovne umetnosti v Zahodni Evropi**. III. del, 1. snopič: Razvoj stila v italijanski renesansi. Izdala Slovenska matica. Ljubljana, 1936. — Po treh letih je izšel prvi snopič tretjega dela velike umetnostne zgodovine, ki jo piše Izidor Cankar. Ta zvezek obravnava dobo od leta 1400 do 1564, in sicer samo Italijo. V izčrpnem uvodu, kjer označuje pisec duhovne podlage, na katerih je nastala v Italiji renesančna umetnost, ugotavlja, da se je v petnajstem stoletju umetnost v Zahodni Evropi razvijala v dveh smereh. Na severu so nadaljevali izročila gotske oblikujoče umetnosti, na jugu, najprej v Italiji, pa je nastal nov slog, ki je izšel iz humanizma in obnovljenega zanimanja za staroklasično grško in rimsko umetnost. V tej dobi je dosegla upodabljalna umetnost v Italiji enega svojih viškov, ki je dal vsej njeni oblikujoči umetnosti neizbrisen

pečat. Saj so v tem razdobju delovali največji stavbeniki, slikarji in kiparji. Imena Donatella Verrocchia, zlasti pa Michelangelovo značijo vrhunec italijanske renesančne plastike. Kdo ne pozna v slikarstvu imen: Fra Angelico, Bellini, Boticelli, Leonardo, Rafael, Giorgione, Correggio, da ne imenujemo vnovič velikega Michelangela? Na temeljih, ki so jih ustvarili ti renesančni slikarji, kiparji in arhitekti, sloni še dandanes dobršen del zahodnoevropske upodabljaljoče umetnosti. To vidimo tudi še pri nas na Slovenskem, kjer je ostalo skoraj do naših dni živo baročno, iz renesanse izvirajoče umetnostno izročilo, kar se še posebno jasno vidi v naši arhitekturi, zlasti cerkveni. — Cankarjeva zgodovina italijanske renesanse je jasen in res zgoščen pregled te znamenite dobe, tako da bralca ne moti preveliko število imen, manj važnih dejstev in podrobnih podatkov, temveč da si more ustvariti spričo bogatega ilustrativnega gradiva kar najbolj nazorno podobo te dobe same. Saj je v knjigi, ki ima 208 strani, nič manj kot 98 slik, med njimi vrsta velikih, čez celo stran. Tudi v izberi podob je knjiga prav smotrno urejena, ker podaja res izbor najvažnejšega in najbolj značilnega gradiva. — Delo je izšlo med lanskimi rednimi publikacijami Slovenske matice hkrati z 2. in 3. delom Cervantesovega Don Kihota. Z njo se bliža velika Cankarjeva zgodovina že sredini. Ko bo delo dovršeno, bo šele videti, kako obširno je bilo zasnovano. V slovenski znanstveni literaturi je to eden vogelnikov, brez katerega ne bo mogel biti noben izobraženec, saj so pri nas ravno vprašanja iz umetnostne zgodovine in umetnostne znanosti v splošnem tako malo znana, čeprav se o teh problemih mnogo govori v javnosti. —a.

Ema Deisinger: Deška predpubertetna doba. Komisijska zaloga Jugoslovanske knjigarne v Ljubljani, 1936. Str. 64. — Mi smo v dušeslovnem slovstvu kakor v dušeslovni kulturni sploh daleč zaostali za gospodarskimi in političnimi publikacijami in zadevno kulturo. To priča dejstvo, da prav za prav še nimamo v besedi podane fotografije človekove duše, ki bi uporabila moderne izsledke na tem področju, če izvzamemo za izbran krog inteligence pisane Ozvaldove knjige in Čibejevega Otroka, ki pa je ostal, žal, v rokopisu. Pomagali smo si doslej z nemškimi knjigami, ker smo jih slučajno imeli še iz prejšnje dobe v svojih knjižnicah. Potrebovali bi poljudno pisano, a vendar znanstveno izčrpno, vse zadevne probleme nakazujočo knjigo, ki bi nam podala duševni razvoj človeka od dobe dojenčka do dorasleca. — Ema Deisinger je v tej knjižici obravnavala na svoj način razmeroma zelo kratko, a zelo pomembno dobo deškega 'predpubertetnika' in s tem prinesla v našo pedagoško knjižnico majhen, četudi morda še ne izčrpan drobec k potrebni fotografiji duševnosti. Po kratkem opisu te dobe na splošno (robinzonadel!) in po navedbi nekaj statističnih podatkov v raziskovalnih tabelah razloži vrste različnih deških iger, značilnih za to dobo, nakar se ustavi pri prikazu prehoda v dozorevajoča leta. Najobsežnejše poglavje knjige pa je ono o različnih čustvenih področjih, po katerih se 'predpubertetnik' vrašča v svet kulturnoduševnih vrednot. Ob koncu spregovori o pedagoški evgeniki. — Ker je knjiga pri nas prvi poskus in je njen jezik še dokaj poljuden, bo marsikomu dobrodošla, dasi ni brez nedostatkov. Nekateri nave-

deni primeri so le deloma veljavni. Nekatere trditve so premalo pretehtane (n. pr. da bi človek lahko menjal narodno in versko pripadnost). Tudi nekaj izrazov bi bilo dobro nadomestiti z drugimi. Pisateljica objavlja idealističen način razlage spolnega življenja v tej dobi, poudarja vzgojno važnost petja, ki jo je najizraziteje podčrtal že Slomšek, pri čemer pravilno naglasi epično nastrojenost 'predpubertetnika' in navaja svoje lastne skušnje, loči zelo dobro družbenega duha od družinskega v tej dobi itd. — Zanimivo je, da se je pisateljica lotila tega problema z moške strani, medtem ko ga z ženske še pogrešamo. E. B.

Stupan Milica: Težko vzgojljivi otroci. Založba »Žena in svet« v Mariboru, 1936. — Kakor nazaduje leposlovna knjiga in nas poplavlja prevodi iz vseh mogočih literatur in čisto brez vsakršnih razen trgovskih smernic, tako pa narašča pri nas znanstvena ali bolje poljudno znanstvena knjiga. Tudi to so vidni sadovi naše mlade univerze in njenega uspešnega dela. Z veseljem opazujemo, da se je tudi naša pedagoška literatura poglobila in razmahnila in da ni več monopol samo enega in istega šolnika. Odlično mesto v naši pedagoški literaturi zavzemajo ženske, kar je pač razumljivo že radi tega, ker je pouk na ljudski šoli v pretežni večini v njihovih rokah. Izmed pomembnih avtoric omenjam le: Anico Lebarjevo, Emo Deisingerjevo, Milico Stupanovo. Stupanova nam je prispevala obširno knjigo: Težko vzgojljivi otroci. Proučevanje tega problema zahteva ostrega duha, da pronikne v labirinte duševnosti tistih ljudi, ki za naše morda normalne poglede niso normalni. V škodo pa je knjigi, da se hote ali ne hote naslanja na skepticizem in skrajni subjektivizem in spet mestoma na Freuda, po katerem bi bile dosledno vse motnje človekovega duševnega ustroja plod podzavesti; torej nečesa, kamor naše moči ne segajo in so torej te motnje naravne in ker naravne, normalne. Pa to bodi le mimogrede povedano. Knjiga sama nam je prav gotovo dobrodošla, čeprav se v celoti z njo ne strinjamo, zakaj preotipljivo gleda ta problem z očmi sedanjega materializma. Nudi nam pa bogat pregled in vpogled in kar je najbolj hvalevredno: ledina je načeta. Avtorica je izčrpala bogato literaturo, toda vsa ta literatura je, žal, enostransko usmerjana. Pogrešam izrazito katoliških pedagogov, ki so iz svoje bogate znanstvene zakladnice in svojih izkustev dvignili in dali človeštvu dragocenih izsledkov, ki jih ne more zavreči pozitivna znanost. H koncu bi izrazili še prav za naše razmere eno samo željo. Dobro bi bilo, če bi se našel avtor ali avtorica, ki bi napisal še knjigo: Težko vzgojljivi učitelj. Bila bi potrebna in poučna. Kdor bi jo že pisal, naj pokaže svojo vzgojljivost že v tem, da bo pisal lepšo slovenščino, kot jo je pisala Milica Stupan. Jan Plestenjak.

Jožko Jurač: Kraj umira. Krekova knjižnica. Ljubljana, 1936. Str. 175. — V zadnjih letih opazujemo pri nas zanimiv pojav: vedno bolj se oglašajo kot pisatelji ljudje, ki jim ne bi prisodil, da bi tudi lahko prišli za pero, delavci, brezposelni, kmetje, zapuščene žene in vdove, mladi ljudje brez doma in kruha. Večina jih kmalu zatone brez sledu. Med temi ljudmi iz proletariata pa so se pojavili tudi talenti, ki jih moramo brez pridržka šteti med pisatelje (prim. nekatere rudarje pred leti v Zvonu, Čufarja, Kuharja, ki se sedaj skriva pod psevdonimi, in še koga). Jurač je

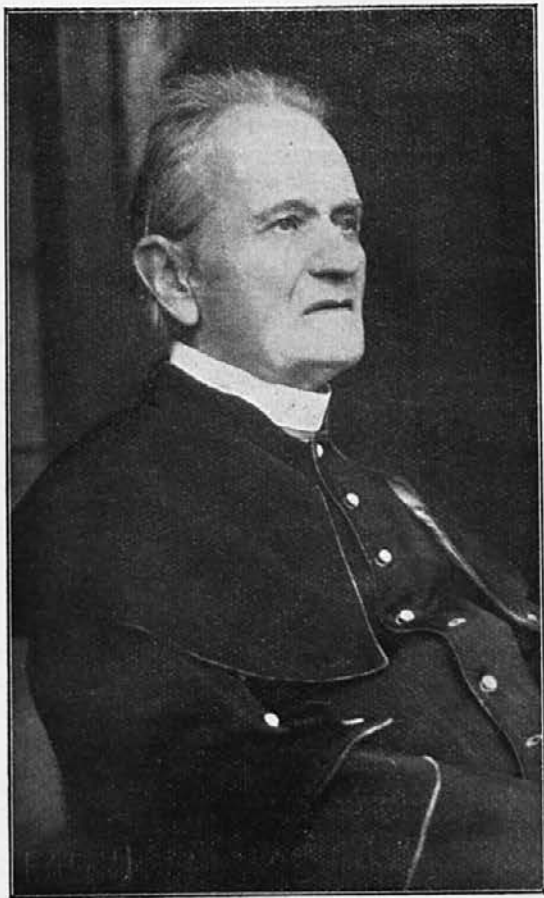
priobčil v Mladiki že nekaj črtic, sedaj pa je napisal povest o propadu prevaljskega rudnika. Jurač hoče pokazati trdo, resnično obličje življenja, ki je pri meščanskih pisateljih pogosto preveč lepo, da nato s svojega idejnega stališča te življenjske pojave razloži. Gre mu torej predvsem za resnico. Pozablja pa Jurač kot vsi drugi podobni, da preko časov in vseh sprememb ostanejo dela, ki jim je dal umetnik večno obliko, medtem ko je snov nekaj vedno se spreminjajočega, kakor modernost in modnost. Zato bo moral v prihodnje manj zanemarjati obliko in najti svoji snovi

ustrezajočo posodo. Zdaj je pogosto neurejen, preoseben in neenoten. So odstavki, ki bi jih lahko gladko črtal. Močni so prizori zlasti iz otroškega in družinskega knapovskega življenja, pri katerih je videti, da jih je pisatelj doživel. Pri odstavkih razmišljujoče, rekel bi teoretične vsebine pa je viden nepotreben vpliv v sodobni književnosti še prevladujoče liričnosti in refleksije. Knjiga v celoti kaže pisatelja, ki se še ni znašel popolnoma v svojem poklicu, a kaže, da se bo, če bo imel potrpljenje. Knjigi je napisal uvod pesnik E. Kocbek.

Viktor Smolej.

† TOMO ZUPAN

Pismo, ki ga je pisal monsignor Tomo Zupan in poslal našemu uredništvu o »prešerninah«, ki jih je objavljal v Mladiki.

Msgr. Tomo Zupan

* 21. XII. 1839. † 8. III. 1937.

V Mladiki januarja štelila *Prešern*.
 In te prve Wohlmutove velike rege, kar je bil
 Prešern. Zanimivo je to, da gojijo malo jezika, ki
 taen velike p rjeu govore. A potrpimo! Ker n
 Dobrega dne, bodo kraljevi Wohlmut - reini novilon
 Nena ta van povzela do je Wohlmutovka?
 Glemo pa kanevikevne živno govornike, N. evloji
 Jadrnkarju
 Najprejnet je bil Prešern - a vsaki se p enogredn
 n mdelni gostitni, je. Preme na Glinical. Vse živnje Pen
 vujan je preexroge črpa to zanimivost morei seluj:
 da ni znal čitnega n karat poputnoma menikem
 ozevajo nung Houdrino, kjer je bil doma
 V tej gostitni na Glinical se je shajala
 karat kaj pada mestna ljubljana & tu j. hrdil
 Prešern se je puzlesat
 Pomtix Preme je postal par dober domovalec.
 Vsa družina se je stakovala s svojjo montan na
 prijaznostjo & s svojjo dolučno vestno življenju
 Preme & na družino ved je postal govor plovane.
 Portane Prešernine Van kotica puzoš vestna
 Natisknje se je trjen: a gubice vian sostariš
 celoten da si ne lomijo ssa ne predvse stari
 se Preme Prešernova po zahtevala veji puzitve.
 Krog puzitve sste Preme se je na Prešern vrti.
 Preš Preme pri ju Prešerni mibi ne imel.

It trujen puzitve, mibi:

Tomo Zupan - m. Munglen

Prešern vžalovine pisarje, katera vžalovane. 20/II 1933 -
 se cencrat puzitve, 1. 2. 33

VOJNO SLIKARSTVO

Vojno slikarstvo je posebna vrsta slikarstva. Stari vojni slikarji so uprizarjali bolj posamezne boje, kjer je odločeval osebni pogum; v poznejših časih so pa predstavljali velike, urejene vojne pohode. Prva vrsta je gotovo bolj umetniška, zato so novejši vojni slikarji začeli zopet vojno razdeljevati v posamezne prizore. Za živahnost in raznoličnost skrbi tudi uporaba naslikanih konj. V Pompejih je ohranjena mogočna mozaična slika Aleksandrove vojne. Tudi stari Grki so gojili vojno slikarstvo, n. pr. Evframor, Nikias in Nealkes. Iz renesanse je najbolj znana Rafaelova

slika Konstantinove bitke. Občudujemo tudi Rubensovo Amaconsko bitko in Lebrunove Aleksandrove boje. V 19. stoletju je število vojnih slikarjev zelo naraslo, zlasti so se v tem odlikovali Francozi in Nemci. Med francoskimi vojnimi slikarji slove zlasti: Fr. Gerard, H. Bernat, Meissonier, med Rusi Vereščagin, med Nemci: Bleibtreu, Albrecht in Franc Adam, Horschelt in drugi.

Slikanje te vrste slik je združeno z velikim trdom. Slikar mora imeti velikansko risarsko spretnost, da more naslikati toliko ljudi, vsakega v drugi stoji, legi, peš ali na konju, z raznim orožjem in orodjem

in v ozadju primerno pokrajino. Marsikdo, ki se odlikuje v drugih slikarskih strokah, tu popolnoma odpove. Zato so prav dobri vojni slikarji redki. Mladika prinaša danes vojno sliko Albrehta Adama.

Trgovcu in slaščičarju Adamu se je leta 1786 v Nordlingenu porodil sin Albreht, ki ga je oče odmenil za trgovski stan; toda sin ni kazal veselja do trgovstva, ampak je rajši bral in risal, gnetel vosek in glino. Kot vajenec v Nürnbergu ni mogel več strpeti in se je napotil v München, kjer se je popolnoma posvetil slikarstvu. Tedaj so divjale Napoleonove vojske. Doživel je obleganje Regensburga. Ko si je oskrbel na Dunaju delavnico, ga je obiskal Napoleonov pastorek princ Evgen, ki ga je povabil s seboj kot vojnega slikarja. Odslej je spremljal Evgena na vseh potih, tudi v Moskvo. Povsod je slikal vojne prizore in cele bitke. Še pred Napoleonom se je povrnil domov. Odtod je šel v Milan in potem zopet v München. Evgenov sin, vojvoda Maksimilijan pl. Leuchtenburg, se je 1859 oženil z rusko veliko kneginjo Nikolajevno. Povabil je Albrehta Adama v Peterburg, da bi mu poslikal štiri dvorane z vojnimi slikami. Naslikal je tudi portreta cesarja Franca Jožefa in maršala Radeckega in več njegovih bitk, med temi tudi bitko pri Kustoci 25. julija 1848. Slaven in spoštovan je slikar umrl 28. julija 1862.

Viktor Steska.

NAŠE SLIKE

Tri dela iz italijanske renesanse. Slehernemu obiskovalcu Benetk se je gotovo trdno, kar neizbrisno vtisnil v spomin spomenik, ki stoji precej daleč vstran od Markove cerkve na majhem trgu pred bolniško cerkvijo sv. Janeza in Pavla. Predstavlja konjenika, postavljenega na visok, štirioglat kamniten podstavek. Konj je upodobljen v naglem koraku, jezdec na njem, vojskovodja Bart. Colleoni, sedi, odet v oklep, strmo zravnal v sedlu. O tem odličnem delu kiparja Andreja Verrocchia (1436 do 1488) piše Izidor Cankar v svojem »Razvoju stila v dobi renesanse« med drugim tudi tole: »Kakor konj je tudi jezdec oživel, dvignil se je v sedlu, stremena pod njim so se zasukala, pleča so se mu s poveljniško energijo zaobrnila v diagonalo, ostro očrtano obličje karakterizira trdega vojščaka. Deli, ki so vidni le od daleč, so obravnavani sumarično, s poudarjanjem svojih osnovnih sestavin, tako da so od blizu gledani napačni, v naravni oddaljenosti pa tembolj izraziti.«

Med naturalističnimi slikarji zgodnje renesanse je slovela šola perspektivikov, ki so gojili študij perspektive v tolikšni meri, da se je zdela perspektiva kakor največja umetniška skrb dobe sploh. Med njimi si je pridobil poseben sloves Andrea del Castagno (1390 do 1457). O njegovi Zadnji večerji, freski v muzeju S. Apollonia v Florenci, piše Cankar: »Prizorišče je (na starinski način) pojmoval kot hišo, ki ji je odvzeta sprednja stena, tako da gledamo v dvorano, a hkrati vidimo tudi hišno streho in sosedne zidove na levi in desni. Osišče je natančno v sredi dvorane, ki se pravilno poglablja od roba slike do zadnje stene; sredstvo, da to globino izrazi, je Castagnu množica vzporednic na stropu dvorane, na obeh stranskih stenah in na tleh, ki vse perspektivno konvergirajo proti ozadju. Na ta način je za prizor

zadnje večerje nastalo plitvo, odprtemu zaboju podobno, toda prostorno tako pravilno upodobljeno prizorišče, kakršnih vsa zgodovina umetnosti prav do tega časa ni poznala.«

Že proti koncu renesanse je deloval slikar Antonio Allegri da Correggio. O njem vemo komaj, da je umrl leta 1534 v Correggiu. Bil je znamenit slikar na presno, kjer je pokazal velik dekorativen dar. »Po svojih freskah je Correggio učitelj nove cerkvene dekoracije, ki je imela postati klasična,« beremo v Cankarjevi umetnostni zgodovini, »v svojih oljnih slikah pa je zlasti glasnik čustvenega, in sicer čutno čustvenega življenja. To se javlja že v njegovih nabožnih oljnih slikah, kakor na primer v njegovi slavni »Noli me tangere« iz madridskega Prada. Magdalena je šla v zgodnjem jutru na Kristusov grob in ga našla praznega; prepadla sreča tedaj moža, o katerem je mislila, da je vrtnar, a na prvo besedo spozna v njem svojega Gospoda in plane k njemu, toda on jo zavrne: Ne dotikaj se me! Magdalena je na sliki obklečala z razprtimi rokami, toda njen pogled, njena glava, njeno telo in, reči smemo, vsa njena duša stremi h Kristusu, ki jo z desnico zavrača in z levico kaže v nebo, kjer da se bosta zopet srečala. — Snov je pojmovana kot osebni doživljaj dveh ljubečih se bitij, brez historične razlage dogodka, saj je dejanje le za silo pojasnjeno z lopato in vrtnarskim klobukom ter obleko Kristusovo, ki kaže, da ni vsakdanji človek; niti Zveličarjevega groba, najvažnejšega rekvizita velikonočnega čudeža, ni opaziti. Dejanje, ki se vrši v poetični krajini in sveži jutranji svetlobi, je kakor idila. Tako se je snov premaknila v sfero, ki je bolj splošno človeška kakor religiozna, in prav tako se je premaknil ves utrjeni red visoko renesančne kompozicije.«

Klišeje vseh treh opisanih del, objavljene v lani izišlem delu Cankarjeve umetnostne zgodovine, je posodila Slovenska matica.

Hinko Smrekar: Na vrtu Getzemani. Sveto-pisemski prizor je na tej podobi umetnik po svoje oblikoval. Pokazal je pretresljiv trenutek, ko Kristus spozna vso bridkost trpljenja, ki ga čaka. Umetnik je skušal dramatski prizor človeško približati in pojasniti gledalcu. Zato je bistveni duhovni poudarek na Zveličarjevem obrazu, vse manj važne vrednosti so pa le nakazane. V kratkem objavimo še nekaj Smrekarjevih religioznih osnutkov, hkrati pa tudi njegovo kratko izvirno pojasnilo, kako si on zamišlja nabožno umetnost.

Elda Piščanec: Križev pot. O tej slikarici smo že pred leti več pisali in objavili tudi nekatera njena značilna dela. Prinašamo to podobo iz njenega križevega pota, ki ga je lani po naročilu izvršila za neko cerkev. Podoba naj služi kot nazoren primer ene strani slovenskega sodobnega cerkvenega slikarstva, katerega v zadnjem času slikarica Elda Piščančeva goji s posebno vnemo. Ob priliki bomo o njej še kaj več poročali.

SPOMLADANSKI JEDILNIK

V so zimo smo navezani na hrano, ki ima v sebi premalo svežih, presnih živil. Zato se čutimo v začetku pomladi dostikrat utrujene in nervozne ter nesposobne za delo. Temu pa lahko izdatno odpomoremo, če precej spremenimo naš jedilnik, in to takoj, ko začutimo pomlad.

Pomlad je letni čas, ki prenavlja; pa ne samo naravo, temveč tudi človeško telo. Gospodinja v tem času čisti in prenavlja svoj dom. Pomladansko zračenje, sončenje in snaženje je gotovo potrebno in koristno, a ni vse. Misliti je treba v tem letnem času tudi nase, na lastno zdravje in svežost, na čiščenje in obnovev organizma s pomladanskimi zelišči. To bomo dosegli najlažje, če se vsaj nekaj časa zdržimo pre-mastnih jedil, obilice mesa, ostrih začimb, prave kave in čaja ter seveda tudi alkohola. Namesto tega pa vstavimo v jedilnik mnogo sveže hrane, posebno zelišč in solate.

Travniki, polja in vrtovi bodo kmalu polni raznih zelišč in divjih solat; nudili nam bodo v veliki izbiri razne zelenjave, na primer regrat, motovilec, krešo, koprive, pozneje mlade poganjke robidnic, nežne popke hmelja, redkvice, lapuh, rman in še drugih zelišč. Vse je kakor nalašč za preosnovo organizma, za popravljanje nečiste, vele kože, gub na obrazu in drugih nedostatkov. Zeléna listnata zelenjad ima namreč sveža 1—2% polnovredne beljakovine, precej rudninskih snovi in vitaminov ter drugih skrivnih sil, zato krepi in poživlja. Če ji dodamo precej dobrega olja in malo citronovega soka, postane tudi kalorično dosti redilna (kar je važno za vse, ki živila ocenjujejo po starem).

Zelišča uživajmo mešana, drobno zrezana, v oljnati omaki ali s presnim maslom na kruhu, solate pa jejmo posamezne ali pa tudi mešane. Dodatek smetane ali kislega mleka je tudi izvrsten. Skupine presnih zelenjadnih jedil, kakor jih pripravljamo v novejšem času, vsebujejo vse vrste zelenjadi: špinačo, regrat, mangold, koprive, krešo, glavno solato, zelje, ohrovt, redkvico in redkve, poleg tega pa obilico dišavnih zelišč: peteršilja, timiana, majarona, drobnjaka, kopra, krebule in druge. Taka presna zelenjadna skupina naj bi bila vsaj v tem letnem času vsak dan na mizi.

Izmed vsega svežega, kar nam nudi narava spomladi, pa se razveselimo še posebno rdeče redkvice. To ni nič čudnega, saj so jo upoštevali povsod že v pradavnih časih, pa jo čislamo še danes. Iz zapisov na starih egipčanskih spomenikih je razvidno, da so jo poznali že Egipčani, in to skoraj pred 5000 leti.

Delavci, ki so postavljali Keopsovo piramido, so jo dobivali od faraona kot dodatek k drugi hrani. Cenili so jo tudi stari Grki in Rimljani. Vse to kaže, da je redkvica in njene sorodnice redkve prastara kulturna rastlina. Doma je menda v Južnem Kavkazu in v Aziji. Divje ne najdemo nikjer v Evropi. Pri nas raste samo divja poljska redkev, plevel iz družine križnic, ki rumeno cvete od maja do jeseni. Ako ta plevel izrujemo, ne najdemo nobene odebelele korenine, kakor pri pravih redkvah. Kje in kako so se korenine spremenile v debel gomolj, ni znano.

Razne knjige o zeliščih iz srednjega veka opisujejo redkvico kot posebno zelenjadno slaščico. Že pred več tisoč leti so jo cenili tudi Kitajci.

Redkvico in druge redkve jemo vsi radi surovo ali presno, čeprav ima precej grobo staničnino. Uživanju surove redkve nihče ne oporeka, ker je pač stara navada, da jemo to zelenjad presno. Redkev so vedno cenili kot zdravilno zelenjad. Ima močno lugast okus, učinkuje krepilno in zdravilno. Pri jedi jo moramo zelo na drobno zgristi, ali še bolje pri pripravljanju drobno nastrgati. Redkvica spada v pomladanskem jedilniku na prvo mesto.

Š. H.

KVAČKANA BLUZA

Eliza Skalický

Če gledamo modo prav daleč nazaj, vidimo, da so imele čipke dostikrat velik pomen. Popolnoma izginile niso nikdar. Prav sedaj pa opazujemo kar cele čipkaste obleke in bluze, in to ne samo zvečer, temveč tudi podnevi. Čipke iz volne pa so novost zadnjega časa. Ako imamo le nekaj domišljije, ustvarimo iz pre-jice ali volne lahko lepe reči. Čipke dobro pristojajo ne samo nežnemu obrazu, temveč omilijo tudi resnobne poteze; vobče so krasen okvir za vsak obraz.

Bluza na naši sliki je kvačkana v mrežastem vzorcu z najtanjšo belo volno. Spredej pri vratu ima velik vložek, stiliziran iz rožic in listkov, ki so med seboj zvezani s šivanimi mostički.

Kroj za to bluzo je narisana na krojni poli v tej številki. Velikost je za 96 cm prsne širine.

Kvačkati začnemo pri rokavu ter delamo po kroju vso bluzo obenem. Vzorec je zelo preprost. Delamo verižne petlje za nasutek. V prvi vrsti kvačkamo tri verižne petlje in napravimo v drugo verižno petljo prejšnje vrste eno gosto petljo. V drugi vrsti kvačkamo prav tako tri verižne petlje in eno gosto ter vbadamo sedaj v sredino loka, torej v drugo verižno petljo prejšnje vrste.

Ko smo delo dokvačkale, pletemo vzorec dveh desnih in dveh levih petelj za pas in pri rokavih. (Pletenje v kroju ni vračunano.)

Da dosežemo lepo okroglino za vložek pri vratu, je najbolje, da delamo okroglino malo manjšo kot je na kroju, da lahko 1 ali 2 cm zavijamo in nato v konce roba vkvačkamo tri do štiri vrste gostih petelj. Pri zadnjih vrstah gostih petelj moramo semintja eno gosto petljo izpustiti, da okroglino lepo leže. Vzorec preišemo na trd papir in ga potem pripnemo na bluzo. Stebla, listke in rožice kvačkamo vsako posebej. Listke našijemo na stebila. Stebla z listki in rožico pripnemo na papir tako, da je lice obrnjeno proti papirju. Potem vezemo listke in rožice s šivanimi mostički. Za stebila kvačkamo verižne petlje, vanje pa ovito petljo. (Ovito petljo kvačkamo kot gosto, samo da kvačko ovijemo, preden vbadamo v verižno petljo, ter nato kvačko potegnemo skozi vse tri zanke hkrati, ki jih imamo na kvački.) Za večje listke nasujemo približno 18 verižnih petelj. V prvi dve verižni petlji delamo dve gosti petlji, v naslednjo verižno petljo eno ovito ter nadaljujemo s šibičnimi petljami. Od sredine proti koncu prav tako, samo v obratnem vrstnem redu. V zadnji verižni petlji kvačkamo tri goste petlje in po drugi strani dalje kot prej. Če hočemo širše listke, kvačkamo več šibičnih petelj kot ovitih in gostih. Pri ozkih listkih pa kvačkamo več gostih in ovitih petelj kakor šibičnih.

Rožice kvačkamo več vrst, tako kot jih vidimo na sliki. Najmanjše okrogline, ki jih je največ na risbi, napolnimo s kolobarčki iz šibičnih petelj.

Odprtino pri bluzi za gumb napraviš zadaj ali pa na obeh ramah pri vratu.

KUHARICA

Juha iz teletine.

Četrta kilograma telečjega mesa, n. pr. vrat ali podobno, zreži na majhne kosce in stresi v kozo, zraven daj nekaj koscev čebule in žlico masti, pokrij in pusti, da se zmehča (od časa do časa prilij žlico tople vode, da se ne prismoji). Posebej kuhaj v dveh litrih slane vode cvetke majhne karfijole. Ko je karfijola kuhana, jo stresi z vodo vred k mesu, prideni žlico prežganja in ko vse prevre, zakuhaj v juho drobtinove cmoke in kuhaj še osem minut. Preden postaviš na mizo, prilij nekaj kapljic maggija.

Žemljev hren.

Namoči dan staro žemljo v mrzli goveji juhi in ko se napoji, jo kuhaj nekaj minut. Nato prideni 1 do 2 žlici nastrganega hrena, ščeplj soli in žlico kisle smetane. Vse dobro premešaj in postavi z govejim mesom na mizo.

Ostalo meso v omaki.

Razgrej v kozi žlico masti, prideni žlico moke in ko prav malo zarumeni, žlico drobno zrezane čebule in mešaj, da čebula nekoliko zarumeni, prideni kuhano in na majhne kosce zrezano meso, prilij nekaj žlic juhe, dva kuhana in na kocke zrezana krompirja z vodo vred. Ko vse nekaj minut vre, prideni žlico kisle smetane in ščeplj popra. Ko vse skupaj prevre, postavi kot samostojno jed ali z makaroni na mizo.

Puding iz svinjskih jeter.

Četrta kilograma svinjskih jeter dobro ostrgaj in stresi v skledo, primešaj 6 dkg prekajene, na majhne kocke zrezane slanine, veliko, drobno zrezano čebulo, ki jo precvri v žličici masti, polovico v vodi napojene in ožete žemlje, ščeplj popra in majaronovih plev, drobno zrezano sardelo, jajce in nekoliko soli. Vse dobro premešaj in stresi v dobro pomazan, z drobtinami potresen model in kuhaj eno uro.

Vrvični narastek s sekanico.

Operi in kuhaj $\frac{1}{4}$ kg vrvic v slani vodi. Kuhane odcedi in stresi v kozo, ki si v njej razgrela 5 dkg surovega masla, jih dobro premešaj ter stresi polovico v dobro pomazano kozo. Vrh vrvic nadevaj sekanico in ostale vrvice. Razmotaj jajce in dve žlici kisle smetane in polij s tem vrvico. Postavi v pečico, da se rumenkasto zapečejo, in daj kot samostojno jed s špi-načo ali solato na mizo.

Zabeljen por.

Odreži zelene liste pora in ostalo operi, zreži v prst dolge kose, skuhaj v slani vodi, kuhane odcedi, stresi na krožnik, potresi z drobtinami in zabeli z razpuščenim surovim maslom.

Figova potica.

Namoči v štirih žlicah toplega mleka $1\frac{1}{2}$ do 2 dkg drožja, ki mu prideni žličico sladkorja, zmešaj in postavi v stran, da vzide. Vlij v skledo $\frac{1}{4}$ l toplega mleka, prideni pol žličice soli, žlico sladkorja, 10 dkg surovega masla in 60 dkg moke, premešaj, prideni vzišli kvas, dodaj dva rumenjaka ter vse prav dobro zmešaj in stepaj 20 minut. Postavi testo na toplo, da vzide, nato ga razvaljaj in namaži s temle nadevom: Mešaj 10 dkg surovega masla, 10 dkg sladkorja in dva rumenjaka, primešaj žličico dobro zrezane lupine limone in pomaranče, potresi 15 dkg fig, ki si jih prej namakala eno uro v mrzli vodi, jih dobro obri-sala in v pečici še nekoliko osušila, drobno s krivim nožem zrezala in zmešala s pestjo krušnih drobtin. Nato potresi še 10 dkg rozin, zvij in vse drugo napravi kakor vedno pri poticah.

Pomarančna bovla.

Olupi 4 pomaranče, jih razdeli na krljce, očisti skrbno vsega belega, naloži eno plast krljev v skledo in potresi s sladkorjem, nato zopet plast krljev in sladkorja (vsega $\frac{1}{4}$ kg) itd. Pokrij in postavi za 4 do 5 ur na hladno (najbolje na led). Ena uro, preden postaviš bovljo na mizo, prilij $1\frac{1}{2}$ do 2 l belega vina, premešaj in tik pred serviranjem prilij še steklenico sodavice ali sifona.

M.R.

ČARODEJEVA DELAVNICA

Kardinal.

Vsak igravec dobi 4 do 8 domin.

Pri tej igri začne tisti, ki ima najvišjega dvojčka: torej 6:6, 5:5, 4:4, 3:3, 2:2, 1:1, 0:0.

Najvišjega dvojčka je treba položiti na mizo. Sosed tega igralca na desni mora zdaj priložiti domino, in sicer tako, da bosta obe stikajoči se polovici imeli skupno sedem pik. K 6 torej 1, k 5 2 in tako dalje. Vsak igravec sme naenkrat odložiti samo po eno domino.

Če kdo nima nobene prave domine, sme eno ali dve kupiti (vzeti) iz kupa. Če tudi pri tem ne najde nobene primerne domine, potem nadaljuje naslednji igravec. Vse domine, ki imajo na obeh polovicah skupaj 7 pik, se imenujejo kardinali. Zraven štejemo tudi prazno domino (0:0). Te domine zmeraj lahko priložimo, toda igravec bolje naredi, če se s tem ne prenaagli in šele takrat priloži eno od teh, ko je kup že izginil. Kardinali so: 6:1, 5:2, 4:3, 0:0. Če postavimo katerega od teh, pazimo na to, da bo nadaljevanje čimbolj oteženo. Položiti moramo torej tako, da bo moral naslednji igravec priložiti domino k takemu številu pik, ki je bilo v dosedanji igri že največkrat rabljeno. Svojemu predniku ne smemo nikoli dovoliti, da bi si ogledal naše domine, ker s tem lahko precej oteži našo igro, ker nam lahko zapre: položi tako domino, kateri mi ne bomo mogli prave priložiti. Paziti moramo tudi na to, da se najprej znebimo vseh dvojčkov. Ko kdo ne more več priložiti nobene domine, je igra končana. Vsak igravec dobi vpisanih toliko pik, kolikor je očes na preostalih njegovih dominah. Razlika se izračuna ali po določenem številu dokončanih iger, ali pa vnaprej določimo, da zgubi tisti, ki najprej doseže 50 ali 100 preostalih pik. K praznemu polju je samo kardinala mogoče priložiti. Igro lahko igramo z veliko preračunanostjo, seveda če imamo zadostno vajo v njej. — Pri vsaki igri je treba domine na prej opisan način premešati.

Križ.

Domine je treba razdeliti tako kot pri kardinalu. Začne tisti, ki ima najvišjega dvojčka. V naslednjih igrah ima prednost zmeraj tisti, ki je v prejšnji igri nazadnje imel največ pik. Lahko začne s katerimkoli dvojčkom. (Najbolje je seveda začeti s tistim, za katerega ima največ pripadajočih domin.)

Če pa nima nobenega dvojčka, potem začne naslednji z dvojčkom igro. Če so vsi dvojčki še na kupu, je treba precej kupovati, nikoli pa več ko vsak igravec po dve domini.

K dvojčku je treba najprej na vse štiri strani priložiti domine z enakim številom pik na eni polo-

vici. Šele potem igramo z dominami, ki spadajo k vsem štirim začetnim dominam. Pri tej igri torej nastane najprej križ; po tem ima tudi ime. Zmeraj se postavljata skupaj po dve enaki polovici. Ko nihče nima več nobene prave domine, je igra končana.

Računanje je isto kot pri kardinalu, le dvojček 0:0 šteje tukaj 10 pik, če kakemu igralcu s a m ostane na koncu igre.

A N E K D O T E

Dobrodošel gost.

Stisnè je skupuh.

Posebno dobro se mu ni godilo in se je samo tako za silo prerival. Četrto leta je kósil vsako opoldne pri svojem prijatelju Strletu, potem se je dobro ženil in nič več ni bilo slišati o njem.

Nekoč ga dobi Strlè v kavarni.

»Ali še zmerom tako v knjigah tičiš?« ga vpraša Stisnè.

»Še zmerom. Kadar imam dobro knjigo, pozabim na jed in pijačo.«

»Res... Ti! Pravkar sem se spomnil, da se ti moram oddolžiti. Pridi, pridi jutri opoldne k nam, imam izborna knjižnico!«

Stopnice.

Ob eni ponoči je taval mož v »rožicah« proti domu. Da ne bi zbudil svoje žene, si je sezul čevlje in nogavice, da bi hitreje prišel v posteljo. Odložil si je še ovratnik in ovratnico ter slekel suknjič. Bos in na pol oblečen je šel zadovoljen sam s seboj po stopnicah. Ko je prišel do vrha, je bil res vrh stopnic — a pred frančiškansko cerkvijo.

Šepavost.

Nekoč so opazili zamišljenega profesorja, ki je hodil že precej poti z eno nogo na tlaku, z drugo po jarku. Prijatelj ga slednjič le vstavi in vpraša: »No, kako je kaj?« Profesor odvrne: »Ko sem šel zdoma, se mi je zdelo, da sem čisto zdrav. Zdaj pa ne vem, kaj je treščilo vame, da že več kot pol ure šepam.«

Paglavec sreča gospoda z dolgimi lasmi in ga vpraša, koliko je ura. Gospod se ustavi, postavi torbo na tla, ki jo je nosil pod pazduho, si odpne suknjo, počasi izvleče uro ter odvrne: »Čez deset minut bo tri!« A paglavec: »Ko bo tri, si dajte lase ostriči!« in zbeži.

»Prijatelj, lepo te prosim, posodi mi sto dinarjev. Denarnico sem pozabil doma, a imam samo dva dinarja pri sebi.«

»Nimam, a povem ti, kako prideš do stotaka: S tistima dvema dinarjema se pelji s tramvajem domov po denarnico!«

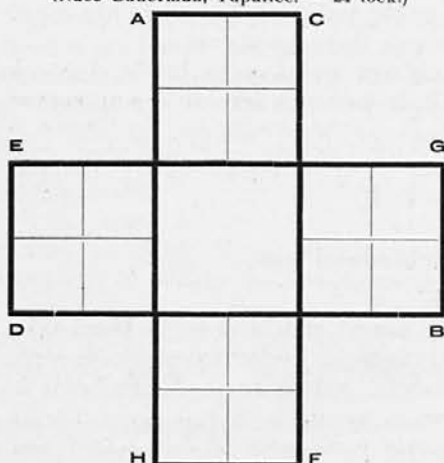
Gospa poje, služkinja pospravlja in si zraven prepeva. Gospa je radi tega ogorčena in pravi: »Kako se drznete vmešavati se v moje petje, ko se na petje nič ne razumete?«

Služkinja: »Saj se tudi vi vmešavate v mojo kuho, čeprav se nanjo nič ne razumete!«

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE

Številnica.

(Nace Cuderman, Tupaliče. — 24 točk.)

V prazna polja uvrsti števila od 1 do 16 tako, da dobiš v vsakem kvadratu vsoto 34. Prav tako tudi poševno od A do B, C do D, E do F in G do H.

Šifrirana brzjavka.

(Radoš, Stari trg. — 32 točk.)

Šnčej ocadik egodou erduj rsužčl.

Vremenska uganka za april.

(H. M., Ljubljana, 18 točk.)

Dekle, žveglja, paprika, Amerika, lubje, ječmen, korenina, Lisbona, koža, vejica, čokolada, korito, znanje, nebesa, mesar. — Po dve zaporedni črki iz vsake besede dasta vremenski pregovor za april.

Rek.

(Bric D., Dobrova. — 20 točk.)

EEČEČMA
MAOAETA
KOREERL
EDALDIJ
IRPJSEK
ONDRBAP
NVUVUAN

Hišica.

(S. O., Sele. 8 točk.)

Prvoaprilska potegavščina.

(Janko Moder, Dol. — 26 točk.)

15. 5. — 2. 16. 20. 8. 15. 16. 3. — 10.
11. 4. 7. 14. — 17. 4. 15. 14. 19. 4. —
25. 22. — 1. 2. 12. 3. 8. 9. 23. 18. — 11.
16. 7. — 21. 22. 10. 15. 24. — 6. 2. 19.
14. 5. 15. 7. 8. 9. 10. 11. 12. — 1. 4. 15.
16. 17. 18. 5. 20. 21. 22. 23. 24.

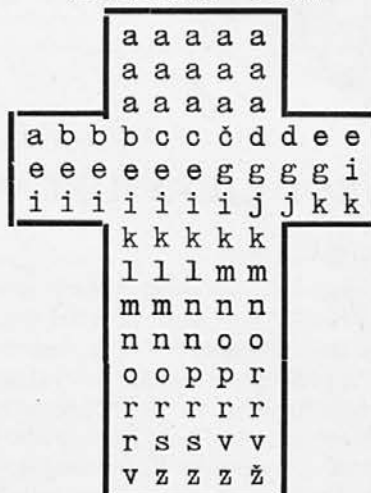
Tolažba.

(Cas or & Pollux, Maribor. — 6 točk.)

Križ.

(Tek, Ljubljana. — 40 točk.)

1. Sesalec. 2. Moško ime. 3. Prometno sredstvo. 4. Slovenski pisatelj. 5. Gora v Jugoslaviji. 6. Vas na Dolenjskem. 7. Sestavina človeškega telesa. 8. Kraj v Boki Kotorški. 9. Mesto v Jugoslaviji. 10. Potepuh. 11. Kraj na Štajerskem. 12. Pesniška oblika. 13. Žuželka. 14. Žensko ime. — V srednji vrsti navpično dobiš izrek iz sv. pisma.

Resnice.

(Videčnik Aleksander, Celje. — 12 točk.)

Rasečin ev en ad en ej ceron ev
rasečin ev ni en rodk. Rasečin ev ev
rasečin ev žendeven ej en ad ni en
rodk. Ev en ad ev ips jaken ev ap rodk.
Ev ev jaken ej cerdom ev ad ni rodk.

Sestavljalnica.

(Gradaški, Ljubljana. 14 točk.)

sre	go	že	žli	i	re	čl	ji
do	ve	mož	se	za	li	žl	jo
glm	čl	vr	sme	ne	ti	se	dru
loč	od	vej	svo	se	po	no	od

Rešitev ugank v marčni številki.

Številnica.

Na svetu vse mine, se vse spremeni,
le roža ljubezni do groba cveti.

Ljutomer, Požega, brazda, svinec.

Konglomerat. Začni pri srednjem »V« in nadaljuj navzven, sukaje sliko vedno za 90° na levo, da dobiš: V dneh bridkosti naj tolaži up te ta, da vsaka stvar na zemlji se kdaj skonča.

Poročilo. Ključ je v podpisih. Tajnik P. Od pomeni: Ta j ni k, ampak Pod; zapisnikar J. E. pomeni: za pis ni kar, temveč je; prav tako: Po zlogu sla ni k, ampak b ne; po velj ni k, ampak a. — Če vse to zgoraj nadomestiš, dobiš: Podpis je slab, ne velja.

Vremenska. Sveta Jedert lepa, dobro letino obeta.

Številnica. Vzemi abecedo G — F in samoglasnike I — E, pa dobiš rek:

Zima in gosposka nič ne podarita, vsa-ka po svoje gospodarita.

Planine. Iz znamenj sestavi abecedni kvadrat; začni v levem kotu in nadaljuj proti desni, da dobiš:

Povejte, ve planine,
kdaj bo obujenja dan? —
Povejte nam, kdaj vstane
iz robstva, prost, ostali še Slovani!

Koledar. Datum je črka iz abecede. Vrtni red ti pove število črk v imenih. Dobiš: Velika noč.

Črkovnica. Vzemi vsako drugo črko izmenoma spredaj, potem zadaj, pa dobiš: Besede mičejo, zgledi vlečejo.

Dva pregovora. Pet krav za en groš. — Po toči zvoniti ne pomaga.

Vremenska uganka za marec. Balzam, večer, hijena, stožec, pušpan. —

Če sušec vabi ovčice na paše zelene, jih mali traven spet v hleve nažene.

Napis. Jemlji abecedo obratno, pa dobiš: Delu slava — delu čast.

Kvadrata. Jemlji izmenoma iz drugega kvadrata spredaj, iz prvega zadaj, da dobiš: Pepelni dan ni dan več tvoj, tvoj je vstajenja dan. S. Gregorčič.

Istopisnica. Kjer so gospodje, tam tudi gospod je.

Posetnica. Samostanski vratar. Sestavnica. Danim črkam dodaj še one, ki so zaznamovane s številkami abecednega kvadrata, da dobiš: Radi ene muhe si pajek ne prede mreže.

Marec. Abecedni kvadrat. Številke v navpični vrsti ob strani povedo vrsto, številke ob vijugi pa črko v tej vrsti. Dobiš: Če sušec grmi, lakota beži.

Rešitve je treba poslati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Zastavljalci ugank naj pošiljajo tudi vse rokopise na isti naslov.

LISTNICA UREDNIŠTVA

Š. J., Ptuj. Z zaupanjem stopaš k nam z drugo pošiljko. Toda tudi v teh dveh pesmih se nisi držal mojih navodil. »Prebujenje« je v slogu proza, ki si jo z lahkoto v neurejenih kitalah vrgel na papir. Ne tako! Pesem je močno doživetje, trpljenje in klesanje. Vsebinsko je misel presplošna. Iz posameznega primera gradi v splošnost! Oblike pesem nima. Ali si jo prebral glasno? Ali si poslušal, če enakomerno poje? Vračamo se namreč k poeziji, ki bo poleg notranje zgradbe tudi zunanje izklesana. »Vlak šel je v noč« je nekoliko boljša, vendar misel ni nova. Spomni se Zupančiča! Kadar opisuješ kakšno podobo, bodi kratek, jednat in se ne razpiši do neokusnosti. Loti se motiva naših izseljencev v tujini, ker vidim, da ti je snov blizu. A pošlji samo oblikovno neoporečno!

G. M., Sostro. Pismo razlaga doživetja tvojih pesmi, kar naj bi rajši one same storile, seveda v boljši obleki. Pesmi se ne berejo gladko. Za pesem »Mimo tovarne« velja isto kot pri prednikovi »Prebujenje«. »Ciganka« je tudi vsebinsko neokusna. Izogiblji se prostaških izrazov! »Kraljici v pozdrav« bi morda vzel kak manjši nabožni list; zdaj je ta pesem daleč od umetnosti. »Rože ti cveto, o mati!« se bere bolje, a bi bilo treba popraviti ritem in slog. »Deklici!« se dobro bere, a konec ne zadovolji. Poskusi mogoče s takimi kratkimi pojočimi verzji in s kakšnim narodnim motivom (posebno o materi). »Domotožje« mi ne ugaja; poleg drugega je tudi preveč razvlečeno. Drugič piši vsako stvar na novo stran in strani zaznamuj!

UGANKARJEM

RESILCI UGANK IZ MARČNE ŠTEVILKE

Cuderman Ignacij (105), Lipoglavšek Slava (158), Rakovec Josip (158), Kalan Luka (180), Zajec Alojzij (180), Jeglič Stanko (180), Pipan Jelica (172), Videnšek Anton (102), Imperl Peter (110), Trebše Alojzij (110), Aleš Franc (119), Sodja Franc (118), Cesar Anton (118), Mlakar Jožef (118), Bulovec Ivo (118), Kalan Minka (162), Kočmur Pavla (176), Lukovšek Ivanka (176), Cirilska knjižnica, Ljubljana (176), Kapš Stanko

(176), Dobrovolje Alojzij (176), Modrinjak France (180), Zupnijski urad, Pišce (180), Rošker Justina (180), Jeraša Janez (165), Demšar Viktor (165), Tavčar Martin (176), Lavrič Andrej (176), Kunstelj France (176), Petelin Francka (162), Petelin Mimica (162).

Jere Anton (87), Prosvetno društvo, Dobrnič (85), Nartnik Marija (68), Kiferle Danica (81), Pintar Ivan (90).

Izžrebani so bili: Za 1. nagrado: Kapš Stanko, bogoslovec, Ljubljana, Semeniška 4; Cuderman Ignacij, gostilničar, Tupaliče, Predvor. — Za 5. nagrado: Kiferle Danica, učiteljica, Brusnice pri Novem mestu; Kunstelj France, bogoslovec, Ljubljana, Semeniška 4; Mlakar Jožef, Češnjica 19, Srednja vas v Bohinju.

POMENKI

France, Središče. S poslanimi ugankami si mi precej ustregel. Le še jih pošlji!

Prokijon, Ljubljana. Tvoje risane uganke imajo eno samo napako, da so namreč premajhne. Če se bo dalo, bom kljub temu kaj priobčil. Drugič mi pošlji vsaj format 10×12 ali kaj podobnega.

Tratar Ivan, Javorje. Škoda, da svojim ugankam nisi privoščil nobenega naslova, nekaterim celo rešitve nisi priložil. Sam lahko sprevidiš, da se mi skoraj ne ljubi iskati rešitev, zato mi jih prihodnjič pošlji, če hočeš, da bodo tvoje uganke zagledale beli dan. Posetnico pa bom gotovo priobčil, ker mi ugaja.

Nartnik Marija, Rožni dol. Poslani uganki bom priobčil. Drugič pa pošlji kaj večjo izbiro.

Vsem reševalcem se zahvaljujem za velikonočna voščila, obenem pa vas opozarjam, da mora biti vsaki rešitvi priložena legitimacija, ker v nasprotnem primeru ne more biti nihče izžreban.

RAZPIS NAGRAD ZA APRIL

Za 1. nagrado: Knjige iz Mohorjeve založbe v vrednosti 80 din. — Za 2. nagrado: Dve knjižni nagradi iz Mohorjeve založbe v vrednosti po 30 din. — Za 3. nagrado: Tri knjižne nagrade iz Mohorjeve založbe v vrednosti po 20 din.

Za pomlad okrasi tudi svoj dom

NAŠE PRIJATELJICE. V knjigi, ki jo je spisal ing. Ciril Jeglič, so opisane najhvalejše lončne rastline, primerne za okras oken, balkonov in sob.

Broširan izvod 27 din (za neude 36 din), vezan 33 din (za neude 44 din).

V drugi knjigi istega pisatelja: OKRASNE SPENJAVKE ZA VRT IN DOM pa so zbrane vse za naše razmere prikladne spenjavke.

Broširan izvod 21 din (za neude 28 din), vezan 30 din (za neude 40 din).

Knjigi naročajte pri
DRUŽBI SV. MOHORJA V CELJU

DR. OETKER-JEV
PECILNI PRAŠEK IN
VANILINOV SLADIKOR

Zakaj je perilo na desni bolj belo?

Ker je perica za perilo na desni rabila boljše milo. Terpentinovo milo Zlatorog daje obilno gosto in belo peno, ki raztopi in izvleče iz tkanine vsako umazanijo. Z malo ročnega dela postane perilo kot da je novo, snežno belo in duhteče.

Zlatorog TERPENTINOVNO MILO

POZOR! GOSPODINJE, ŽENINI IN NEVESTE!

MIZARSTVO - STANOVANJSKE OPREME

MAVER ANTON

MARIBOR • KOROŠKA CESTA ŠT. 46

VHOD IZ VRTNE IN SMETANOVE ULICE

Priporoča svojo moderno urejeno mizarско delavnico, pri kateri dobite po naročilu pohištvo, ki olepša Vaš dom! Izvršuje se pohištvo od priprostega do najnovejšega sloga ter vsa v to stroko spadajoča dela po zmernih cenah in z dolgotrajnim jamstvom. Sprejemajo se naročila pod ugodnimi pogoji na obroke. Pri nabavi kompletne bale poseben popust. Strokovni nasveti in skice brezplačno.

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA V LJUBLJANI

Nove vloge, vsak čas razpoložljive **113,500.000 din**

Prirastek novih vlog od 1. dec. 1936 do 15. febr. 1937

11,995.000 din

*

Za vse vloge jamči Mestna občina Ljubljanska v Ljubljani

Bančna poslovalnica * Bezjak

Maribor, Gosposka ulica 25 Telefon 2097

se priporoča za kulantno izvršitev vseh v bančno stroko spadajočih poslov. Nakup in prodaja valut ter vrednostnih papirjev. Prodaja srečk drž. razr. loterije, eskompt menic, inkaso, lombardni in kontokorentni posli.

OBLEKE • KLOBUKE • PERILO

nudi v lepi izbiri in ugodno

KONFEKCIJSKA TRGOVINA

JAKOB LAH • Maribor • Glavni trg 2

HRANILNICA DRAVSKE BANOVINE

CELJE • LJUBLJANA • MARIBOR

Obrestna mera za vloge znaša do **5%**

Za vloge in obresti jamči Dravska banovina z vsem premoženjem in vso davčno močjo!